

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XLVIII. ÉVFOLYAM 5. SZÁM

1973. MÁJUS

TARTALOMJEGYZÉK

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

Négyszázötven éves utunk (D. Dr. Ottlyk Ernő) — — — —	257
Esperesi beköszöntő (Tóth-Szöllős Mihály) — — — —	263
Húszéves a Gyülekezeti Segély (Karner Ágoston) — — — —	272

TANULMÁNY

Korunk fő ellentmondása (Reuss András) — — — —	281
--	-----

SZEMLE

Prédikálni öröm (Dr. Groó Gyula) — — — — —	289
Gondolatok egy könyv olvasásakor (Lehel László) — — — —	295

HALOTTUNK

Molnár Lajos (Fónyad Pál) — — — — —	300
-------------------------------------	-----

KOPORSÓ MELLETT

Aki szolgált közöttünk (Dubovay Géza) — — — — —	301
---	-----

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság vasárnapja (Sólyom Károly) — — — —	303
Szentháromság után 1. vasárnap (Szabó Lajos) — — — —	305
Szentháromság után 2. vasárnap (Sikos Lajos) — — — —	309
Szentháromság után 3. vasárnap (Koszorús Oszkár) — — — —	312
Szentháromság után 4. vasárnap (Detre László) — — — —	315
A Gyülekezeti Segély vasárnapja (Benczúr László) — — — —	317

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 20,— forint, fél évre 120,— forint, egy évre 240,— forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142-074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

73.2534/2-05 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre

Indexszám: 26 451

Egyházunk útján

NÉGYSZÁZÖTVEN ÉVES UTUNK*

Magyarországi evangélikus egyházunk fennállásának négyszázötven éves ünnepén hadd utaljak arra a különbségre, ami 1523. április 24. és a mai nap között van.

Ma szocialista hazánk nyugodt, fejlődő körülményei között élünk. Evangélikus egyházunk megtalálta helyét ebben a társadalomban. Szilárd teológiai bázis alapján szolgál jól rendezett szervezetével. Ha vannak is gondjaink, azok nem többek, mint az élet fejlődésével együttjáró problémák. Budavár csendes, békés hely, a háborúk nyoma már nem látszik, a múlt emlékei teszik történelmi levegőjüvé ezt a helyet. Ahol egykor még lakása sem lehetett lutheránusnak, Budavárban templomuk van az evangélikusoknak, s egyházuk 450 éves életútjára ünnepélyes, szabad és biztos keretek között tekinthetünk vissza.

De mekkora a különbség a jelen pillanat és a között, ami 450 évvel ezelőtt történt április 24-én, a budai országgyűlésen!

1. Miért jöttek létre a reformáció-ellenes törvények?

1523-ban Buda az ország fővárosa, a királyok székhelye. Még áll a gyönyörű királyi palota, bent csillog a sok arany díszítés, még érintetlen Mátyás király világhírű könyvtára. A budai vár épületei, büszke tornyai elragadó látványt nyújtanak. De már két éve Nándorfehérvár elestének, dél felől óriás erőkkal gyülekezik a török, nyugtalanság fut végig nemcsak Magyarországon, hanem Európán is. Előrevetíti árnyékát a három év múlva bekövetkező mohácsi katasztrófa, majd az ország három részre szakadt anarchiája.

Az országban igen feszült a társadalmi helyzet, kilenc éve, hogy leverték a Dózsa György vezette parasztfelkelést. Érvényben volt a parasztságot sújtó kegyetlen törvény, megvonták a szabad költözési jogát is, felemelték az uraknak járó jobbágyi szolgáltatásokat is. Ezzel a nemesi kapzsiság legyengítette az ország véderejét a törökkel szemben.

Ebben a nyugtalan, feszültséggel terhes légkörben jelenik meg hazánkban a reformáció első néhány életrezdülése, amelyre igen ingerült volt a válasz. Miért? Azért, mert az 1514-es parasztforradalom után a főpapság és nemesség rettegett minden olyan megmozdulástól, amely bármilyen formában is támadta a fennálló feudális társadalmi rendet. Félték a reformációtól is, mert ez a pápaságot, a nagybirtokos főpapságot, a feudális rend egyik tartóoszlopát támadta. Werbőczy István, a nemesség érdekeinek képviselője, a szegény nép és a jobbszűkület, amely bármilyen formában is támadta a fennálló feudális társadalmi rendet. Félték a reformációtól is, mert ez a pápaságot, a nagybirtokos főpapságot, a feudális rend egyik tartóoszlopát támadta. Werbőczy István, a nemesség érdekeinek képviselője, a szegény nép és a jobbszűkület, amely bármilyen formában is támadta a fennálló feudális társadalmi rendet. Félték a reformációtól is, mert ez a pápaságot, a nagybirtokos főpapságot, a feudális rend egyik tartóoszlopát támadta. Werbőczy István, a nemesség érdekeinek képviselője, a szegény nép és a jobbszűkület, amely bármilyen formában is támadta a fennálló feudális társadalmi rendet.

* Az Országos Ünnepi Közgyűlésen elhangzott előadást szemelvényesen közöljük.

pedig ez nem sikerült, Werbőczy itthon könyvet adatott ki Luther ellen, amelyről a pápai nuncius azt írta: „Jó szolgálatot tett a lázadó ellen.”

1521-ben Szakmári György, esztergomi érsek, kihirdette Magyarországon is X. Leo pápa ítéletét Luther kiátkozásáról. Ugyanakkor a magyarországi ferences szerzetesek utasítást kaptak arra, hogy küzdjenek a lutheri eretnekség ellen.

Ilyen előzmények után hívta össze a budai országgyűlést a fiatal II. Lajos király. A történelmi feladat a küszöbön álló hatalmas török támadás elleni felkészülés lett volna, de a főurak versengése és szét-húzása, Báthory nádor pénzügyi visszaélése kötötte le a figyelmet, pedig nemskára félholdas török zászló fog lengni Buda büszke tornyain, s török szpáhik lovai fognak legelészni a várat körülvevő dombokon. A nyilvánvaló veszély küszöbén is arra fordították a budai országgyűlés erejét, hogy követelte az 1523:54. törvénycikkben a lutheránusok és pártfogóik fej- és jószágvesztését, mert — amint indokolták — azok eretnekek és a szentséges Szűz Mária ellenségei. Az ingerült és túlfűtött hangulatra jellemző, hogy amikor Mária királyné udvari papja a pápa ellen prédikált, a nemesek kijelentették a királyi pár előtt, hogy kardjukkal darabokra vágják, aki a római katolikus hit és a pápa ellen mer beszélni.

Ugyanebból a mentalitásból született az 1525:4. törvénycikk, amely ezeket a hírhedt mondatokat tartalmazza: „A lutheránusok szintén mind kiirtandók az országból: s bárhol találtnak, nemcsak az egyházi, hanem a világi személyek által is akadály nélkül fogattassanak el és égettessenek meg.” Így szokták idézni: Lutherani omnes comburantur, a lutheránusok mind megégetendők. Nem véletlen, hogy ekkor választották az ország nádorává a jobbagyellenes törvények fogalmazóját, Werbőczyt.

De miért bántak így a reformáció legelső jelentkezésével? Miért szálltak szembe az evangélium ügyével, a megtisztítandó egyházi élet követelésével? Honnan ez a durván értetlen magatartás?

Az alapvető ok az ország akkori vezetőinek abban a rövidlátó konzervativizmusában található, amely minden irányban félreértette történelmi feladatát. Külpolitikájában nem vette komolyan a délről jövő terjeszkedést, s ez a mohácsi katasztrófához és a százötven éves török uralomhoz vezetett. Belpolitikájában az akkori legnagyobb társadalmi osztályt, a parasztságot, legmélyebbre taszította a földesúri önkény. Ebben az összefüggésben a nemesi rövidlátás a római katolikus egyház hatalmi ambíciója mellé állt, erősítette annak abszolút kizárólagosságra törő igényét, lelki imperializmusát és gőgös triumfalizmusát. Tomory „büszke vezér” egyszerre volt kalocsai érsek és a mohácsi csatavesztés hadvezére. Ezzel a beállítottsággal nem lehetett megérteni az evangélium ügyét, sem az egyház reformációjának követelését. Ez a nemesi és főpapi konzervativizmus tette évszázadokra elnyomottá a reformáció népet!

2. Egyházunk útja a magyar történelem viharáiban

Isten úgy akarta, hogy minden egyház arcát meghatározzák azok a vonások, amelyeket a sajátos történelmi helyzet faragott ki rajta. A mi magyarországi evangélikus egyházunk életén is ott van az a speciális vonás, amit a múltja vésett ki és ábrázolt rajta.

Evangélikus egyházunk magyarországi történelme azzal kezdődik, hogy az anyanyelven megszólaló igehirdetés és istentisztelet győzelmes erővel hódított országszerte. Luther példája nyomán nálunk is a nép

nyelvén szólal meg a Szentírás, tudós és szorgalmas bibliafordítók fáradtságos munkája révén. Az ígét hirdető és tollforgató magyar reformátorok az Isten igéjének tisztán és igazán való hirdetésével egyúttal kiemelkedő szolgálatot végeztek a magyar nyelv fejlesztésének és a nemzeti műveltség terjesztésének érdekében is.

A három részre szakadt ország zilált viszonyai és anarchikus társadalmi állapotai között bontakozik ki a reformáció terjedése Magyarországon. A történelem kérdései egy pillanatra sem válhattak elméleti írászatlan problémákká, hanem nagyon is konkrét kérdésekben jelentkeztek. A magyarországi reformáció igehirdetői nem is akartak kitérni ezek elől a kérdések elől, de nem is teheték volna, mert Urunkhoz és a hívő néphez váltak volna hűtlenné.

Például Szkhárosi Horváth András, tállyai lelkész hazaszeretete tiltakozik az ellen, hogy amikor egymás után török kézre kerülnek a magyar várak és velük együtt vármegyényi területek, Budán, Fehérvárott, Esztergomban, Nógrádban, Hatvanban és sok más helyen a török lófarkas zászlaja lengett, akkor a nemesi érdekhajszás a nehéz történelmi helyzetben a parasztságra vetette a gondok és bajok súlyát, újabb és újabb módját eszelte ki a népen való élösködésnek. A harácsolás és a haszonlesés miatt elhanyagolták az urak az ország védelmét, a jobbgyoktól követelt újabb törvénytelen szolgáltatások csak még jobban gyengítették az ország erejét, amikor a törökkel kellett volna szembeállni.

Bornemisza Péter énekes könyvében felmaradt Szkhárosi Horváth András-féle versben ezt olvassuk:

„Nagy szégyenségben fejedelmek vagytok,
Ország pusztítóknak, csalárdaknak mondtok,
Panaszolkodik az hatalmas Isten,
Az próféta írja Mikheás könyvében,
Hogy urak nem vagytok igaz ítéletben.
Hogy semmi jó nincsen nektek kedvetekben.
Szerettek — úgymond — minden gonoszszágot,
És az embereket ugyan megnyúzzátok,
Az bőrt teteméről mind el-levonszátok,
És az tetemet is ugyan megrontjátok.”

Egyházunk élete mindig akkor volt biztonságban, amikor a Habsburgok gyarmattartó törekvésével szemben a nemzeti függetlenség csillaga valamelyest felragyogott.

Bocskai István erdélyi fejedelem szabadságharcának győzelmei béketárgyalásra kényszerítették a bécsi udvart.

Amikor Bethlen Gábor, a kiváló erdélyi fejedelem állt a Habsburgok elleni küzdelem élére, evangélikus egyházunk is újra szabadabban lélegezhetett. Lipót kormány viszont az önálló Erdély hanyatlásával felülkerekedett a Habsburg elnyomás, keservessé vált az üldözött protestantizmus élete. A magyar történelemnek, s egyben egyházunk történelmének is a leg-szomorúbb lapjai azok, amelyek I. Lipót uralkodásával kapcsolatosak. Lipót kormánya nyílt terrorral lépett fel a nemzeti önállóság és a vallásszabadság gondolatának képviselői ellen. A nemzetnek és a protestantizmusnak azonos ellensége volt a Habsburg-uralom. Amikor 1673-ban Lipót felfüggesztette a magyar alkotmányt és Ampringer János Gáspárt, a német lovagrend nagymesterét nevezte ki Magyarországot kormányzó-jává, ugyanekkor Szelepcsényi György esztergomi érsek megkezdte a protestáns lelkészek elleni felségsértési pereket.

II. Rákóczi Ferenc kiáltványa egyszerre talpraállította mindazokat, akik a Habsburg gyarmati elnyomás és a vallási türelmetlenség alatt

senyvedtek. Zászlajának jelszava „Pro Deo et Patria” (Istenért és a Hazáért) lelkesítette az elnyomott rétegeket.

A Rákóczi-szabadságharc leverése után a bécsi udvar a töröktől visszafoglalt területeken császárhű emberek kezére adta a magyar földet. Ezenkívül jobbágytelepítések elősegítésével arra is számított, hogy a Rákóczi-szabadságharc „rebellis” hagyományai között élő magyar parasztságot a Bécsből mesterségesen szított nemzetiségi ellentétekkel gyengítheti. Ebben az időben vetették meg az alapját annak a Habsburg politikai taktikának, amely egymás ellen játszotta ki a nemzetiségeket, a szabadság-mozgalmak gyengítésére. Ennek a nemzetiségi politikának a következményei evangélikus egyházunkban sajnos sokáig voltak érezhetők.

A magyar protestantizmus Mária Terézia-féle „vértelen” elnyomásán csak a felvilágosodás terjedése segített. A vallási türelmetlenség és a felekezeti gyűlölet Európa-szerte ellenszenvenné vált.

A 19. század elején nemcsak felekezeti, hanem országos kérdésről volt szó, amikor a liberális nemesség és a haladó polgárság egyre öntudatosabban küzdött a vallásегyenlőség kivívásáért. Maguk a liberális katolikus nemesek is küzdöttek egyházuk főpapjainak és a bécsi udvarnak az ellen a magatartása ellen, amellyel továbbra is meg akarták őrizni az „uralkodó vallás” rendszerét. De természetesen maguk a protestánsok voltak a vallásегyenlőség törvénybe íratásáért folytatott küzdelem élharcosai. Az évtizedekig tartó közjogi küzdelem mindaddig meddő maradt, vagy csak egészen csekély eredményt ért el, amíg a Habsburg-rendszer fennállott.

Az 1848. március 15-i események tűzbe hozták az egyházi sajtót is. A Protestáns Egyházi és Iskolai Lap március 19-i száma első oldalon közli Székács József, budapesti evangélikus lelkész, „Ima” című alkalmi versét. A nemzeti élet kiemelkedő fordulópontját az óda nemes pátozszával méltatja a költő. Tartalmi szempontból fontos teológiai igazságot fejez ki Székács verse. Isten írta a népek szívébe az „ősi szent jogért” való küzdelem erkölcsi igazságát. Ez az „ősi szent jog” való küzdelemben elért sikerért Istené a hála. Ő őrzi erkölcsi világrendjének törvényét és igazságát. Azért írhatta Székács azt, hogy „a mi győzelmünk több, mint emberi”. A konkrét igazságatlanság legyőzésével megvalósult valami Isten egyetemes világrendjének igazságából.

Az eseményeket éberén figyelő evangélikus főpásztor, Haubner Máté, dunántúli püspök, az egyházkerülete espereseihez, s rajtuk keresztül a lelkészekhez és a gyülekezetekhez intézett körlevelében arról szól, hogy az evangélikus embertől nem lehet közönyt és nemtörődömséget kívánni a nemzeti élet nagy eseményeivel kapcsolatban, sőt Isten gondviselése iránti hálával kell fogadni a márciusi eseményeket, s azok előmenetelét kell munkálni.

Hosszasán lehetne szemléltetni püspökeink, lelkészeink, egyházi közgyűléseink nyilatkozataiból azt, hogy milyen mélységesen hittek a Habsburg elnyomás elleni küzdelemnek a feltétlen erkölcsi igazságában. Ezért csendült ki mindenhonnan az összefüggésnek és kapcsolatnak a keresése: az Isten egyetemes erkölcsi világrendje és a márciusi sikerek között. A jó és igaz ügynek a szolgálata töltötte el hazafias lelkesedéssel a szívüket, s ez adott célt és értelmet a fáradozásnak, áldozatvállalásnak, és ha kellett, a hősiességnek!

De természetesen nem a nagy szavakért lelkesedtek, hanem a nagyon is kézzelfogható eredményekért.

A magyarországi protestantizmus 300 éves vágya teljesült, amikor Kossuth Lajos az országgyűlés elé terjesztette az 1848. 20. törvénycíkket, a vallásегyenlőség kimondását.

De nemcsak az egyházi vágyak teljesüléséért volt őszinte a forradalom vívmányaiért való lelkesedés, hanem azért is, amiért megdőlt a feudális, zsarnoki Habsburg-rendszer, kiszélesülhettek az emberi szabadságjogok, mindenekelőtt pedig felszabadultott a jobbágyság.

Ennek a hazafias magatartásnak tulajdonítható, hogy a forradalom és szabadságharc leverésével Haubner Máté dunántúli, Szeberényi János bányakerületi, Pákh Mihály tiszakerületi püspökeinket halálra, majd börtönre ítélték, Stromszky Sámuel püspököt pedig hivatalából elmozdították. Rázga Pál pozsonyi lelkész pedig bátran állt a Haynau rendelte akasztófa alá, tudva, hogy vele együtt érez egész evangélikus egyháza, és a magyar nép minden hű fia. Sok lelkészünk került hadbíróság elé, húszra súlyos börtönbüntetést mértek, ezenkívül pedig számos lelkésznek kellett elhagynia szolgálati helyét, vagy más módon kellett szenvednie.

A levert forradalom és szabadságharc után, Haynau tábornagy, az önkényuralom magyarországi teljhatalmú katonai parancsnoka, 1850. február 10-én felfüggesztette egyházunk autonómiáját, s rendeleteivel egy felülről kormányzott kényszer államegyházi rendszer felé tört utat.

1859. szeptember 1-én császári pátens jelent meg, s az azt követő nap pedig a végrehajtást szabályozó miniszteri utasítás. A pátens a legbrutálisabb beavatkozás volt a magyarországi protestáns egyházak törvényalkotói és szervezeti ügyeibe, amennyiben teljes egyházalkotmányt akart császári paranccsal a protestáns egyházakra kényszeríteni, még hozzá úgy, hogy nem vette figyelembe nemcsak a 300 éves magyar protestáns egyháztörténelem folyamán kialakult egyházi építményt, hanem a Habsburgok által szentesített korábbi törvényeket sem.

Egyházunk pátens körüli küzdelme még egyszer, de most már utoljára szította fel a Habsburg-önkény elleni harcot. Ezzel le is zárult az a 300 éves korszak, amelyben egyházunk együtt működött sorsközösségben a haladó mozgalmakkal.

Az 1867-es kiegyezés Magyarország számára nemcsak a gyűlölt Habsburg-házzal való kompromisszumos alkut jelentette, hanem ugyanakkor azt is, hogy Deák Ferenc az 1849-es békepárt politikáját folytatva, cserbenhagyta 1848. forradalmi eszméjét.

3. Egyházunk és a magyar társadalom küzdelmei

Az a ferencjózsefi elgondolás, ami a pátensben mint felülről irányított államegyházi elgondolás, nem tudott 1859-ben megvalósulni — ha a törvény betűje szerint nem is —, de a gyakorlatban most már közel került a megvalósuláshoz. A Habsburgok által 300 évig üldözött evangélikus egyház most nagyon jól érezte magát az államegyházi gondolathoz közel álló helyzetben. Felsőházi tagságokért küzdött, közeleti jogait építette, s nem vette észre, kikhez kötötte az egyház szekere országát.

Magyarország felett pedig gyűltek a megoldatlan s egyben égető társadalmi problémák. A nemzeti függetlenség, a földkérdés, a demokrácia, a nemzetiségi kérdés döntő problémái várták a megoldást. A magyar uralkodó osztályok azonban úgy akartak hatalmon maradni s egyben a világháborúból győztesként kikerülni, hogy kíméletlenül elnyomtak minden haladó törekvést, vakon bíztak német szövetségeseik fegyveres erejében, a porosz militarizmus győzelmében, nem látták meg a szétesésre érett osztrák—magyar monarchia belső gyengeségét.

A társadalmi bajokat semmibevevő, a háború felől esztelenül gondolkodó vezetők katonai gőgjét és háborús optimizmusát sajnos egyházunk is átvette.

De természetesen csak arról a rétegről mondható ez, amely elhajolt az

egyház Urától, a Jézus Krisztustól, es idegen eszmék járszalagján, idegen érdekeket szolgált.

Gondoljuk bele magunkat az akkori helyzetbe. Valójában az történt, hogy a mindenható Istent, a mindenség Urát lerántották nemzeti istenséggé, egyes országok háborús érdekeinek kiszolgálójává. Elég, ha arra gondolunk, hogy például a német császári, az angol királyi, az orosz cári államegyházak papjai mind egymás országa ellen uszítottak Isten nevében.

Az igazsághoz természetesen az is hozzátartozik, hogy a semleges országok evangélikus egyházai a világháború alatt számos békeértekezletet tartottak, s komoly közvetítői munkát is végeztek a béke érdekében, élükön Söderblom Náthán svédországi érsekkel, a későbbi Nobel-békedíjossal, teológiaiink tiszteletbeli doktorával.

Az osztrák—magyar monarchia összeomlása után előrelátható volt, hogy az új forradalmi helyzetben a régítől eltérő lesz az egyház és állam viszonya is.

„Magyarország proletársága a mai nappal a maga kezébe vesz minden hatalmat” — tudatta az ország népével az új forradalmi Kormányzótanács 1919. március 22-én „Mindenkire” című röpirata. A Harangszó „A Magyar Tanácsköztársaság” címmel kommentálta a nagy eseményt, további számaiban pedig folyamatosan ismerteti a proletárhatalom újabb és újabb intézkedéseit. Ilyenek a címek és rangok eltörlése, a házak és üzemek szocializálása, az egyház és állam szétválasztása, az állami közoktatás megvalósítása, nyolcosztályos kötelező oktatás bevezetése, munkásegyetemek és középfokú tanfolyamok létesítése, munkás betegsegélyezés és balesetbiztosítás bevezetése, lakbérek leszállítása, a közép- és nagybirtokok szocializálása, termelőszövetkezetek alakítása, új alkotmány előkészítése, a munkás-katona-földműves tanácsok megalakulása, a tanácsrendszer továbbépítése, választójogból eddig kizártak bevonása az állampolgári jogok gyakorlásába stb.

Mindenkinek megnyugtatósára közli a Harangszó a vallás szabad gyakorlásáról szóló rendeletet. Eszerint a Tanácsköztársaság mindenki számára teljes vallásszabadságot biztosít. A papokat vallásos ténykedésükben, vallásos szertartásaik elvégzésében senki sem zavarhatja. A templomok és vallásos célokot szolgáló épületek (kápolnák, kegyhelyek, stb.) ezentúl is kizárólag vallásos célokra fognak szolgálni. Akik ennek az ellenkezőjét hirdetve félrevezetik a népet, azokat a forradalmi rend ellenségeinek tekinti és ilyenek gyánát fog elbánni velük.

Egyházunk hivatalos megnyilatkozásai azt tükrözik, hogy biztosítva van a vallás szabad gyakorlása. Nincs kétség aziránt sem, hogy az államot, a proletárdiktatúrát az egyháznak tiszteletben kell tartania és azt a maga módján támogatnia kell. Ezek mellett természetesen végigvonul egész egyházi életünkön az új helyzet új problémáival való viaskodás.

Amikor tehát egyházunk először találkozott a szocializmussal, mint államrendszerrel, semmi akadályát sem látta annak, hogy azt támogassa, ahhoz alkalmazkodjék, annak keretében formálja ki a maga életét, s minduntalan kitűnt az a meggyőződés, hogy egyházunk haladó hagyományainak fényében a gyakorlati cselekvés terén igen sok kapcsolópont van az egyház és a szocializmus között.

Mindent egybevetve, egyházunk múltjával terheltlen találkozott először a proletárdiktatúrával. Számos nem lelkes egyházi vezetőnek és lelkésznek rossz volt a lelkiismerete a világháborús évek alatti magatartása miatt, ezért eleve idegenkedve fogadta az új fejleményeket. Ugyanakkor a néptömegekben rejlő forradalmi erő fellelkesítette egyházunk népét is.

Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság nemzetközi segítséggel történt le-

verése után, a Horthy-rendszer „keresztény Magyarországnak” ideológiai alapjává a „keresztény kurzust” tették. A történelemben csaknem törvényszerűen szoktak a forradalmat levert rendszerek a klerikalizmusra támaszkodni. Mindig is volt az egyházon belül a nép érdekében rokonszenvező, vele együttérző, sőt olykor együtt vérző réteg, de természetesen nem ezek jelentik a klerikalizmust, hanem az a főpapi — Róma egyházpolitikáját követő réteg —, amely a hatalmasokkal fogott össze a nép elnyomására, egyben az egyházi haladó rétegek elnyomására is.

Igy volt ez az 1919-es proletárdiktatúra után is, amikor a „keresztény Magyarország” cégére alatt hívta segítségül Horthy ellenforradalmi rendszere a klerikalizmust.

A protestantizmus számára ez nem volt problémamentes ügy, voltak, akik úgy gondolták, hogy az adott viszonyok között a forradalom és a klerikalizmus közül a kisebbik rossz a klerikalizmus, és elkezdtek azzal kacérkodni. Megpróbálták átfésülni a protestantizmust amolyan másodosztályú államegyházzá, ahol a „Regnum Marianum” (Magyarország = Mária országa) helyett a „Regnum Christianum” (Magyarország = Krisztus országa) jelszó alatt ugyanazt lehet folytatni, amit a katolicizmus csinál. Ez felelt meg egyházunkban is a főúri egyházvezetés érdekeinek. Azonban voltak olyanok is, akik az évszázados tanulságokra emlékezve óvtak Rómától. Sőt olyanok is akadtak, akik féltették evangéliumi hitünk tisztaságát attól, hogy azt az ellenforradalmi politika eszközévé alacsonyítsák le. Pedig teológiailag nyilvánvaló, hogy csak az egyház lehet Regnum Christianum, a világot nem lehet „megegyházasítani” és az egyháznak és a világnak éppen az az összekeveredése, amitől különös nyomatékkal óv az Ágostai Hitvallás.

Egyházunk becsületére vált, hogy voltak olyan világos látású lelkészeink, akik nem hallgatták el aggodalmaikat, amikor látták, hogy a keresztényesség politikai jelszová vált, akik féltették evangéliumi hitünket attól, hogy azt bevessék a politikai küzdelem árába, a politikai szenvedélyek porondjára vigyék, és a politikai pártok marakodásának tárgyává tegyék.

A keresztény kurzus római vezetésű politikai ambíciójának a protestáns kifejezőmódja ez: a társadalmi élet krisztianizálása. De csak a kifejezés protestáns jellegű, a tartalom nem az, mert nem az ige uralmának az emberéleteken elvégzett hatalmáról van szó — amely azután gyümölcsöt terem az élet minden vonatkozásában, tehát társadalmi téren is —, hanem egyházpolitikai pozíció szerzéséről, a társadalmi élet minél több területének egyházi befolyása alá kerülésének célkitűzéséről van szó.

Ma már nyilvánvaló, hogy azok jártak helyes úton, akik intették az egyházat az Isten ígéjéhez való hűségre, mert ez szükségképpen eredményezte a néphez való hűséget is. A reakciós egyházpolitika viszont végrevényesen megszégyenült akkor, amikor a fasiszta háború poklában összeomlott mind a Horthy-rendszer, mind az ahhoz kapcsolódó egyházi magatartás.

Annak ellenére, hogy számos figyelmeztetés hangzott el egyházhoz méltó magatartás kialakítására, az egyházi vezetés és annak sajtója mélyen belemerült a hitlerista háború támogatásának hínárjába, magára vette a katasztrófa politika segítésének felelősségét.

Igy aztán nem is maradt más hátra, mint az a gondolat, hogy a fasiszmus bukásával együtt meg kell rendülnie az egyháznak is. A lelkészek a vértanúságra készülődtek. A „Mindenkinél kegyetlenebb ellenségtől” azt várták, hogy a lelkészeket megöli. Arra készítették fel őket, hogy válasznak e földi élet, vagy az üdvösség között. A híveket pedig azzal ijesztgették, mi lesz, ha üldöztetés jönne az egyházra, ha nem lesz a gyüleke-

zetnek temploma, ha nem lesznek államilag elismert lelkészek, ha az egyház nem lesz elismert testület, ha nem lesz hitoktatás, ha a kipusztult lelkészekről át kell venni az igehirdetés kockázatos szolgálatát a világiaknak? Az utolsó hónapokig hangzott a régi vallásháborús uszítás: „Sátáni seregek mesebeli tömegekben szakadnak rá a háború keresztes vitézeire.” Pedig most már a hírhedt SS és a nyilas alakulatok jelentették csupán a keresztes hadakat.

A második világháború éveit a szenvedésnek, veszteségnek, egyéni tragédiáknak, a világra kiterjedő katasztrófának szörnyű éveit voltak. Éhség, rongyosság, otthontalanság, betegség és halál telítették ezeket az éveket csordultig. Az emberi lélek irtózott, rettegett és elvadult ezekben az években. A háború veszteséglistáján éppen ez áll elsők.

Történelmünknek ezekben a minden bizonnyal legsötétebb napjaiban a felszabadult országrészen kibomlott a nemzeti újjáépítés, az ország egyése és a jövőért való küzdelem zászlaja.

A fasiszta háború Magyarországgal együtt evangélikus egyházunkat is mérhetetlen pusztulásba és szenvedésbe sodorta. Templomaink, paplakjaink, gyülekezeti házaink úgyszólván mindegyike megsérült többé-kevésbé, nem egy pedig teljesen tönkrement.

4. Egyházunk a szocializmusban

A történelmi változások küszöbén sokan erőszakos beavatkozástól féltették egyházunkat. Egyházüldözéstől, templomelvévétől, papok elhurcolásától félték. Istennek legyen hála, másként történt. Az orosz parancsnokságok a szabad vallásgyakorlatot biztosították. Egyházunk végezhetett munkáját, híveink élhették vallásos életüket. A Nemzeti Kormány fenntartotta az állam és egyház addigi helyzetét. Régi törvények alapjára helyezkedett. Meghagyta a vallásgyakorlat szabadságát. Anyagi támogatásban részesítette az egyházakat.

A kisszámú reakciós egyházi vezető bukása után minden akadály elhárult az állam és egyház megegyezésének útjából. Amint egyházi életünk megtisztult a politikai reakció teherétől, úgy vált egyre világosabbá a magyar demokratikus köztársaság kormányával való megegyezés lehetősége, sőt szükségessége.

Az Egyezményben egyházunk legújabb kori történelmének fontos dokumentuma jött létre, amely mind a mai napig az evangélikus egyház és a Magyar Népköztársaság érintkezésének alappillére.

Egyházunk közjogi helyzetében további lépést jelentett 1949-ben Alkotmányunk. Ez természetesen hazánk életében is döntő fontosságú esemény volt. Állami és társadalmi életünk alapvető átalakulásának összefoglalásaként alkotta meg az országgyűlés Népköztársaságunk alaptörvényét, az Alkotmányt. Népünk méltán büszke erre, mert ez nem más, mint birtoklevél arról, hogy ebben az országban a dolgozó nép a haza teljesjogú gazdája. A helyes keresztyén élethez mindig hozzátartozott a tisztaság, a haza iránti felelősség. Erről az erkölcsi alapról tudott egyházunk együtt örülni népünkkel, tudott igent mondani a szocializmus alapjai lerakásának tervére.

Egyházunk sohasem volt közömbös népünk sorsával szemben, hanem múltjának legértékesebb hagyományai szerint vállalta a néppel való közösséget. A felszabadulás utáni években alakult ki egyházunk magára találásának az a hagyományos — de a kiegyezés óta megszakadt — útja, amelyen népünkkel való egységben végezte küldetését és szolgálatát. Ez nem is lehetett másként, hiszen egyházunk is hatása alá került annak a hatalmas társadalmi átalakulásnak, ami Magyarországon végbement. A társadalmi igazságtevésnek, az egykori szegények és elnyomottak fel-

emelésének óriási eredményei, a soha nem látott lendületű országépítő munka eredményei lényegében a szociális és társadalmi igazság szellemében valók, amik keresztýen szemmel is csak helyeselhetők.

Ezzel kialakultak az evangélikus egyház és a szocialista állam viszonyának alapvonásai. Az ezután következett nyugodt és kiegyensúlyozott légkörben egyházunk zavartalanul végezhetette Urától nyert szolgálatát.

Alapvonásaiban egyházunk megtalálta helyét a szocializmusban. Ezt a viszonyt azonban megzavarta a Magyar Népköztársaság törvényes rendjét megdönteni akaró 1956-os ellenforradalmi kísérlet. Ennek egyházi vetületei is voltak. A szocializmus megdöntésére irányuló kísérlettel együtt járt a szocializmusban kialakult egyházi helyzet megváltoztatásának kísérlete is. De veszélyben forogtak azok a teológiai eredmények is, amelyek éppen az egyház és világ, egyház és társadalom kérdései körül alakultak ki az előző időkben. Bizonytalanság és tanácstalanság keletkezett éppen azon a téren, amit Isten a mi nemzedékünk számára adott fel leckéül, s amit így lehetne legrövidebben megfogalmazni: az egyház útja a szocialista társadalomban. Ennek a történeti feladatnak a meg nem értése; illetve félreértése okozott átmeneti visszaesést egyházunk útjának megtalálásában.

Ebből a zsákutcából vezette ki Isten egyházunkat, amikor új szakaszt készített a felszabadulás utáni egyháztörténetünkben azzal, hogy a kibontakozás útját megnyitotta. Ez mindenekelőtt teológiai tisztázódás jelentett.

Utunk teológiájának a továbbfejlesztése volt mindnyájunk legfőbb feladata. Nem valami részletkérdés vagy szektás egyoldalúság a jellemzője ennek az útmegtalálásnak. A teljes Szentírás középponti tanítása állt előtünk, amely Jézus Krisztusról szól, aki szolgáló szeretetben járó Úr, a „diakonosz”, ő a szolgálattevő, ő az, aki szolgál. Az Ige azért lett testté, vált szolidáriszá az emberrel, Jézus azért tanított, gyógyított, segített, hogy az embert szolgálja. Váltásághalála is az emberért történt. Isten ezt igazolta és pecsételte meg feltámadásával, a Feltámadott pedig azzal indította el egyházát a földön, hogy művének legyen követője és folytatója mindaddig, míg meg nem jelenünk ítélszéke előtt, ahol éppen a másoknak szolgáló szeretet és jézusi magatartás lesz a mérték. A diakóniának, a szolgáló szeretet teológiájának az alapjáról tájékozódunk a konkrét cselekedetek területén. A szolgáló Úrba vetett hit jelenti akarata követését a szolgálat útján, ami az egyes embernek, társadalmunknak, hazánknak, az egész emberiségnek a segítségét jelenti. A diakónia teológiájának ezért határozott politikai arca is van, amely szolgálatot akar végezni a haladás irányában nemcsak az egyes ember, hanem a kollektívumok szolgálatára. Hitünk középpontjából, Jézus Krisztusból kiindulva válik egységes egészszé hitünk és cselekedetünk, teológiánk és gyakorlati magatartásunk. A diakónia teológiájának egyháztörténelmi vetülete abban jelentkezik, hogyan lehet lemérni egyes korok döntésének helyességét az embernek végzett szolgálat vonalán.

A hazaszeretetnek és az emberiség iránti szeretetnek az alapállása minden idők keresztýeni magatartásának az alapja és a kiindulása. Ehhez nyújtának ragyogó, vagy intő példát az egyes egyháztörténelmi korok. Erről vizsgáljuk minden nemzedék az egyházban is. A mi nemzedékünk is Istennek és a történelemnek a színe előtt él és cselekszik. Minket is azon a mérlegen fognak egykor majd lemérni: hogyan és mit valósítottunk meg Jézus Krisztus Isten- és emberszeretetre vonatkozó nagy parancsolatából.

A világ és társadalom bonyolult problémái között minden nemzedéknek meg kell találnia a maga feleletét a kor kérdéseire. Nem lehet ezeket

a történelemből ellesni. Nem lehet a történelmet ismételni. Egyes korok megoldási képleteit maradéktalanul átvenni. Az élet és a történelem nem ismétli önmagát. De mégis tanítómesterré válhat a történelem. Megtanít arra az alapállásra, hogy mindig akkor járt helyes úton az egyház, ha nem tévesztette szem elől a világhoz és a társadalomhoz való viszonyaitban az univerzális emberszeretet krisztusi parancsát. Ha olyan szeretettel fordult az ember felé, mint Jézus Krisztus. Ha olyan világot átfogó szeretettel tekintett az emberiségre, mint az egyház Ura. Ha az az indulat volt benne, amely volt a Krisztus Jézusban is (Fil 2,5)

A négyszázötven éves vándorúton sok veszély, háború és nyomában járó nyomorúság között vezetett Isten idáig, a mai napig, amikor már a régi sebek begyógyultak, de a történelmi tanulságok az élet tanítómestereiként hatnak, biztatnak, figyelmeztetnek. Ha visszatekintünk a megtett útra, és előretekintünk a jövő feladataira, a 103. zsoltár szavaiba foglalhatjuk hálánkat és reménységünket: „Áldjad én lelkem az Urat, és egész bensőm az ő szent nevét. Áldjad én lelkem az Urat, és el ne feledkezzél semmi jótetemedéről. Aki megbocsátja minden bűnödöt, meggyógyítja minden betegségedet. Aki megváltja életedet a kopsorsótól; kegyellemmel és irgalmassággal koronáz meg téged.” (103. Zsolt. 1—4)

D. Dr. Ottlyk Ernő

Esperesi beköszöntő

(Elhangzott a Bács-Kiskun Evangélikus Egyházmegye rendkívüli közgyűlésén Kecskeméten, 1973. március 13-án)

Nagytisztelető Egyházmegyei Közgyűlés! Kedves Vendégeink!

Isten igéjének áldásával jöttem át templomunkból ide a közgyűlés színe elé. Első szavam most a hálaadás az én Uramnak, aki 25 évvel ezelőtt hívott szolgálatára, beállított szüléjébe, s most arra méltatott, hogy esperesi szolgálatban, szélesebb körben folytassam szolgálatomat.

Isten után köszönetet mondok egyházunk vezetőségének. Különösen D. Káldy Zoltán püspök úrnak, aki bizalmával megajándékozott. Ígérem, hogy esperesi szolgálatomban törvényeink értelmében jó munkatársra leszek az egyházmegyében. Mindig imádságomban hordozom széles skálájú, nagy energiát követelő, egyházi és társadalmi tevékenységét, melyet itthon és a nagy világban folytat diakóniai lelkülettel. Magam részéről készségesen vállalom a közegyházi munkából a reám eső részt, hogy segítsék a munka terhére hordozni.

Köszönöm a gyülekezetek és a lelkésztársak bizalmát is. Esperesi szolgálatomat csak így tudom jó lélekkel folytatni, hogy a bizalom légköre és a személyes barátság kapcsol össze minden lelkésztársammal és a gyülekezetek sok-sok tagjával. 23 éves szolgálati idő köt ide Bács-Kiskun megyéhez, ez idő alatt a harmadik gyülekezetben szolgálok a megye területén. Hiszem azt, hogy ez a sok személyes barátság és ismeretség nagy segítség lesz nekünk az úton való előrehaladásban.

Köszönöm államunk illetékeseinek bizalmát is. Elsősorban gondolkodom az Állami Egyházügyi Hivatal vezetőire, megyei tanácsosára, Fekete János tanácsos úrra, és megyénk vezetőire. Hiszem azt, hogy államunk és egyházunk között meglévő jó viszony esperesi szolgálatom folyamán meggyőzően is sok jó gyümölcsöt terem majd és kölcsönös megértésben munkálkodhatunk.

Ez a mai nap az egyházmegye élére szólít és tudom, hogy ez nem az élenjárás tündöklését, nem dicsfényt jelent számomra, hanem nagyobb szolgálatot. Úgy veszem tehát, hogy *nagyobb szolgálatot, nagyobb munkát* veszek magamra abban az értelemben, ahogy azt Zsinatunk Ünneplés Nyilatkozatával én is vallom: „a Magyarországi Evangélikus Egyház a teljes Szentírás kinyilatkoztatása, valamint az egyetemes és az evangélikus hitvallások bizonyoságtétele szerint Isten igéjét tekinti hite, tanítása és szolgálata forrásának és mértékének és ennek alapján az Úr Jézus Krisztustól kapott feladatának vallja az *ige hirdetését és a szeretet munkáját* hazánk népe és az emberiség javára.” Nem közhelyként ismételem, hanem vallomásként mondom ki, hogy egyházunk diakóniai útját, a szolgáló egyház koncepcióját becsülettel vállalom, Istentől egyetlen útként adott útnak látom, melyen egyházunkat a szocializmust építő Magyar Népköztársaságba vezeti — és abban látom feladatomat, hogy ezt magam is odaadással járjam és másokat is erre segítsek az egyházmegyében. A szolgáló Jézus az én Uram, aki életét olyan csodálatosan tudta „Atyja akarata” alá fegyelmezni és olyan módon vette fel a szolgai formát, hogy számára minden, a személye körül felmerült dicsőségadás inkább kísértés volt, mint kíváncsi. Amikor egyházmegyénkben a „nagyobb szolgálatot” vállalom, jobban szeretnék Óréá figyelni, tanulni alázatából, engedelmeskedni szolgálatba küldő akaratának és naponta szeretnék kapni erejéből, hogy hitben és hűségben Óiránta, válogatás nélküli szeretettel embertársaim iránt tudjam járni a diakónia útját.

Diakónia útján — az egyházmegyében

Utóbbi időben sokat beszélgetünk az egyházban arról, hogy a diakóniai magatartás milyen strukturális követelményeket von maga után a gyülekezeti életben. Jó, hogy végre így látjuk, hogy *gyülekezeteinknek szolgáló közösségekké kell formálódniuk*. De ha ez áll a gyülekezetre, mennyivel inkább áll az egyházmegye közösségére, mint a gyülekezeteket összefogó közösségre? Mit értsünk azon, hogy egyházmegyénk élete diakóniailag strukturált legyen?

Elsősorban is azt jelenti, hogy legyünk nyitottabbak egymás felé. Végleg lejárt az az idő, amikor egy gyülekezet bezárkózhatott, kerítése mögé húzódhatott és ott élhette a maga belterjes életét. Megyénk mezőgazdasági jellegére való tekintettel hadd vegyem innen a példát: jaj a gazdaságnak, ha eluralkodik a „háztáji szemlélet”. Vagyis az a szemléletmód, amikor a közös rovására művelik, nyomják a háztájit, hogy többet hozzon. Az elhanyagolt közös pedig kiált a dolgos kezek után, és ugyancsak bő terméssel hálálná azok szorgoskodását. Jó, és kell a háztáji, de nem a közös rovására, mert így nem lehet boldogulni; mégis a közös az alapja a jobb termelésnek, jobb megélhetésnek. Mindezt a magunk nyelvére lefordítva: az egyházmegye az a közös terület, ahol egymás felé nyitottan, mindenestül erősödhetünk a „közegyházi látásban”.

Gyülekezetünkben most az Apostolok cselekedeteiről szóló könyvet olvassuk. Benne egyre világosabban vontakozik ki a kép: nem itt-ott keletkezett apróbb-nagyobb gyülekezetek fogtak össze és alkottak meg egy egyházat, hanem volt az egyház — a jeruzsálemi ősgyülekezet —, és ebből rajzoltak ki az apostolok és segítők, hogy szolgálatuk nyomán kiterjedjen a Krisztus teste az oikuménére. És minduntalan visszatértek kiküldökhöz, beszámoltak és tartották a közösséget, újakat küldtek ki és segítettek egymáson. Így gyakorolták magukat a „közösségben”, ma inkább így mondom: a „közegyházi látásban”. Erre a látásra jó iskola az egyház-

megye közössége. Itt, a szomszéd, egy vagy két faluval odább élő gyülekezet életében, küzdelmeiben, problémáiban és örömeiben realizálódik előttünk a közönség képe. Ha itt nem tanulunk meg összefogni, együtt lépni, együtt látni és jól látni, segíteni, hogy a másik el ne maradjon —, akkor nem vagyunk képesek nagyobb feladatokra sem és ugyan miképpen látnánk meg helyesen azt, hogy Magyar Evangélikus Egyházunk egésze milyen úton jár, milyen feladatai, célkitűzései, problémái és örömei vannak, hogy szolgálatát jól betöltse? Egészen mai példa: egy begubózó gyülekezet nem gondol a holnapjára, arra, hogy holnap is lesz szüksége lelkesítő szolgálatra. De a holnap lelkeszeit is elő kell készíteni valahol szolgálatukra. Egyházunk ma új Teológiai Akadémiát és Teológus Otthont épít. Ezt csak az egész közösség tudja véghez vinni. De hogy ez eredményesen folyhasson, ahhoz kell a gyülekezetekben a „közegyházi látás”, és a közegyházért hozott áldozat is. Hála legyen Istennek, hogy gyülekezezteink megértik ezt a lépést és támogatják is, de a látásban még tovább is erősödnünk kell.

Az egyházmegyei közösségekben lehet individuális beállítottságú emberekből kollektív, közösségi emberré formálódunk, nem magunkat, magunk hasznát nézünk, hanem másokért élő életet folytatunk. Azért imádkozom, hogy az egyház Ura ilyen értelemben formáljon bennünket mindig erősebben közösséggé, közösségi magatartású emberré.

Ennek kialakításában van döntő szerepe az igehirdetésünknek. Már sokszor megmondtuk, hogy nem individuális keresztyéneket akarunk kitenyészteni, az igehirdetés nem egyéni fürdőzés Isten kegyelmében, hanem Jézussal és az ő élő testével, az anyaszentegyházzal való közösségbe segítés, abban való megtartás. De ez a nyáj nemcsak a bajai vagy kiskőrösi, bocsai vagy kecskeméti gyülekezet, hanem ezek mind együttvéve és mind a többiek is: az egész Krisztus teste, ami számunkra elsősorban is Magyar Evangélikus Egyházunkban realizálódik, de odatartozónak tudjuk a világ evangélikusságát épp úgy, mint a más felekezeti keresztyén testvéreinket is. A diakóniai szemlélet, az ilyen formájú igehirdetés nevelhet bennünket arra, hogy mindig az egész egyházat lássuk, szervezeti, anyagi vonatkozásokban épp úgy, mint a munka jobb szervezése, a lelkesítő munka segítése, gyülekezetek összevonása dolgában is, s nem a helyi érdek, hanem az egésznek jó előmenetele legyen a döntő!

Az igehirdetés óriási felelősség! Különösen az napjainkban, felgyorsuló időnkben. Emberek ülnek szőszékeink alatt, akiknek nem egyszerűen az a problémájuk, hogy hogyan mutathatom meg keresztyénségemet, hanem inkább ez: mit jelent Krisztust követni ma — krisztusi életet élni? Korunk teológusai közül Dietrich Bonhoeffer, a náci haláltáborban mártírhálált halt evangélikus lelkész felel bátran így a kérdésre: nem egy külön világot kell építenünk, megkettőzni valamiképpen Isten világát —, hanem nekünk keresztyéneknek vállalnunk kell a világ formálásában való részvételt. A keresztyén hitből fakadó szeretet kiterjed mindenre, ami körülötte a világban történik és vállalja mindazért a felelősséget is. Ezért óriási felelősség az igehirdetés. Mert az ige nem tér vissza üresen! Az igehirdetéssel nem kiemelünk egy más világba embereket, hanem beleküldünk a jelenvalóba. Jézus is ezt teszi tanítványaival. Evangéliumának életető erejével segít megtalálni a helyünket, élni a szeretetet, hogy odategyük a magunk részét ahhoz, hogy körülöttünk emberibb legyen az élet; aki sebet kapott, találjon gyógyulást, aki a kísértésben elbukott, kapjon bűnbocsánatot és feloldozást, aki igazságtalanságtól szenved, nyerjen igazságot, akit megszorított a halál, találjon örök életre szóló vigasztalást; aki adni tud, az adjon, aki első akar lenni, az legyen mindenki szolgája.

Zeért őriasi felelősség és igehirdetés! Mert formál, irányít, tuzet gyűjt — de hova és mire? Esperesi szolgálatomban ezt az igehirdetésért való felelősséget szeretném erősíteni. Vállalom a tanulást is, de a tanítást is, kész vagyok segíteni, hogy jobb igehirdetések hangozzanak, világos látásra, élő hitre, a szolgáló Jézus mai követésére, az egész egyház közösségének vállalására segítők.

Ennek a teológiai munkának műhelye az a Lelkeszi Munkaközösség, melyben eddig is oly szívesen voltam együtt a lelkesítéssel. Ezt a munkát elsősorúdnén fontosnak tartom egyházmezei szolgálatomban. Szeretném, ha munkaközösségi alkalmainkon komoly felkészültséggel, a nyitottabb látás igényével, de ugyanakkor a keresztyén ember derűjével és örömevel lehetnének mindenkor együtt.

Egyházmezei szolgálatomat a diakónia jegyében szeretném folytatni lelkésztársaim között. Tudom, hogy senki nem erőltetheti magát a másokra lelki tekintetben, mint tanácsadó vagy együtt tusakodó. Mégis azt kérem, hogy bizalommal jöjjetek a felmerülő problémákban; bajokban és örömeinkben, hogy együtt kereshessünk megoldásokat és megoszthassunk örömet és terhet egyaránt, lelkipásztori segítséssel.

Itt köszönöm meg elnöktársamnak, Dr. Rajnai Károly egyházmezei felügyelő testvéremnek, hogy a felügyelői szolgálatot ez újabb 6 évre, velem elvállalta. Arra kérem, hogy az ezen tisztségben eltöltött sok esztendő tapasztalataival gazdagodva álljon mellettem és segítsen közös szolgálatunkban és én is felajánlom az együttműködés készségét.

Külön szólok az egyházmezei presbitériumhoz, akiket mai megválasztásuk alapján legközvetlenebb munkatársakként kapok. Az ő munkájukat nemcsak abban látom, hogy évente egyszer-kétszer összejönnék, formális határozatokat hoznak, döntenek kérdésekben. Szeretném, ha gazdái lennének egyházmezeinknek, megismernék — és itt különösen a nem lelkeszi presbiterekre gondolok — egyházmezeink különböző munkaterületeit, munkaágait, jól látnák egyházunk mai útját és evangéliumi hitükkel, józan, tiszta látásukkal segítenének azokban a döntésekben, amelyekben gyülekezetek javára, egyházunk vagy társadalmunk ségítésére döntenünk kell.

Sokféle elágazó munkámban szeretném folytatni azt is, melyet évek óta végzek a kántorok között. Aki ma az egyházban szolgál, annak jól kell értenie egyházunk útját és jól kell értenie „szakmáját” is. Mindkettőt szívesen segítem ezután is, hiszen készülő új, országos énekeskönyvünk a kántorok szolgálata útján lesz majd éneklő egyházunk közkincsévé.

Szeretettel fordulok a papi családok közössége felé is. Nagy területen szétszórtan élünk, mégis — tudom — megvan az igény az egymás megismerésére, találkozásra, közös problémák megbeszélésére. Szeretnék alkalmat teremteni időnként arra, hogy a lelkészfelelések is találkozhassanak és közöttük is alakulhasson szeretetközösség.

Diakónia útján — társadalmunkban

Egyházmezei szolgálatomat nem légüres térben, hanem Bács-Kiskun megyében kell végezni. Ez a megjelölés pedig arra mutat, hogy a szocializmust építő Magyar Népköztársaság legnagyobb területű megyéjében, ahol szórványban szétszórtan, vagy nagy tömbben együtt élő gyülekezeti tagjaink napi munkájukkal segítenek a tervek végrehajtásában, építik a szocializmust. Szolgálatom az egyházmezeiben egyúttal ebben a társadalmi szituációban végzem. Örömmel teszem ezt, nem új terület szá-

momra. Igaz, eddig előző szolgálati helyemen egy kis falu közösségében tettem, belesimulva a Hazafias Népfront mozgalmába, együtt tervezve, együtt gondolkodva, mások vezetését, tanácsát elfogadva, sok közös munkában, azok megvalósításában és a végzett munka örömeiben. A honismereti mozgalomban való részvételemmel már a megyei közösségben is részt vettem, sok jó barátot és munkatársat találva más gondolkodású, világnézetű és velem együtt hívő emberek között.

Amikor most keresem szolgálatunk útját társadalmunkban, engedjék meg, hogy ráirányítsam a figyelmet egy előttünk járó férfiúra, aki egyházunknak is nagy fia volt, s akinek születése 150. évfordulóját éppen most ünnepeljük: Petőfi Sándorra. Azt mindenki tudja róla, hogy megyénk legnagyobb evangélikus gyülekezetében Kiskőrösön keresztelték meg őt egyházunk tagjának, de azt már bizonyosan kevesen tudják, hogy ezen a helyen, ahol most közgyűlésünket tartjuk, állott a múlt században a kecskeméti evangélikusok iskolája, amelyben Petőfi iskolai tanulmányait kezdte el. Lelkészi hivatalunkban őrizzük az anyakönyvet, melynek tanúsága szerint 1828—1830 között az első három osztályt ez iskola falai között végezte a kis Sándor. Talán nem nagyképűség, ha azt mondjuk, hogy itt kezdte magába szívni mindazt, amiről mint költő bizonyoságot tett. Itt indult el élete, tudása, neveltetése, fejlődése, hogy azután oda érkezzen meg, ahol ma őt ünnepeljük. Most ezen a helyen órára emlékezve tanulhatunk tőle társadalmunkban végzendő szolgálatot, közéleti tevékenységet. Mit tanulhatunk Petőfitől?

Elsősorban a legnagyobbat: a néppel a népért! Nem véletlen, hogy az evangélikus Petőfi jut el ilyen meggyőződésre. Magyar evangélikus egyházunk 450 éves történelme nagyobbik részében sorsszerűen kényszerült arra, hogy Habsburg és klerikális nyomás ellenében ott keressen otlatmat, ahol a szabadságért, a népért harcoltak. Nem véletlen, hogy Petőfi a márciusi ifjakkal jobbagyfelszabadításért és vallásszabadságért együtt küzd. S ha egyházunkban volt is néhány évtized, amikor a néptől elfordulva inkább a „felsőbb rétegek” kegyét keresték és szolgálták ki, annak kárán okulva, ma világosan látjuk, hogy népünkkel egységben vehetjük csak igazán szolgálatunkat.

Azután megtanulhatjuk Petőfitől az igazi hazaszeretetet. Aki lángoló szavakkal tudott toborozni a haza megmentésére, s maga is odaáldozta életét hazájáért, hogyne taníthatna meg ma bennünket arra, hogy tettekkel és ne szólamokkal szeressük, becsüljük édes hazánkat ma, amikor soha nem tapasztalt módon annyi történik itt az emberekért, előrehaladásért, jobb életért, hogy ebben a hazában igazán otthont találjon mindenki, aki dolgos, építő tagja akar lenni ennek a társadalomnak.

De megtanulhatjuk Petőfitől a nép szeretetét is. A nagy nemzeti költő tud himnuszot énekelni a világszabadságról is. Jól látja, hogy a népek, az elnyomottak mennyire egymásra szorulnak, mennyire meg kell tenni mindent, hogy az egész világon felragyogjon a „szent világszabadság”. Amit ma a népek barátságáért teszünk, amikor elnyomott népekért, nyomorult, kizsákmányolt színesbőrűekért, az imperializmus által a világ különböző helyein kirobbantott háborúk áldozataiért, a világ békéjéért emelünk szót, amikor társadalmi, politikai, háború és béke kérdésekben odaállunk segíteni, hogy az igazság győzzön és legyen béke, akkor ugyanaz a népek iránti szeretet győzedelmeskedik bennünk, mint akkor Petőfi-ben.

Társadalmi szolgálatunkban ilyen példát ad nekünk megyénk nagy szülőtte.

Itt köszönöm meg, hogy megyénkben is a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága időnként tájékoztató megbeszélésre gyűjti egybe az egyházak lelkészeit és itt őszinte beszélgetésekben, nívós tájékoztatásokban van részünk, s így tekinthetünk bele szűkebb és tágabb világunk nagy kérdéseibe, s kereshetjük szolgálatunk lehetőségeit társadalmunkban. Hitünket nem látjuk veszélyeztetve, az ideológiát és Isten igéjének igazságát meg keverjük össze, ezt nem is kívánja tőlünk senki —, de ki tagadhatná meg azt, hogy népünk felemelkedéséért, a becsületes munkáért, tisztességes életmódot, békében folyó életért mi is meg ne tegyük a magunkét.

Diakónia útján — ökumenikus közösségben

Egyházmegyei szolgálatom reális képéhez hozzátartozik annak látása is, hogy e hatalmas megye területén három-négy tömbgyülekezetet kivéve gyülekezeteink többsége szórványhelyzetben van. Ez pedig egyházi szemmel nézve azt is jelenti, hogy más egyházakkal közösen élünk és szolgálunk.

Minden felekezettel az egyenlőség alapján békességben kívánunk élni. Örülünk annak, hogy Népköztársaságunk törvényei szerint nincs az egyházak között rangsorbeli különbség, egyenlőek vagyunk. Magam részéről vallom, hogy az igazi ökumené nem a különböző felekezetek hitvallásokat mellőző, elvtelen összesimulása, hanem inkább a hitvallásokból következő jellegzetes színek hozzáadása a nagy egészhez, hogy ilyen módon a „nagy szőnyeg” ne egy színből szőtt, egyhangú legyen, hanem a sokszínű szálakból összeszövődve a maga káprázatos színességével mutassa Isten csodálatos gazdagságát a világban.

A református testvéregyházzal régóta kialakult testvéri kapcsolataink vannak. Ezek megtartására és erősítésére ezután is lesznek lehetőségeink. Szívünk nyitva van feléjük és tudjuk, hogy ez kölcsönös — mi is nyitott szívűkre találunk. Együtt lépünk velük a népünkért végzendő szolgálatainkban is s így a társadalmi diakóniában egymás kezét fogó testvéreként megyünk előre.

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsában részt vevő egyházak közül megyénk területén a baptista egyháznak vannak főként gyülekezetei. Ökumenikus közösségben együtt vagyunk velük is, ezután is a szolgálat útján.

A római katolikus egyházzal is együtt vagyunk megyénk területén. Szeretném, ha Jézus Krisztus szeretetében járva, különösen is népünk szeretetében és az emberekért való tenni akarásban, a békéért folytatott küzdelemben tudnánk hathatósan együtt munkálkodni.

Diakónia útján — Krisztustól kapott reménységben

Mindannak, amit elmondtam egyetlen alapja van: hiszek az élő Jézus Krisztusban és ebből a hitből fakad reménységem is: hiszek abban, hogy egyházunknak ezen a diakóniai úton jövője, perspektívája van. Erre a reménységre szeretnék mindenkit bátorítani. Magam nagy örömmel és hálaadással végzem szolgálatomat és így szeretném ezt folytatni esperesi tisztemben is.

Aki ismernek, tudják, hogy nagyon szeretem és művelem az egyházi zenét. Diákkoromban megtanultam orgonálni, szívemhez nőtt a „hangszerek királynöje”. Az orgonálás nem könnyű mesterség. Gyakran kell a figyelmet többfelé megosztani, a két kéz külön manuálon, esetleg két külön ritmusban játszik, miközben a láb is megszólaltatja a pedálok basszu-

sát. S mindezt úgy kell csinálni, hogy a játszott mű ne töredezzék széjjel, hanem szerzőjének óhaja szerint hangozzék, csodálatos harmóniában.

Úgy érzem, hogy az esperesi szolgálatban most Isten egy hatalmas orgona mellé ültet le, ahol sokfelé megszokott figyelemmel, az egyház egész szolgálatára néző tekintettel, új munkatársakkal és barátokkal kell megszólaltatnom azt a művet, melynek címe ez: Egyház a diakónia útján.

Kérem Istent, úgy segítsen ezen az úton, hogy e csodálatos hangszere, amit az egyházmege közössége jelent — egyre tisztábban hangozzék a diakónia csodálatos harmóniája. Adjon Isten ehhez mindnyájunknak erőt és áldást. „Neki, az egyedül bölcs Istennek legyen dicsőség a Jézus Krisztus által örökkön örökké.”

Ezekkel a gondolatokkal kezdem el esperesi szolgálatomat a Bács-Kiskun Egyházmegejében.

Toth-Szóllós Mihály

Húszéves a Gyülekezeti Segély

Az idei Evangélikus Naptárban már megemlékeztünk a Gyülekezeti Segély húszéves évfordulójáról, de úgy érezzük, hogy egyházunknak ez a szolgálati területe ennél nagyobb figyelmet igényel egyházunk közgondolkodásában. Ezért újra tárgyalás alá vesszük a Gyülekezeti Segély munkáját, szélesedő szolgálatát és eddigi eredményeit — ha azt csak nagy vonalakban is áll módunkban ismertetni.

I. Előzmények

A Gyülekezeti Segély létrejöttének megvolt a maga előzménye.

1632-ben, a Lipcse melletti Lütznénél, a 30 éves háború evangélikus hőse, Gustav Adolf svéd király elesett. 1832-ben — tehát a király elesésének 200 éves évfordulóján — a lipcsei Grossmann professzor és szuperintendens kezdeményezésére létrejött a Gustav Adolf Alapítvány. Az Alapítvány eredeti célja a nehéz helyzetben levők megsegítése.

E mozgalom híre hamar eljutott hazánkba is, s azt maga Székács József, budapesti Deák téri lelkész — „az ország papja” —, karolta fel. Már 1843-ban kapcsolatba lépett a német alapítvánnyal azzal a céllal, hogy nálunk is hasonló szervezet jöjjön létre. Vagy ahogyan azt maga Székács fogalmazta: „Neveztesse ki egy állandó választmány, magyarhoni Gustav Adolf alapítványi fiókválasztmány címe alatt. Ehhez küldessenek be mind a 8 szuperintendentiából a krajczáros vagy garasos segedelmezések.” Geduly Lajos — aki később dunáninnyi püspök lett —, magáévá tette e mozgalom célkitűzését, s egy „Szózat”-ot adott ki annak érdekében, hogy „a magyar protestáns egyházak állítsanak fel egy krajczáros »egylet«-et a gyámintézet javára, hogy kötelezzék az egyházközségek minden tagját, aki erre lekötöztetni akar, hogy ezen intézet pénztára számára minden vasárnap papjának kezébe egy krajczárt fog letenni.”

Az 1843. szeptember 3-i egyetemes gyűlés már érdembelileg foglalkozott ezekkel a kérdésekkel és Szeberényi János bányakerületi püspök vezetésével egy bizottságot is küldött ki azzal a megbízatással, hogy dolgozzák ki a szervezet alapszabályait. Jelentésüket a következő évi, 1844. szeptember 2-án tartott egyetemes gyűlés tárgyalta. A jelentés tudomásulvétele után a gyűlés határozatot fogadott el. Ebben többek közt ezt olvas-

hatjuk: „A választmány buzgó eljárásának méltánylása mellett, ezen szép reményekkel biztató és anyagi szegénységünk enyhítésére célzó intézet körülményeinkhez alkalmazott terve helyben hagyatik, s minthogy az egy bizonyos gyámolító egyesület létrehozását tárgyalja, életbe léptetése magánvállalkozásra bízatik, s tetteleges buzgó pártfogása a kerületeknek határozatosan ajánlatik.” A határozat idézett szövegéből különösképpen is két tényt szeretnék aláhúzni. Az egyik a gyámintézet ügyének „magánvállalkozásra” való biztatása. A másik ebből következik, ez a „vállalkozás” nem vált „közgyeházivá”, s a munkáját az egyházkerületeknek csak „határozatosan ajánlják”.

Az eddig elmondottak vázlatos felsorolása mindazoknak a problémáknak, amely a Gyámintézet megalakulása és működése kapcsán felmerült. Sokszor került ugyanis nehéz helyzetbe ez a „gyámolító egyesület” — legtöbbször az egyház tagjainak a közömbössége miatt —, hogy már-már végleges megszűnését jósolgatták ellenzői. De Isten nem hagyta az oly sok kérészeletű egyházi egyesület sorsára jutni a Gyámintézetet, hanem mindig adott hűséges pásztorokat és világiakat, akik a sok meg nem értés ellenére is vállalták a buzgó munkálkodást, az anyagi áldozatot, hogy e nemes célokat maga elé tűző egyházi szervezet végezni tudja szolgálatát.

Az is „történelmi tény, hogy a Gyámintézet életrehívása az egymás iránti felelősséget és áldozatkészséget csodálatos módon felébresztette, az anyagi nehézségekkel küzdő gyülekezetek ügyét közüggé tette... A gondoskodás széleskörűvé vált és a gyülekezetek élet minden területére kiáradt. Ezt mutatja az a tény, hogy mi mindenre adakoztak egyesek és gyülekezetek. Így: templom, paplak, iskola építésére és javítására, orgonaeépítésre... Nagyszabású támogatást nyújtottak azoknak a gyülekezeteknek, amelyek elemi csapást szenvedtek” (Várady). Tűzvész, villámcsapást, árvízkárokat szenvedő gyülekezetek voltak a megsegítették között.

Egyházunk tehát régóta végez szeretetszolgálatot gyülekezetek felé is. Ezért csak hálával emlékezhetünk meg azokról, akik a Gyámintézet áldásos tevékenységében előljártak. Sok templomunk őrzi falaiba építve a Gyámintézet áldozatát. Mégis azt kell mondanunk, hogy a Gyámintézet szolgálata nem egyforma intenzitással végezte munkáját. Fő munkaterülete a Dunántúl volt, központja is itt található. A kerületekre tagolt egyházban nem tudott „közgyeházi” funkciót betölteni. Egyesület maradt még akkor is, ha célkitűzése és szolgálata „szép reményekkel biztató” is volt.

II. Az eszmélkedés ideje

D. Koren Emil, aki közel másfél évtizedig állt a Gyülekezeti Segély élén, 1964-ben a Gyülekezeti Segély tízéves évfordulóján, így írt, felmérve a tíz év szolgálatát: „Gerhardt Pál énekének ez a sora: Szolgálatban égjünk! (710. ének 5. vers), a diakóniában élő egyház vallomása és biztatása. Korunk legnagyobb keresztyén felismerései közé tartozik, hogy az egyház életformája: a diakónia...”

Magyar evangélikus egyházunk eszmélkedése önmagáról, küldetéséről ebben az irányban mozog, s ez az eszmélkedés világosan beletartozik abba a folyamatba, amely az egyház történetének is helyes értékelését eleveníti... Kiléptünk az intézményes diakónia szűkreszabott keretei közül...”

Helyesen látja Koren a Gyülekezeti Segély összefüggésében az intéz-

ményesített diakónia szűk korlátait. Ennél sokkal többet bízott egyházunkra az Egyház Ura! D. Káldy Zoltán püspök pozsonyi doktori székfoglalójában így fogalmazott: „...a diakónia szó szolgálatot, támogatást, segítséget jelent, éspedig lelki és anyagi vonatkozásban egyaránt.”

A diakónia útjának ez a megfogalmazása 1962-ben történt. Azonban már ezt megelőzően — gondoljunk itt az 1948-ban megkötött Egyezményre — világos volt az a felismerés, hogy egyházunk a régi úton nem járhat többé. Leegyszerűsítve a kérdést: vagy új utat keres magának egyházunk az új társadalmi rendben és azon jár — és ez egyben egyházi életünk strukturális változását is maga után kell, hogy vonja —, vagy pedig lehetetlenné lesz szolgálata. Ez a tétel érvényes a Gyámintézet összefüggésében is. Többé már nem lehetett egyesületi képletben gondolkodni, az egyház szolgálatát egyesületi keretek közé szorítani és „szétrancsírozni”, hanem csak az egész egyház szem előtt tartásával, közös, országos feladatok kijelölésével, csak „közegyházi” gondolkodásban lehet egyházunknak helye a megváltozott magyar társadalomban. Természetesen kezdetben az egyház nem úgy fogalmazott, mint Káldy püspök püspöki székfoglaló beszédében (1958-ban), vagy ahogyan a pozsonyi díszdoktori értekezés tézisei azt kifejtették. Ez érthető is.

De már akkor is világos volt: hogy a régi út járhatatlan és új felismerésekre van szükség.

A Gyámintézetre vonatkoztatva ez a felismerés azt jelentette, hogy a régi keretek között nem végezheti szolgálatát. Megújulásra volt szükség. De hogyan? A keret, ahol szolgálnia kell, adva volt: a Magyarországi Evangélikus Egyház. A szükség égető volt. *Az egész egyháznak a szolgálatává kellett lennie a szeretetszolgálatnak.* Az egész terhé, örömét és feladatát az egész egyháznak kellett vállalnia és végeznie.

„A roppant tág horizontú szeretetszolgálat széles távlatában, ha bármily kicsiny szektorban is, de ott vannak a gyülekezetek istentiszteleti életének külső kereteit megteremteni igyekvő gondok és szolgálatok is, legyenek azok bár épülettartozási, építési vagy a szórványolgálat anyagi feltételeinek megteremtésével törődő gondok” — írta Koren Emil.

Gyülekezetnek más gyülekezet felé forduló szeretetszolgálatát jól és átgondoltan csak az egyház egésze tudja végezni, s nem néhány nagyon lelkes munkása az úgynek.

III. A Gyülekezeti Segély

Az 1948-ban megnyílt Zsinat, 1953 márciusában tartotta negyedik ülészakát. Ekkor került elfogadásra „Az egyház szeretetszolgálatáról” szóló VIII. törvény. E törvény 18—19. §-a így hangzik: „A Magyarországi Evangélikus Egyházban a gyülekezetek egymást segítő, kölcsönös szeretetmunkáját a Gyülekezeti Segély végzi. A Gyülekezeti Segély építkező, szervezkedő vagy nagy szórványú gyülekezeteket segíti, hogy istentiszteleti életüket biztosítsa és gazdagítsa.” E törvénycikk törvénybe iktatta, azaz egész egyházunk számára kötelezővé tette azt a szeretetből fakadó, az egyház egységét így is kifejező szolgálatot, melynek körvonalai már akkor, a törvény megalkotásakor kialakulóban voltak.

„A szeretetszolgálatról alkotott VIII. törvénycikk hitvallás mellett, hogy a szeretetszolgálat az egyházban nem külön egyesületek és intézmények ügye, hanem az egyház lényegéből fakadó, ahhoz kitéphetetlenül hozzátartozó létforma... az egyház maga végzi a szeretetszolgálatot a gyülekezeteiben és szervezeti felépítésének minden rétegében. Mégpedig

a törvény meghatározása szerint három kategóriában: egyesek, a rászoruló gyülekezetek és az egyház alkalmazottainak megsegítésére” (Koren).

A zsinati ülésen így indokolta a Gyülekezeti Segélyről szóló paragrafust a törvénycikk előterjesztője: „A csak magának élő gyülekezet nem él, a kifelé süket és béna gyülekezet haldoklik és a gyülekezet, amely szeretetének szolgálatában más gyülekezetek felé nem tud kigyulladni, nem gyülekezet.” Súlyos és komoly szavak voltak ezek akkor — de érvényük ma is helytálló. A Krisztustól kapott szeretetnek a megélése, a gyülekezetnek gyülekezet felé fordulása: a diakónia életformája. Ez a szolgálata az egyháznak azonban nem lehet esetleges. „A Gyülekezeti Segély az egyháznak saját szerve. Nem egyesület többé, hanem az általa hordozott munka szilárdan be van építve az egyházba, annak minden egyházigazgatási fokozatában. A gyülekezetek más szegény gyülekezeteket segítő szolgálatát a törvény mindenütt az egyháztanácsokra bízta, amelyeknek gondoskodniuk kell arról, hogy a gyülekezetek áldozatkészsége erre a célra is mozgósítható.” (Ev. Élet, 1954. márc. 31.)

A rászoruló gyülekezetek felé forduló szeretetszolgálat első ízben került ilyen megfogalmazásban egyházunk törvénykönyvébe. Jó a követzőkre figyelni: nem névcsérelésről, átkeresztelésről van itt szó. A Gyámintézet megsejtett valamit abból a diakóniai szükségszerűségből, amely világrasegítette a Gyülekezeti Segélyt. De a *Gyülekezeti Segély alapja, felépítése, sok esetben a célja is alapvetően különbözik a Gyámintézettől, mint egyházi egyesülettől.* Ugyanígy azt is világosan látnunk kell, hogy a Gyülekezeti Segély ugyanakkor nem egy magyar „Gustav Adolf Egyesület”. Egészen más okok hívták életre a Gustav Adolf Egyesületet Németországban, s más szempontok és célkitűzések közt végezte és végzi ma is szolgálatát, mint a Gyülekezeti Segély. Lehet, hogy néhány rokonvonást felfedezhetünk a két szervezet között, de a Gyülekezeti Segély sajátosan a magyar evangélikus egyház egyik szolgálati ága, amely egyházunk diakóniai életformáját van hivatva — a gyülekezetek egymás felé forduló szolgálatában —, megélni.

E kis kitérő után térjünk vissza a Gyülekezeti Segély egyházigazgatási „útjához”. Ugyanis az 1953-ban meghozott VIII. Törvény szervesen beleépült az 1966-ban megalkotott Egyházi Törvényekbe. Az Egyházi Törvények IV. törvénye szól „Az Egyház szeretetszolgálatáról”. E törvény szerint egyházunk a szeretetszolgálatot a „rászoruló gyülekezetek felé” is végzi. A Gyülekezeti Segély tehát nem más, mint a „gyülekezetek egymást segítő, kölcsönös szeretetmunkáját” összefogó munkaág.

Az 1966-ban megalkotott Egyházi Törvények már egy teológiailag tisztázódott egyházi helyzetben születtek. A diakónia útja egyházunknak létformája lett. A diakónia teológiájának a megfogalmazása és egész egyházi szolgálatunk számára zsinórmértékül szolgáló tételek megalkotása után a Gyülekezeti Segélyről szóló törvénycikk is tartalmasabb és világosabb, mint az útkeresés időszakában megalkotott VIII. törvény, 1953-ban.

IV. A Gyülekezeti Segély elindulása

Az 1953-as törvény létrehozta a Gyülekezeti Segélyt. De mi történt ezután? Milyenek voltak az első lépések? Hogyan reagált egyházunk közvéleménye?

Az Egyházegyetem Tanácsa 1954. március 11—12-i ülése — a Gyülekezeti Segély összefüggésében — történelmi esemény. Az Egyházegyetem Tanácsa ekkor indította útjára nagy lelkesedéssel és reménységgel a Gyülekezeti Segélyt. Ugyanez az ülés választotta meg a Gyülekezeti Se-

gély országos lelkészi vezetőjét, Koren Emil személyében, aki 1958-ig viselte ezt a tisztséget, világi vezetőül pedig dr. Fekete Zoltán egyházkerületi felügyelőt, aki napjainkig betölti ezt a tisztséget. A Tanács határozata értelmében Dezséry László püspök 1954. március 14-én, Rákospalotán tartott istentiszteleti szolgálatával indította el a Gyülekezeti Segély munkáját.

„Egyházegyetemünk presbitériuma célul tűzte, hogy mozgósítja gyülekezeteinket olyan szeretetszolgálatra más gyülekezetek iránt, melynek eredménye lehet néhány éven belül, néhány templomtan gyülekezetünk templomának befejezése... Azt akarjuk, hogy ne álljanak Magyarországon félig kész templomok s ne lehessenek hazánkban olyan gyülekezetek, amelyek nem tudják Isten dicsőségére végrehajtani templomépítő tervüket” — mondotta prédikációjában Dezséry. Majd bejelentette, hogy „1954-ben a zuglói és a pesthidegkúti gyülekezetek megsegítéséről van szó. Bízunk benne, hogy a magyarországi evangélikus egyház gyülekezetei nem fogják tétlenül nézni azt, hogy a zuglói gyülekezetben tizenegy eszten-deje, a pesthidegkúti gyülekezetben tizenkét eszten-deje nem tud elkészülni a templom, bár a gyülekezet mindent megtett érte.”

S mi lett a szép indulásból? Erre nézve álljon itt néhány sor Koren Emil jelentéséből, amelyet az 1954-es esztendőről készített: „Az indulást jelző szóra a Gyülekezeti Segély minden egyházmegyei előadója saját egyházmegyéjének egyik gyülekezetében templomi szolgálat keretében indította meg az egyházmegye gyülekezeteiben folytatandó munkát... A magasan kitűzött cél s az idő rövidsége egyébként is sürgette a munkát, ezért igyekeztünk nagyobb léptekkel haladni s a gyorsított ütemben átléptünk nyugalmasabb időkben nem mellőzendő lépcsőfokokat. Az újonnan indult gépezet itt-ott megcsikordult, de a teljesítmény minden aggályt eloszlat: a Gyülekezeti Segély életrelválló, eredményes szerve az Egyetemes Egyháznak s az ország evangélikusságának.”

Mekkora ez a teljesítmény? Újra idézem a jelentést: „... az elmúlt 1954 évben a Gyülekezeti Segély keretében az ország evangélikussága 236 387,75 Ft-ot adakozott. Ez országosan 55 fillér lelkenkénti átlagot jelent.” A Gyülekezeti Segély akkor érvényben lévő felhasználási kulcsa alapján az egyházmegyékben visszatartott összegeken felül, a két templomépítő gyülekezet egyenként 80 802,65 forintot kapott. Ezek az összegek önmagukról beszélnek!

Koren így zárja jelentését: „Érzem a feladat súlyát és érzem a pillanat jelentőségét. Hadd teszek itt bizonyosságot arról, hogy jó ebben munkálkodni. A feladat maga lelkesít s azzal a belső tűzzel tölt meg, hogy Isten ügyének szolgálunk s ha nem szolgálunk ebben, vétkesek volnánk. Szószékeinken magvetés folyik: itt izes gyümölcsöket tartunk kézben. Áldjuk érte a szolgálatra elhívó Urat!”

V. A Gyülekezeti Segély mai szolgálata

Jó ebben munkálkodni! Koren Emil idestova húsz esztendő bizonyoságtétele ma is átforrósítja azok szívét, akik a Gyülekezeti Segély szolgálatában fáradoznak.

A Gyülekezeti Segély húsz év alatt kb. 1500 gyülekezetnek nyújtott anyagi segítséget. Viszont adni csak úgy tudott, hogy a gyülekezetek nagy többsége magaévvá tette a testvéri összetartozásnak ezt a lehetőségét és évről évre meghozta áldozatát, hogy a földrajzilag távol, számára ismeretlen gyülekezet építkezését elősegítse anyagi áldozatával. S minél job-

ban belesimul a Gyülekezeti Segély szolgálata egyházunk életritmusába, annál magasabb a begyűjtött összeg.

Vessünk egy pillantást az elmúlt tizennyolc esztendő eredményeire, a Gyülekezeti Segély céljaira hozott áldozatról készített kimutatás szerint:

1954-ben	236 387,— forint
1955-ben	270 121,— forint
1956-ban	297 781,— forint
1957-ben	nem áll rendelkezésemre adat
1958-ban	317 654,— forint
1959-ben	301 802,— forint
1960-ban	303 923,— forint
1961-ben	308 644,— forint
1962-ben	300 152,— forint
1963-ban	305 729,— forint
1964-ben	315 111,— forint
1965-ben	328 117,— forint
1966-ban	332 640,— forint
1967-ben	347 247,— forint
1968-ban	371 141,— forint
1969-ben	386 015,— forint
1970-ben	400 530,— forint
1971-ben	430 272,— forint
1972-ben	446 228,— forint

Tizennyolc esztendő alatt kereken 6 millió forint! Az emelkedő összegek is bizonyítják, hogy a Gyülekezeti Segély betölti feladatát, az áldozatkészség gyülekezeteinkben emelkedik. S mégsem lehetünk elégedettek!

1954-ben még lelkenként 55 fillér átlagról szólt Koren Emil jelentése. Ma mi a helyzet e téren?

1968-ban a lelkenkénti átlag	1,07 forint
1969-ben a lelkenkénti átlag	1,09 forint
1970-ben a lelkenkénti átlag	1,10 forint
1971-ben a lelkenkénti átlag	1,16 forint
1972-ben a lelkenkénti átlag	1,29 forint

Figyelmet érdemel az elmúlt két esztendő ugrásszerű emelkedése. Ebben nyilvánvalóan nagy szerepet játszik az a tény, hogy gyülekezeteink mindjobban magukévá tették a diakónia teológiájának gyülekezeti feladatait és célkitűzéseit, így megnőtt a közegyházért érzett és vállalt felelősség s mind jobban az az egészséges szemlélet lesz úrrá, amely nem a gyülekezetekké széttagolt egyház koncepciójában, hanem az egységes Magyarországi Evangélikus Egyház képletében gondolkodik. A Gyülekezeti Segély eredményeiben ennek a szemléletmódnak különösen is nagy figyelmet kell szentelnünk, mert a másik gyülekezet gondjának a felvállalása és hordozása csak akkor valósul meg, ha a gyülekezetek megtanulnak közegyházi képletben gondolkodni.

Az egyes egyházmegyék sorrendjét érdemes közelebbről megvizsgálni. 1972-ben így alakult az egyházmegyék sorrendje lelkenkénti átlagot tekintve:

1. Tolna-Baranyai egyházmegye	2,23 forint
2. Nógrádi egyházmegye	2,11 forint
3. Somogy-Zalai egyházmegye	1,98 forint
4. Vasi egyházmegye	1,88 forint

5. Fejér-Komáromi egyházmegye	1,72 forint
6. Hajdú-Szabolcsi egyházmegye	1,32 forint
7. Veszprémi egyházmegye	1,30 forint
8. Pest megyei egyházmegye	1,26 forint
9. Borsod-Hevesi egyházmegye	1,20 forint
10. Győr-Soproni egyházmegye	1,07 forint
11. Bács-Kiskun egyházmegye	0,91 forint
12. Kelet-Békési egyházmegye	0,85 forint
13. Budai egyházmegye	0,83 forint
14. Csongrád-Szolnoki egyházmegye	0,62 forint
15. Nyugat-Békési egyházmegye	0,52 forint
16. Pesti egyházmegye	0,39 forint

Összehasonlításként hadd álljon itt az 1954-es kimutatás az egyházmegyék lelkenkénti átlagát tekintve:

1. Somogy-Zalai egyházmegye	1,22 forint
2. Veszprémi egyházmegye	0,98 forint
3. Borsod-Hevesi egyházmegye	0,96 forint
4. Fejér-Komáromi egyházmegye	0,89 forint
5. Tolna-Baranyai egyházmegye	0,86 forint
6. Győr-Soproni egyházmegye	0,74 forint
7. Vasi egyházmegye	0,74 forint
8. Nógrádi egyházmegye	0,68 forint
9. Hajdú-Szabolcsi egyházmegye	0,64 forint
10. Csongrád-Szolnoki egyházmegye	0,58 forint
11. Bács-Kiskun egyházmegye	0,48 forint
12. Pest megyei egyházmegye	0,42 forint
13. Pesti egyházmegye	0,37 forint
14. Budai egyházmegye	0,32 forint
15. Kelet-Békési egyházmegye	0,31 forint
16. Nyugat-Békési egyházmegye	0,25 forint

Erdemes e két sorrendet összehasonlítani. Különösképpen is kiemelendő a Tolna-Baranyai egyházmegye eredménye. 86 fillérről 2,23 forintra emelkedett a lelkenkénti átlag! Ugyanakkor pl. a Pesti egyházmegye 37 fillérről csak 39 fillerre (tehát két fillérrel!) tudta emelni átlagát tizenkilenc év alatt!

A Gyülekezeti Segély szétosztási kulcsa az elmúlt húsz év alatt többször változott. Jelenleg — az érvényben levő Szabályrendelet előírása szerint — a gyülekezetekben összegyűjtött adományok fele egyházmegyeyei, a másik fele területi fokon kerül szétosztásra. Az offertórium adja az ún. Nagyszeretadományt, a templomi perselyek végösszege az ún. Kisszeretadományt.

Az elmúlt tizenkilenc esztendőben a következő gyülekezetek részesültek Nagyszeretadományban. (kerek összegben)

1954. Zugló	80 000,— forint
Pesthidegkút	80 000,— forint
1955. Vasas	47 000,— forint
Csengőd	37 000,— forint
Révfülöp	30 000,— forint
Hernádbüd	10 000,— forint
1956. Somogyeggyes	30 000,— forint
Börcs	20 000,— forint

1957. Diósgyőr-Vasgyár	30 000,— forint
1958. Szeghalom	30 000,— forint
1959. Óbuda	20 000,— forint
Csepel	14 000,— forint
1960. Sand	34 000,— forint
1961. Vadosfa (Magyarkeresztúr)	33 000,— forint
1962. Nagykanizsa	33 000,— forint
1963. Celldömölk	33 000,— forint
1964. Galgagyörk	15 000,— forint
Dánszentmiklós	15 000,— forint
1965. Óbuda	34 000,— forint
1966. Szentes	31 000,— forint
1967. Szend	32 000,— forint
1968. Kisapostag	15 000,— forint
Galgagyörk	15 000,— forint
Nagykanizsa	9 000,— forint
1969. Kőszeg	30 000,— forint
Órimagyarósd	8 000,— forint
1970. Vecsés	40 000,— forint
1971. Bakonycsérnye	45 000,— forint
1972. Porrogszenkirály	24 000,— forint
Szekszárd	24 000,— forint

Nincs helyünk a többi adományok tételes felsorolására. Ez a néhány adat is tükrözi azt a széles skálát, ami a Gyülekezeti Segély országos szolgálatát bizonyítja.

A Gyülekezeti Segély igyekszik jó kapcsolatot kiépíteni a külföldi testvérszervezetekkel. Így a Gustav Adolf Werkkal és a Martin Luther Bunddal. A kapcsolat felvétele és kiépítése egyházunk külügyi szolgálatának a keretében történik. Egyik szervezetnek sem vagyunk fiókkintézménye. Nem vesszük át módszereiket, célkitűzéseiket. A szerzettszolgálat testvéri szála az, amely ezekkel a szervezetekkel kapcsolatunkat erősíti. Ennek meg is van a maga gyümölcse. Az elmúlt három esztendőben néhány gyülekezetünket tudtuk rendkívüli segélyben is részesíteni külföldi testvéreink áldozatkészségéből. Így:

Várpalota (templomtatarozás)	200 000,— forint
Bakonytamási (templomtatarozás)	40 000,— forint
Bakonycsérnye (lelkészlakás)	80 000,— forint
Dörgicse (templomtatarozás)	52 000,— forint
Cesztve (templomépítés)	50 000,— forint
Mezőtúr (templomtatarozás)	40 000,— forint
Kőbánya (templomtatarozás)	54 000,— forint
Angyalföld (templomtatarozás)	40 000,— forint
Péteri (lelkészlakás)	50 000,— forint
Bonyhád (lelkészlakás)	50 000,— forint
Vecsés (templomépítés)	40 000,— forint
Órimagyarósd (lelkészlakás)	40 000,— forint
Sopron (lelkészlakás)	30 000,— forint
Pápa (lelkészlakás)	52 000,— forint
Budavár (templomtatarozás)	144 000,— forint
Nemeskér (templomtatarozás)	38 000,— forint

VI. Összegezés

A Gyülekezeti Segély munkájáról közölt vázlatos eredmények is azokat igazolja, akik életre hívták egyházunknak ezt a szolgálati ágát. A mi feladatunk a nagyobb felelősség és áldozatvállalás. Ez bízott ránk Urunktól, aki előttünk járt a diakónia útján. Egyház és diakónia, gyülekezet és diakónia elválaszthatatlan kapcsolatban vannak egymással.

Befejezésül idézzük D. Káldy Zoltán püspöknek, 1972. nyarán Gyenesdiási lelkészkonferencián elmondott előadásából néhány sort, amely a Gyülekezeti Segély szolgálatára nézve is iránymutatóak. „A gyülekezet, illetőleg az egyház az a hely, ahol ízelítőt kell kapnunk Isten országa e földön való jelenlétéről, abból az új életből, amit Isten országa jelent... az egyháznak Jézus Krisztus diakóniáját hordozó, cselekvő és sugárzó gyülekezetnek kell lennie.”

Az ilyen gyülekezet mindig magáénak vallja a Gyülekezeti Segély áldott szolgálatát.

Karner Ágoston

KORUNK FŐ ELLENTMONDÁSA

I. Miről van szó?

1. A „korunk fő ellentmondása” gyakran használt szakkifejezés. A munka és a tőke ellentétét értjük rajta. Ez az ellentét nem pusztán egy üzemen belül vagy egy nemzetgazdaság keretében feszül egymásnak, hanem az egész világ jellemzője, és pedig úgy, hogy az első szocialista állam létrejötte óta a munkára és a tőkére épült két, egymással ellentétes gazdasági és politikai világrendszer küzd a végső győzelemért. Azért „fő” ellentmondás ez, mert nem szorítkozik gazdasági vagy szociális területre, hanem döntő jelentőségű politikai, diplomáciai és hadászati téren is.

A kifejezés a marxizmus kifejezése, de már 35 évvel ezelőtt is voltak olyan nem marxista egyházi emberek, akik a kapitalizmus és a szocializmus ellentétét a kor uralkodó kérdésének tartották: „A XIX. század uralkodó kérdése a kapitalista és a szocialista termelési rend egymással való világnézeti küzdelme volt. A harc a XX. században úgy szellemi, mint gazdasági és fegyveres téren tovább folyik, és még nem dőlt el s még nincsen lezárva. Egy századra visszatekintve meg lehet állapítani, hogy a szocializmus ott is, ahol mint politikai hatalom és szervezet elbukott, eszméivel áthatotta a társadalmak gondolkozását...” (Szabó Imre, 1936). Amikor tehát erről az ellentétről beszélünk, nem új dolgot mondunk. Ha viszont a kapitalizmus és a szocializmus ellentétét ma tartjuk fő ellentmondásnak, akkor ebben kimondatlanul is benne van az a meggyőződés, hogy a világrendszerek küzdelme eligazít korunk zavaros eseményeinek útvesztőjében, s az a másik is, hogy *a szocializmus a perspektíva a világ számára.*

2. A témául kapott cím még nagyon sok fülben különösen cseng. Először azért, mert nem mindenki érti, hogy tulajdonképpen miről is van szó. Másodszor: mert érti ugyan valaki, de talán ateizmusa miatt idegenkedik a szocializmustól, bűnei és hibái miatt pedig elutasítja a kapitalizmust. Harmadszor pedig akkor is, ha valaki érti a témát, el is fogadja a szocializmus alapvető gondolatát, de éppen a szocialista eszmék alapján nyugtalanítják a körülöttük levő társadalmi valóság nagy kérdései, ellentmondásai.

Tudatában kell lennünk, hogy a „korunk fő ellentmondása” absztrakt kategória, melyhez — mint általában a tudományos kategóriához — úgy jutunk, „hogy különböző jelenségek közös, lényeges vonásait kiemeljük s egyúttal lényegtelen vonásaitól eltekintünk.” (A kapitalizmus politikai gazdaságtana, 20.)

3. Nyilvánvalóan olyan kérdésről van szó, mely nem a teológiának, hanem a politikai gazdaságtannak vagy a történelmi materializmusnak a tulajdonképpeni tárgya. Mégse hagyhatjuk figyelmen kívül. *A körülöttünk levő világ, a szocializmus politikai állásfoglalást kíván mindenkittől, ezért ebben az alapvető kérdésben már pusztán a magunk számára is döntenünk kell.* A két társadalmi rendszer nem fegyveres konfliktusban vívja harcát, de a békés egymás mellett élés sem küzdelemnélküli-

ség, hanem „végső soron harc az emberek agyáért, szívéért” (Wilhelm amerikai ideológus): ez a harc minket, keresztényeket se hagy érintetlenül. Nem hiszem, hogy arra kellene kárhozotni magunkat, hogy társadalmi kérdésekben állandóan hátrálva utóvédharcokat folytassunk, miközben mi is élvezzük, ami ebben az országban minden állampolgár lehetősége és miközben mások véleményével együtt a mi véleményünkre és tapasztalatainkra is kíváncsiak az egész társadalom jövőjét illetően.

Amennyiben témánk érinti a gazdasági és társadalmi igazságot, annyiban ökumenikus kérdés is, mert nincs olyan probléma, amely ennyire elevenen érintené az egész lakott földet és amely ennyire foglalkoztatná a világkereszténységet. Ha az egyetlen kérdésnek tartanánk, szektások és eretnekek lennének, de szektások és eretnekek vagyunk, ha nem vesszük szívünkre és nem szentelünk neki kellő figyelmet. Ha nem akarjuk, hogy az egyházi megnyilatkozások és az igehirdetés kegyes közhelylé váljanak, akkor az egyháznak foglalkoznia kell a szocializmus és kapitalizmus kérdéseivel, és nem szabad ezeknek a szavaknak a használatától visszariadnia. „Ha az egyház és annak képviselői nem értik azokat a folyamatokat, amelyek a világban végbemennek és nem látják az események világtávlatú összefüggéseit és ennek kapcsán azt az új magyar világot, amelyben élünk, a legjobb szándékú egyházi szolgálatok is a 'levegőben' maradnak, vagy még rosszabb esetben olyan folyamatokat segítenek, amelyek az emberiség jelene és jövője szempontjából negatíve ítélandók meg.” (Káldy Zoltán)

II. A kapitalizmus: sikeres gazdaság a magántulajdon növekvő anakronizmusával.

1. A kapitalizmus a tőkére épülő gazdasági és társadalmi rendszer. Természetesen nem létezhetne emberek munkája nélkül, de jellemzője fő jellemzője, hogy munka nélkül, pusztán a tőke megfelelő befektetésével, a termelőeszközök magántulajdona alapján egyéni jövedelmet biztosít. Egyesek legyintenek, ha azt mondjuk, hogy ez a bizonyos egyéni jövedelem az értéktöbblet, melynek „forrása nem más, mint a munkás által termelt új értéknek a munkaerő értékét meghaladó többlete” (A kapitalizmus politikai gazdaságtana, 71). Fontos figyelni arra, hogy ez a jövedelem nem a vállalkozás vezetéséből, mint munkából, hanem egyedül a tulajdonból eredő haszon. Már a korai kapitalizmusban, a kezdetleges technika mellett is, rövid idő alatt nem egyszerűen megtérült, hanem megsokszorozódott a befektetett tőke, s így az első tőkések szinte egyik napról a másikra lettek gazdagabbak feudális nagybirtokosoknál. Mégse a tulajdon révén szerzett nagy haszon a döntő, hanem az a hatalom, vagy ha akarjuk befolyás, amit a tőke, a magántulajdon biztosít. Kitűnő példa erre napjainkból a dollárválság: az árfolyamváltozás busás hasznot hoz a spekulációs tőkének, de egyúttal jelentősen bele is szól országok gazdasági életébe.

2. Állandóan hangoztatott és elismert jog a vállalkozói szabadság: mindenki befektetheti, és pedig saját belátása szerint, megtakarított pénzét. Valóban, nem egy későbbi nagy vállalkozás indult a havi fizetésből félretett kezdő tőkével. Még néhány évvel ezelőtt is az Egyesült Államok kereskedelmi minisztériuma a kapitalizmus gazdasági rendszerét egy két gyerek vezetése alatt álló szabadtéri limonádés bódé működésével illusztrálta, mert a hagyományos szemlélet nem lát semmi különbséget vállalkozás és vállalkozás között. A statisztikák a vállalkozók hatalmas táboráról tanúskodnak. Ebben benne van a magánpraxist folytató orvos, az

önálló mérnök, az ügyvéd, a farmer, a kiskereskedő, a borbély, minden javító-foltozó kisiparos éppenúgy, mint a legnagyobb világcégek. Ők mind megegyeznek abban, hogy választás esetén — ha egyáltalán indul — egysegesen megbuktatni igyekezzenek azt a jelöltet, aki a vállalkozás szabadságát vagy a magántulajdont akarná érinteni.

Elképzelhetetlenül nagy különbség van azonban vállalkozás és vállalkozás között a méreteket tekintve. 1962-ben az Egyesült Államokban „ötven nagy részvénytársaság a termelésbe beruházott tőkének több mint egyharmadát és az 500 legnagyobb jóval több mint kétharmadát birtokolta. A 10 millió dollárt meghaladó vagyonnal bíró részvénytársaságok, számszerint mintegy 2000, az amerikai ártermelésben fekvő anyagi javaknak mintegy 80 százaléka felett rendelkeztek. . . . 1965-ben a három ipari részvénytársaság, a General Motors, a Standard Oil of New Jersey és a Ford Motor Company együttesen nagyobb bruttó jövedelemmel rendelkezett, mint az Egyesült Államok valamennyi mezőgazdasági farmja. A General Motors 20,7 milliárd dolláros bevétele körülbelül megfelel az ország 3 millió legkisebb farmjának — az összes farmok mintegy 90 százalékának. Az említett három részvénytársaság mindegyikének bruttó bevétele jóval magasabb, mint akármelyik amerikai szövetségi államé. Így a General Motorsé 1963-ban 50-szer nagyobb volt, mint Nevada államé, nyolcszor nagyobb, mint New Yorké és alig valamivel kisebb a szövetségi kormány bevételeinek egyötödénél.” (J. K. Galbraith) Hasonló a helyzet a többi kapitalista országban. Ezért a különbség egy közepes üzem és egy nagy konzern között nemcsak nagyságrendbeli, hanem minőségi is.

Eppen a legnagyobb vállalkozások részvénytársaságok, ami azt jelenti, hogy a tulajdon részvénytulajdonok formájában esetleg több százezer ember kezén van. A tulajdon széles szóródása alapján beszélnek Nyugaton népi kapitalizmusról, és hangoztatják, hogy a magántulajdon nem biztosít sem gazdasági, sem politikai hatalmat. Valóban nincs másoknál nagyobb befolyása az ország életére egy kisvállalkozónak. Néhány tucat részvény birtoklása alapján valóban senkinek sincs semmi beleszólása egy nagy cég üzletmenetébe. Elgondolkodtatóak ezzel kapcsolatban viszont azok a kimutatások, melyek arról tanúskodnak, hogy a részvénytulajdon túlnyomó többsége néhány kézben összpontosul, mert ez a tulajdon-koncentráció már hatalmat, nagy hatalmat is sejtet.

„Általános az egyetértés abban, hogy „a piaci hatalom, amelyet a mammutvállalat abszolút és relatív méretei folytán élvez, nemcsak a gazdasági hatalom alapja, de egyúttal jelentős politikai és társadalmi hatalmat is jelent’ . . .” (Carl Kaysent idézi Galbraith). Jelentősen túl is megy azonban ezen a megállapításon Galbraith, amikor magyarul is megjelent könyvében kijelenti: „az utolsó három évtized során egyre több konkrét bizonyítékát látjuk annak, hogy a modern nagy konsernekben a hatalom a tulajdonosok kezéből a menedzserek, igazgatók kezébe került át.” Tételét csak a legnagyobb vállalatokra vonatkoztatja, de ezek adják az USA ipari termelésének túlnyomó többségét. Felhívja a figyelmet arra, hogy ezekben a legmodernebb és legnagyobb vállalatokban alkalmazták a legkorszerűbb technikát. Ez a technika megköveteli a teljes biztonságot, a cég nem lehet kiszolgáltatva sem önkényes döntéseknek, sem a változó munkaerő-, nyersanyag- vagy késztermékipiac önkényének. A munkaerő esetében hosszulejártú szerződésekkkel, nyersanyag esetében a nyersanyag termelés kézbevételeivel, készárúknál a fogyasztók megfelelő „mégdőlgozásával” vagy az áru divat szerinti elavulásával, stb. gondoskodik biztohságáról. A biztonság ugyanis még a maximális nyereségnél is fontosabb, mert szolidabb profitot jelent, de kockázat nélkül. Az egyéni vál-

lalkozó olykor mindent feltett egy lapra, a részvénytulajdonosok nem kockáztatni akarnak, hanem a rendszeres és szokásos osztalékot. A részvénytársaság megbízott vezetőinek, a menedzsereknek, a technostruktúrának az a feladata, hogy ezt az osztalékot előteremtse. Ennek feltétele a biztonság. A biztonság pedig csoportos döntésekkel és a cég állandó növekedésével érhető el. Ezekbe a döntésekbe a részvényesek egyszerűen nem tudnak beleszólni. A cég vezetősége pedig egyszerűen nem szorul rá a részvényesek tőkéjére, hiszen az üzleti nyereségből fedezni tudja a saját jövedelmén kívül a további beruházásokhoz szükséges tőkét is. Az egyéni részvényes e vállalatokban semmiféle hatalommal nem rendelkezik. Látszólagos önállósága ellenére viszont a technostruktúra mégiscsak a részvényeseket szolgálja ki.

3. A legnagyobb veszedelem a kapitalista gazdaság számára, ha a fogyasztás rovására növekszenek a megtakarítások. Itt lép közbe a modern kapitalista állam, mint fogyasztó, amely nagyszabású kiadásaira magas szinten tartja a keresletet és ezzel együtt a fogyasztást. A kapitalista állam a harmincas évek nagy gazdasági válsága után szólt be ilyen módon a gazdasági életbe: „1929 és 1939 között az Egyesült Államok központi kormányának költségvetési kiadásai megháromszorozódtak, az állami vásárlások 70%-kal nőttek, és az állami beruházások háromszorosukra emelkedtek” (A kapitalizmus politikai gazdaságtana, 225). A modern kapitalizmus azonban nemcsak a kisemberek fogyasztását tudja manipulálni, hanem az államét is. Ezért azután az állam is olyan vásárlásokat eszközöl, amelyek biztosítják a nagy konszernek nyereségét, de egyáltalán nincsenek vagy legalábbis alig vannak tekintettel az élet egyéb olyan dimenzióira, amelyeket figyelmen kívül hagy a vállalkozói kedv (szociális gondoskodás, betegellátás, esztétikum, tömegközlekedés, lakásépítés, közművelődés). A keresletet az állam csak akkor tudja szabályozni, ha kiadásai elég nagyok a gazdasághoz képest, és éppen ebből a szempontból döntöttek a fegyverkezési kiadások. „Az állami szektor nagyságát manapság éppen a katonai kiadások biztosítják, nélkülük az amerikai szövetségi kormány gazdasági tevékenysége a jelenleginek a felét sem tenné ki.” (Galbraith) De ilyen még az úrkutatás vagy a színes televízió is, mert egyrészt biztosítják a magas keresletet, másrészt elképzelhetetlen mértékben hozzásegítenek az emberek és népek akaratának és véleményének alakításához.

A kapitalista rendszer messzemenően összefonódott az állammal. Nincs arról szó, hogy a gazdaság vezetőinek olyan közvetlen beleszólásuk lenne az állam életébe, mint a középkori nagy bankárcsaládoknak, vagy a korai kapitalista vállalkozóknak. Viszont elérte a kapitalista ipari rendszer azt, hogy az állam messzemenően igazodjék szükségleteihez. A „szabad vállalkozás” világában az államnak azt a szerepet szánják, hogy gondoskodjék a törvényes rendről és biztosítsa a magántulajdon szabadságát. S az üzleti élet hevesen és eredményesen reagál minden olyan elképzelésre, amely ezen túllépne.

Csaknem valamennyi kapitalista államban van állami tulajdon is. Ennek aránya a gazdaság egészéhez képest elenyésző, egyes gazdasági ágakban viszont nagyon jelentős is lehet. Akár államosítással, akár állami beruházással jön létre, célja nem a magántulajdon háttérbe szorítása, hanem ellenkezőleg: olyan területekkel foglalkozik, melyek nem kifizetődők a vállalkozók részére, de amelyek szükségesek számukra (közlekedés, energiatermelés, szénbányászat, vas- és acéltermelés, stb.).

4. A nyugati államokban a technika korszerűsítésével a kisembert, a munkást is sikerült fogyasztóvá tenni. Itt is a piac kibővítéséről van tu-

lajdonképpen szó, ami növeli az üzlet biztonságát és hasznát. A fogyasztás kétségtelenül előnyös azoknak, akik fogyasztók, *de magasabbszintű fogyasztás nem jelent egyúttal nagyobb társadalmi igazságot is.* Az életszínvonal abszolút mértékben emelkedik, de relative nem.

A soha nem látott jólét mellett persze ott van a másik oldal is, a szegénység. Egyrészt nem tűnt el a szegénység a legfejlettebb országokból, Nyugat-Európából és Észak-Amerikából sem. Másrészt ott van a harmadik világ szegénysége, amely más államokat jelent ugyan, de ugyanannak a gazdasági rendszernek a nyersanyag- és energiahordozó-forrását, valamint piacát. A szegényeken való segítség is csak annyiban érdekes, ameddig gazdasági előnyökkel kecsegtet.

5. A tulajdonosok, a tőkésék hatalma nem érvényesül közvetlenül. Pusztán tulajdonosi joguknál fogva nem irányíthatják az államgépezetet, de még azt sem dönthetik el, hogy saját vállalatuk mit és hogyan és mennyit termeljen. De az igazgatókon, a menedzsereken, a technostruktúrán keresztül az államgépezetig őket szolgálja az egész rendszer. Ilyen értelemben valóban az uralkodó osztályt alkotják és jellemzőjük — a politikai gazdaságtan kifejezésével élve — az élıdség. „A részvényes helyzete mindenképpen abnormális: semmittevő, passzív figura, aki minden erőfeszítés, sőt számottevő kockázat nélkül részesül annak a fejlődésnek a hasznából, amelyen a technostruktúra saját sikeres működését leméri. Nincs a történelemben olyan feudális előjog, amely munka nélkül akkorra hasznot biztosított volna, mint az a nagyszülő, aki valaha megvásárolta a General Motors vagy a General Electric ezer részvényét és azokat utódaira hagyta. Ennek az előrelátó tevékenységnek a haszonélvezői minden fizikai vagy szellemi erőfeszítés nélkül lettek és maradnak gazdagok, pusztán ama egyetlen döntésük alapján, hogy nem válnak meg részvényeiktől.” (Galbraith) A termelésben résztvesz az egész társadalom, benne van emberek munkája és az állam gazdasági tevékenysége is, hasznát viszont egyéni haszon. Ez a monopolhelyzet politikai befolyást, hatalmat is biztosít, így a politika is egyéni célok szolgálatában áll. Amit Illyés Gyula „Ebéd a kastélyban” című írásában a magyar nemesi, nagybirtokosi osztályról elmondott, messzemenően érvényes a tőkés osztályra is.

III. A szocializmus: az alapok lerakása után is vannak feladatok

1. A világ egyhatodán olyan társadalmi rendszer került hatalomra, amely megszüntette a termelőeszközök magántulajdonát: ez a lényege annak, amikor kimondjuk nevét: szocializmus. Bár a kereszténységben kezdettől kétségek merültek fel az egyéni tulajdon jogosságát illetően és olykor óvatosan elismerik, hogy „a közjó érdeke kisajátíthat tehet szűkségessé” (Populorum progressio), feledésbe merültek olyan gondolatok, mint Baziliuszéi, aki a 4. században így korholta a gazdagokat: „Nyomorultak, hogyan akartok megállani az örök bíró színe előtt? Azt kérdezték: Miért helytelen, ha ragaszkodunk ahhoz, ami a miénk? Én pedig azt kérdezem: Ki adta nektek azt, amit tulajdonotoknak tartotok? Ugyan miként gazdagodhatnának meg a vagyonosok, ha nem azáltal, hogy olyan dolgokat kaparintanak meg, amelyek mindenkié. Ha mindenki csak azt venné el, amire valóban szüksége van, nem volnának sem gazdagok, sem szegények!” A szocialista átalakulás pedig az egyházak hozzájárulása nélkül, az egyházak ellenállásával ment végbe.

2. A szocialista viszonyok bevezetésével egy csapásra gyökeres változások születtek: az éhség és a munkanélküliség megszűnt, nagy tömegek életszínvonala lényegesen javult, több lett a tanulási lehetőség, megszűntek a korábbi kiváltságok és a kizsákmányolás.

Általános az egyetértés abban, hogy a termelési viszonyok szocialista átalakítása nem azonos a szocializmus teljes győzelmével és kiteljesedésével, hanem a hatalomátvétel és a tulajdonviszonyok megváltoztatása után következnek a „bonyolultabb feladatok” (Pullai Árpád). Nyilvánvaló, hogy az állami tulajdon csak akkor jelent társadalmi tulajdonát, ha az állami hatalom a társadalom, pontosabban a társadalom túlnyomó többségét kitevő társadalmi osztályok, a dolgozók kezében van. Az állam „annyiban képes a dolgozók hatalmát, benne tulajdonát is megvalósítani, amennyiben a dolgozók egyre inkább maguk is részt vesznek e hatalom gyakorlásában. A hatalomnak, benne a tulajdonnak mindennapos gyakorlása a dolgozók által igen sok irányú. Ide tartozik a politikai demokrácia, a munkahelyi (üzemi) demokrácia, amely nemhogy kizárná, hanem egyenesen feltételezi az öntudatos fegyelmet, a lakóhelyi demokrácia, amely nemhogy kizárná, de feltételezi, az emberi együttélés alapvető követelményeinek betartását és még sok minden egyéb... Az állami tulajdon társadalmi jellegének biztosítása tehát a politikai hatalom gyakorlásával elválaszthatatlanul összefüggő mindennapos feladat” (Világhy Miklós). A demokrácia nem zárja ki, hanem megköveteli a társadalmi tulajdon tekintetében az állam gazdasági szervező-vezető tevékenységét és egyes személyek, valamint csoportok önálló kezdeményezését, aktív közreműködését. A szocialista demokrácia és gazdaság mechanizmusának megvalósítása azért nem egyszerűen jogalkotás kérdése, mert egyrészt az embereknek kell felnőniük a feladatokhoz és lehetőségekhez, másrészt a szocialista társadalom kialakítására nézve nincsenek kész receptek: a magántulajdon megszüntetése és a kizsákmányolás eltörlése csak az alapokat jelenti.

Nem a szocializmus sikertelensége, ha ellentmondások mutatkoznak a távlati és napi érdekek között, a társadalom egészének, egy-egy üzemenek és az egyénnek az érdekei között —, ha szembekerülnek egymással gazdasági és politikai, gazdasági és szociális érdekek — vagy ha a termelési viszonyok olykor elmaradnak a termelőerők fejlődése mögött. Hiszen nem lehet várni, hogy egyszeriben megszűnjék a rutin, a megszokás —, hogy egyetlen egyszerű mondatban mindenféle érdeket közös nevezőre hozzunk, és azt sem — hogy a kispolgári gondolkodást egyszeriben felváltsa az új, a közösségi, a szocialista gondolkodás. A szembenálló jogos érdekek nem mindig realizálhatók, hiszen a társadalom anyagi teljesítőképessége sok jogos érdekek is határt szab. Szükséges viszont, hogy a különböző, társadalmilag is elismert érdekek felléphessenek és egymással megütközzenek. A szocialista országokban a pártnak éppen az az egyik szerepe, hogy a részérdekeket az egész társadalom érdekének figyelembevételével összhangba hozza és az adott helyzetben megvalósítható, megvalósítandó feladatokat megjelölje. „A párt a részérdekek érvényesítésével járó konfliktusos viszonyok között csak akkor képes integráló funkcióját teljesíteni, ha önmaga mint szervezet föléje emelkedik a partikuláris érdekeknek, nem kötelezi el magát egyik részérdeknek sem. Természetesen a párt sem független a társadalom különböző csoportjaiból érkező hatásoktól, sőt munkájának egyik fontos feltétele, hogy képes legyen reagálni ezekre a hatásokra. Azonban helyesen csak akkor tud reagálni, ha a társadalmi folyamatokban, konfliktusokban felismeri a progresszív, fő politikai irányvonalát támogató elemeket; ha nem akar magába oltani minden áramlatot, amely ilyen-olyan közérdek címén esetleg nagyon is szűk csoportérdekeket akar rákényszeríteni. A párt elkerüli ezeket a veszélyeket, és a valóság tényeit, törvényszerűségeit figyelembe vevő politikával, minden figyelmét arra fordítja, hogy teljesítse érdekintegráló feladatát” (Pozsgay Imre).

3. A szocialista társadalmi tulajdon rendszerét általában az anyagi sikerességgel szokták mérni: milyen az életszínvonal, mennyi az egy főre eső nemzeti jövedelem. Egyrészt: nem mentegetőzés, hanem tény, hogy a szocialista országok nagyon alacsony technikai színvonalon léptek be az ipari korszakba, de a gazdaság belső arányait, a szociális biztonságot tekintve — gazdasági függőségben és kizsákmányolásban tartott területek nélkül! — a modern ipari országok sorában vannak. Másrészt: a szocializmusnak nem kizárólagos célja a szükségletek termékekkel való kielégítése vagy csak a javaknak egyenletesebb elosztása, hanem ezen túlmenően az ember embervoltának kiteljesítése is. „... számunkra az anyagi jólét nem lehet a minden. Csengjen fülünkbe annak a petrográdi bolseviknak a szava, aki a forró pillanatokban keményen szembeszögezte nézetét a kenyeret kevelő mensevikekkel: „Nemcsak kenyérről él az ember.” Ez ma is igaz. Szabadnak kell érezni magát a közösségi cselekvésben, s annak keretében egyéni életében. A fejlett, közösségi töltésű igazságérzetet kell terjeszteni, s elérni, hogy az emberi viszonyok mindinkább egybeessenek az igazságérzettel. .... javuló intézmények és szocialista típusú, gondolkodású és magatartású emberek sokasága az, amiért harcolnunk kell ezután is” (Nyers Rezső).

4. Arra még nem igen volt példa a történelemben, hogy kiváltságosok csupa jóindulatból adták volna fel előjogaikat. Ez mindig harcban történt, amelyben társadalmi osztályok állottak, küzdöttek egymással szemben.

A társadalmi átalakulás az egyházat Magyarországon is a kiváltságosok oldalán találta, hiszen az egyháznak nem volt számottevő gondja a munkásságra, és a szociális igazság kérdése is inkább csak felvetődött az egyházban, mintsem komolyan foglalkoztatta volna a kereszténységet. Nem csodálkozhatunk azon, hogy nem tanúsítottak megkülönböztetett tiszteletet az egyház és a keresztények iránt. Valószínű, hogy keresztényeknek — nem hitük, hanem társadalmi helyzetük miatt — nehezebb volt meghallaniuk, megérteniük a másik oldal nagyobb igazságát. Társadalmi helyzetük süketé tette őket még a Biblia szociális kijelentéseivel szemben is.

Azt a korszakot, amikor a kapitalista termelési viszonyokat szocialista termelési viszonyokkal váltják fel, a politikai gazdaságtan az átmenet korszakának nevezi. Az átmeneti korszaknak ezen belül két szakasza van: „Míg az alapok lerakásáig a fő feladat abban áll, hogy a különböző, főként kapitalista típusú termelési viszonyok helyét szocialista típusú termelési viszonyok foglalják el, addig ezt követően arra kell törekedni, hogy a típusában már szocialista viszonyok ténylegesen, tartalmukban is szocialistává váljanak” (A szocializmus politikai gazdaságtana, 8).

IV. Mi a feladatunk?

A magántulajdon és a társadalmi tulajdon elvén két rendszer létezik és áll szemben egymással. Korunkra éppen ez a polarizáció jellemző a világpolitikában és a hatalmi erőviszonyokban. *A szocializmus eszméje, egy igazságosabb társadalom vágya elevenen él mindenütt, ahol emberek szükségét szenvednek — ez pedig a többség.*

Marx, Engels és Lenin a szocializmus világméretű győzelmét — az akkori helyzet ismeretében — még úgy tartották elérhetőnek, hogy fegyveres harcra gondoltak. A második világháborút követően kialakult erőegyensúly világossá tette, hogy egyik fél győzelmét sem lehet világméretű fegyveres konfliktusban kikényszeríteni, mert utána nem maradnának

olyanok, akik akármilyen társadalom felépítésére gondolhatnának. Elsősorban a legfejlettebb kapitalista országokban olyan helyzet alakult ki (a kapitalizmus szembeszökő embertelenségeinek eltűnése, nagy tömegek életszínvonalának abszolút emelkedése, stb.), hogy még azok is, akik radikális társadalmi változásokat kívánnak, nem tartják megfelelőnek a fegyveres harcot. Vannak országok, ahol a parlamenti erőviszonyok a szocialista erők számára kedvezően alakulnak. Nem szabad elfelejteni, hogy szocialista forradalom ott jöhet létre, ahol a tömegek nem akarják többé elviselni a fennálló állapotokat, és ahol az uralmon levők nem tudják tartani hatalmukat. A harc a két társadalmi rendszer között tovább folyik, de nem fegyveres eszközökkel.

Feladatunk — amint mondani szokták —, „ami mindebből következik”. Valójában nem lehet mindent kazuisztikusan felsorolni. „Minden olyan fáradozás, amely egy emberibb társadalom felépítésére, a nyomor megszüntetésére, s a köz javának az egyes javak fölé helyezését irányul, méltó a kereszténynek támogatására, akik magukat az ember felszabadítására kötelezték el” (Lelkipásztor 1971, 723). Mégis röviden el kell mondani a következőket:

1. A politikai gazdaságtani, ideológiai felismeréseket vegyük figyelembe a világhelyzet értékelésénél — elsősorban a magunk számára.

2. Ne féljünk használni ezeket a szavakat: szocializmus, kapitalizmus, imperializmus, osztályharc. Tanuljunk meg valódi jelentésüket. Leginkább talán az osztályharctól riadunk vissza, hiszen a szeretetnek látszólag ellene mond. Viszont benne vagyunk akkor is, ha ki akarjuk vonni magunkat belőle. Akkor legalább tudatosan döntünk el és lelkiismerettel, hogy hová állunk. A II. és III. pontban elmondottakból következik, hogy nyugodt lelkiismerettel kimondhatjuk a santiagoói érsek szavával: „A szocializmusban több evangéliumi igazság van, mint a kapitalizmusban.” *Ezért az emberek többségének érdeke és értük való keresztény felelősségünk a szocializmus mellé állít minket.*

3. Tegyük meg mindent, amire lehetőségünk van, hogy híveink és gyülekezeteink a társadalomban, a szocializmusban felelősen élő, felelősséget vállaló, közösségi gondolkodású emberek ill. közösségek legyenek. Valójában formálhatjuk hitünkhöz hűen, de a közösség, a társadalom számára is előnyösen az emberek gondolkodását.

4. Alkalmunk lehet arra is, hogy bizonyos társadalmilag elismert érdekeket kifejezésre juttassuk illetékes helyen (Káldy Zoltán, Lelkipásztor 1972, 194). És megfordítva, hogy közösségi érdekek mellett szóljunk az egyéni érdekekkel szemben.

5. Nevezzük nevükön a dolgokat. Szálljunk vitába azokkal, akik nálunk csak hibákat látnak és úgy beszélnek, mintha nyugatiak lennének. Szálljunk vitába azokkal, akik csak nyugaton látnak hibákat és úgy beszélnek, mintha még az átmenet első szakaszában élnének.

„A mi célunk az, hogy közösen harcoljunk egy jobb emberi világért, s mint kereszténynek tudjuk, hogy ebben a harcban mindig csak a jobbat érhetjük el s nem az abszolút jót. De éppen ezért a jobbért küzdünk minden erőnkkel. Mint kereszténynek, fenntartjuk magunknak a jogot, hogy a közösen kiharcolt jobb-ban a jót jónak, s a rosszat rossznak nevezzük egybehangozva azzal, amit Marx Károly „realista humanizmusnak” nevezett, amikor kimondta azt a jelszót, hogy „véget kell vetni azoknak a viszonyoknak, amelyek között az ember megalázott, leigázott, elhagyott és megvetett lény” (Herbert Mochalski).

Ez a magatartás a szocializmus igenlése.

Reuss András

Prédikálni öröm

A homiletikai diszciplína területén jelent meg Rudolf Bohrennek e „Predigtlehre” (Chr. Kaiser Verlag, München 1971) című munkája.

A svájci származású szerző hosszabb gyülekezeti lelkészkedés után legutóbb a wuppertali (NSZK) teológiai főiskola gyakorlati teológiai professzora volt, néhány hónap óta pedig ugyanebben a minőségben Berlinben működik tovább. A vaskos kötet — 576 oldal — úgy tűnik legjelentősebb homiletikai publikáció W. Trillhaas Evangelische Predigtlehre-je (1935., azóta több kiadást megért), és G. Wingren Die Predigt-je (1954.) óta. Nemcsak szokatlan terjedelme — ez néha inkább hátrány mint előny — hanem főként kiindulópontja és a szokványtól eltérő szerkezete miatt.

A könyv öt részben 32 §-ra tagolva nyújtja anyagát. Az *első rész* címe: *Nekifutás*. Ennek 1. §-ában vallomásszerűen arról szól a szerző, hogy szenvedéllyel, vagyis azért prédikál, mert öröme telik ebben a szép szolgálatban, jó munkában. Ha az egész könyv egyebet nem mondana, mint ezt, akkor is megérte volna a megjelenést. Mert az általános — állítólagos — prédikáció-fáradtság, prédikációs-válság korszakában jelentős dolog, hogy valaki jó kedvet és bátorságot kíván adni szolgatársainak a prédikáláshoz. Valószínűleg úgy van, hogy ahol arról szól a panasz: a gyülekezetek belefáradtak a prédikációk hallgatásába, valójában az az igazság, hogy a prédikátorok fáradtak meg és erőtlen az igehirdetésük.

Ebben az első, bevezető részben a prédikálás nehézségéről szól Bohren: Istenről kell szólanunk s hogyan tehetjük ezt, mint emberek (Barth), sőt ma még Isten léte is kérdésessé lett egyes teológiai áramlatokban. A feladat és annak lehetősége (lehetetlensége) készletti végül is erre a megfogalmazásra: „Hogy *hogyan lehet*, vagy válhatik Isten igéjévé a prédikáció, ez a homiletika alapkérdése. *Hogy valóban az*, ez csak a hit vallomása lehet”. Ezután szól könyvének módszeréről és felépítéséről. E szerint a nyelvtudomány felől közelíti meg feladatát: *a homiletika a hit, reménység és szeretet nyelvtana*.

A második rész címe: *A prédikáció eredete*. Itt a 4—8. §-okban *homiletikájának kiindulópontjáról* ad számot s ez a kiindulópont *a pneumatológia*. Azzal, hogy homiletikájának, szinte valamennyi elődjétől eltérően, nem krisztológiai megalapozást ad, Bohren nyilván fel szeretné lazítani a megmerevedett frontokat az „ige teológusai (Trillhaas, Wingren, Fendt, Müller-Schwefe, Diem stb.) és a modernista, nyelvfilozófiai és antropológiai tájékozottságú teológusok (Bastian, G. Otto, H. J. Benedict stb.) között. Ezzel B. „forró vasat” érint, mert a Szentlélekről való tanítás általában is eléggé elhanyagolt terület az utóbbi évtizedek teológiai termésében. B. kulcsfogalma ebben az összefüggésben az ún. „*theonom reciprocitás*”: a Szentlélek úgy munkálkodik, hogy minket is munkába állít. B. így akar eleget tenni annak a „modern” követelménynek, amely az igehirdetés eseményében az eddiginél nagyobb súlyt és

szerepet kíván juttatni a prédikátor és az igehallgató személyének. Ezt az antropológiai nyitást azonban B. úgy végzi el, hogy közben nem adja fel a genuin teológiai szempont primátusát. A krisztológiai érdeket pedig azzal kívánja megőrizni, hogy hangsúlyozza: A Lélek adja az igét, a léleknek azonban szüksége van az igére, hogy szóhoz juthasson. — Én inkább így fogalmaznék: *A Szentlélek Krisztus jelenléte bennünk az ige által.*

E szakasz további §-aiban B. Isten nevééről, a Szentírásról, az ige és a Lélek viszonyáról s végül az egzegézis és a modern kommunikációkutatás összefüggéseiről szól. Prédikálásunk legitimációja, hogy a Szentháromság egy Isten nevében történik, aki azonos az Ót Jahve-jával és aki a Jézus Krisztus Atyja. B. erősen hangsúlyozza a Biblia két részének elválaszthatatlanságát és egységét és az ó-ti üzenet prédikálásának a szükségességét. Épp ez óvhatja meg — többek között — a sterilitástól, élettelen spiritualizmustól. *Nevében Isten maga van jelen s* — ha neki úgy tetszik — *prédikációknban megmutatja jelenlétét.* B. így is megfogalmazza ezt: A prédikáció foglalta Isten nevének meghirdetése.

Isten nevééről a *Szentírás* tesz tanúságot, ebben találjuk „Isten önbemutatásának lecsapódását” (B. kerüli a hagyományos kifejezéseket, pl. kinyilatkoztatás, stb.), ezért nélkülözhetetlen a prédikálás számára. Nem textusokat prédikálunk azonban, hanem Isten örökkévaló nevét. — Mi talán így mondanánk: nem könyvet prédikálunk, hanem személyt, Krisztust. — B. ebben a §-ban szól a textus-választás kérdéseiről s hangsúlyozza, hogy a prédikáció konkrétsége érdekében szükség van textusokra, de nem zárja ki — kivételképpen — a textus nélküli prédikálás lehetőségét. Külön hangsúlyt tesz az Ót. prédikálására és kiemeli a homíliát, mint prédikációs formát, konkrét prédikáció-analízissel illusztrálva. Ő is érzi azonban, hogy ez a forma inkább alkalmas a közös, gyülekezeti bibliatanulmányozás (bibliaóra) alkalmaira.

Az ige és a Lélek viszonya érthető módon érzékeny pontja B. pneumatológiai indítású homiletikájának. A szó és a Lélek csak Jézusnál esik egybe. Nekünk küzdenünk kell azért, hogy az ige hirdetése váljék igévé, hogy érkezhessen a Lélek és magáévá tehesse emberi szavainkat. (Jn 1,29; Lk 24,36).

B. ebben az összefüggésben szól a hermeneutikai kérdéstről és nyelvfilozófiai valamint teológiatörténeti összehasonlításokkal vizsgálja a hellén és a héber (bibliai) típusú igeértelmezést. Ez végső soron kihat a prédikációs stílusra is, amit — sajnos — nagymértékben befolyásolt a hellén típus, főként Schleiermachersen keresztül. Fontos és megszívlelendő végkonklúziója: Mivel nem textusokat prédikálunk, hanem személyt, Krisztust, ezért „ne a textustól haladjunk a prédikációhoz, hanem Krisztustól a textussal és azon keresztül a prédikációhoz (143. o). E felismerés összecseng azzal, amit mi is hangoztatunk a „textus fogságával”, ill. az abból való kiszabadulással kapcsolatban.

A prédikáció az egzegézis és a kommunikáció kutatás között címen B. hangsúlyozza mindkettő fontosságát, de ebben a meg nem fordítható sorrendben. Mert a prédikáció a textustól jön az emberekhez és nem megfordítva. A prédikációhallgató kérdéseire egyébként még a IV. és V. főrészben is visszatér. — Az egzegézis nélkülözhetetlen segítség ahhoz, hogy a textus mondanivalóját lefordítsuk a ma embere számára. A kommunikációkutatás viszont a mindenkori hallgatók körét tapogatja ki. Persze ennek az analízisnek határai vannak. A hallgatók — mint az ember általában — végső fokon ismeretlenek maradnak. A kommunikációs tudomány továbbá nem kényszerítheti ki sem Jézus megjelenését a prédikációban, sem a hallgatók hitét! Ezért a prédikálás több, mint egyszerűen egy a sok kommunikációs folyamat közül.

A harmadik főrészben az ige időiről: megemlékezés — ígéret — jelenlét szól. B. E. szokatlan megfogalmazás mögött az az elgondolás rejlik: A prédikációban Isten egykori nagy tetteire visszatekintve szólunk, úgy, hogy egyben előre is tekintünk az eljövendő Üdvözítő és Bíró paruzsiájára. S mindezt úgy tesszük, hogy nem feledkezünk meg a jelenvaló Krisztusról, aki gyülekezetében most cselekszik velünk.

A prédikáció mint *emlékezés* (9—12. §-ok) mindenekelőtt arra emlékeztet, hogy Isten az, aki elsőrenden megemlékezik rólunk (ígéretiről, szövetségéről, irgalmasságáról). Erre a valóságra a Szentlélek emlékeztet minket —, hogy mi is erről megemlékezzünk. A prédikációban azután a két mozzanat együtt van: egyszerre fordulunk (hálaadással) Isten felé és (figyelmeztetéssel) a gyülekezet felé. (162. o.)

Ezért a prédikációból nem hiányozhat az *elbeszélő* mozzanat: hírt adunk Isten nagy tetteiről; s ezzel kiemeljük a bibliai anyag primér módon esemény-jellegét (ezért: bibliai történetek). Ennek a történetnek közepe a kereszt eseményéről való elbeszélés. Ha ez elmarad, prédikálásunk könnyen törvénytudóvá (moralizálóvá) lesz, s erre világviszonylatban nagy a kísértés. B. tételét több prédikációs példával szemlélteti, könyvének egyébként is jellemzője — és erőssége — a sok prédikációs-részlet, mint példa s ezeknek néha részletes analízise.

Helye van a prédikációban a bibliai anyagon túlmenően is az elbeszélésnek, B. itt egyháztörténeti anyagokra, az életből vett történetekre gondol. Ennek egyfelől van tanító mozzanata is („tanmese”), másfelől egzisztenciális jellege is: valamiképpen mi, a hallgatók is előfordulunk az elbeszélésben. Ezzel kapcsolatban viszont felhívja a figyelmet a pszichologizálás és pedagógizálás veszélyére.

Ebben az összefüggésben szól B. az *idézetek* helyéről a prédikációban. Őv a bibliai idézetek túlzott használatától. A magam részéről még radikálisabb lennék és szinte csak kivételes esetben idéznék a Bibliából — a textustól eltekintve persze — mert a mai ember nem ismeri a Bibliát s annak világa idegenné lett számára. A bibliaismeretre vezetés alkalma nem a prédikáció. — Ugyanez vonatkozik, B. szerint is, az egyéb (irodalmi, stb.) citátumokra is. Talán még leginkább használhatók a mindennapi életből (napilapok!) vett idézetek, mert elősegíthetik az életközeliséget.

Érdekes B. felfogása az *idegen prédikációk* felhasználása tekintetében. Ezt inkább megengedhetőnek tartja, mint a közfelfogás, arra hivatkozva, hogy nem mindenkinek van prédikációs karizmája s utal arra, hogy a világi irodalomban is gyakori az „adaptáció”, idegen művek újrafeldolgozása, átalakított átvétele.

Külön tárgyalja B. (12. §.) a *bűnről* való prédikálás kérdését. Sajátos szóhasználatával fogalmazva: az Istenre való „emlékezés” óhatatlanul a bűnre is emlékezteti az embert. A sorrend itt sem fordítható meg! Ezért érthető, hogy a modernista „halott Isten”-teológia a bűnről sem tud mit mondani. — B. itt érdekes teológiatörténeti exkurzussal mutatja be, hogy a bűnről, közelebről az eredeti bűnről való prédikálás elnémulásának milyen végzetes politikai következményei lettek a német szellemi életben —, B. itt a „Herrenmensch”-ről szóló náci ideológiára és ennek következményeire gondol. Mivel a bűn eredete az emberben — s nem rajta kívül — van, számba kell venni a bűn valóságának társadalmi és politikai vetületét is — az atyák bűnei nem maradnak következmény nélkül a fiakra —, politikai tekintetben sem. B. ezt konkrét, irodalmi alkotásokból (Bobrowski) vett példákkal is szemlélteti, legbenyomástkeltőbbben azonban P. Althaus néhány prédikációján. Éleselméjű elemzéssel mutatja meg, hogy ezekben a háború utáni prédikációkban is hogyan érvényesül

törtetlenül Althaus nacionalizmusa, s hogyan beszél „az ablakon kifelé” a mások bűneiről —, a bűnbánat látszatával és ürügyén. Már pedig az igazi bűnbánat mindig a saját bűneiről tesz vallást: a *prédikációban úgy van helye a bűnről való beszédnek, mint a gyülekezet bűnvallásának!*

Ennek a résznek a második szakasza a *prédikációról mint ígéretről* szól. Előljáróban a jövőbe orientált kortársi irodalomra utal B. s ezzel indokolja az „ígéret” bibliai képzetének időszerűségét, ill. az eljövendő Krisztusról szóló prédikációt. Teológiailag Cullmannal, Barthtal és Moltmannal folytatott párbeszédben verifikálja az ígéret aktualitását a prédikációban.

A következő két §-ban az *eljövendő szabadítóról és az eljövendő bíróról*, ill. ezek prédikálásáról szól. Tkp. itt a prédikálás eszkatológiai horizontjáról van szó, ami nélkül prédikálásunk valóban „földhözragadt” maradna. Örvendetes viszont, hogy Luther, valamint a két Blumhardt prédikációiból vett példákkal megmutatja, hogy ezzel az eszkatológiai háttérrel lehet igazán időszerűen, a ma számára prédikálni.

A kötet egyik kis gyöngyszeme a *humorról* szóló exkurzus (242-kk o.). Az eddigi gondolatmenethez a remény vonalán kapcsolódik: aki reménységgel tekint a jövőbe, annak van humora. Másfelől a mindenkori elnyomottak fegyvere is a humor — a hátalom humortalan — s a Bibliában a „szent háború” eszköze (2. zsoltár!). A szabadságnak is kifejezője ez, az egyház húsvéti énekei tele vannak a „*risus paschalis*”-al, a hit győzelmes kacajával a halál felett. Prédikálásunkból nagyon hiányzik ez a vonás. A humor itt emberséget, az emberivel való szolidaritást is jelent. Ugyanakkor „a prédikáció mint ígéret arra a napra tekint, amikor Isten netetése nyilvánvalóvá válik”. (246. o.)

Az eljövendő Bíróról való prédikálás az előfeltétele annak, hogy jól prédikálhassunk a megigazulásról. Krisztust prédikáljuk, aki megigazít s ezért meg is ítél. Másfelől ez nem jelent a pokollal való fenyegetőzést! B. jól illusztrálja tételét az evangelizációs gyakorlatból vett negatív példákkal. *Igazi bűnbánatra mindig inkább az evangélium hirdetése (Isten meg nem érdemelt szeretete) indít!* A keresztéről való beszédhez hozzátartozik az eszkatológiai háttér, a megfeszítettet úgy hirdetjük, mint ítéletre is eljövendőt.

Ez a prédikáció egészen más mint a „világvégéről” szóló általános és lapos fecsegés. Ennek nincs helye a prédikációban. Ugyancsak óvatosan kell bánni Istennek a történelemben megnyilvánuló ítéleteiről való beszéddel is.

Ennek a szakasznak az utolsó §-a az *apokalyptikus* prédikációról szól. B. szerint a Biblia használja az apokalyptika nyelvét, de az egyház fél ettől és átengedi a szektáknak. Az ilyen beszéd „laikus” alkalmazását Dürrenmatt egyik írásával szemlélteti, de a példa nem meggyőző és vonzó. Már elfogadhatóbb az, amit a fantázia szükségéről beszél a prédikációban. *Legyen fantáziánk ahhoz, amit Isten most tesz, ti. politikai és társadalmi tekintetben.* S itt hivatkozik M. L. King példájára.

A harmadik rész utolsó fejezete a *jelenvaló* — Krisztus — prédikálásáról szól. Hogyan van jelen Krisztus, aki volt és aki eljövendő, most? Szentlélekben, válaszol Bohren (Geistesgegenwart) és ez a jelenléte a prédikációban mutatható meg a gyülekezetnek. Ebben az összefüggésben számunkra a legfigyelemreméltóbb az, amit B. Krisztusnak a szegényekben való jelenlétéről, ill. az erről való prédikálásról szól. (287. o.). *„Jézus nem azért vállalja a szegényekkel való szolidaritást, hogy helyzetüket stabilizálja, hanem, hogy megváltoztassa!”* Szemléltetésül az ilyen prédikálásra Ragagt idézi. A mai helyzetben utal az ún. harmadik világ

problémáira, s kifejezetten sikra száll a politikai diakónia, tehát a diakónia teológájának elkötelezése és feladata mellett!

Bonhoeffer megfogalmazására utal B. akkor, amikor a „*gyülekezetként létező Krisztusról és a pünkösdi prédikálásról*” beszél. Krisztus Lelkével van jelen a gyülekezetben, s így teremti azt — mindig — újjá. Krisztus így a gyülekezetben és általa van jelen a világban és abba belemegy. Éppen erről a jelenlétről kell szólni a pünkösdi prédikációnak.

B. ide kapcsolja a *világt teremtető Isten jelenlétéről* való prédikálást. A teremtető és a teremtetés megismeréséhez a feltámadás és új teremtetés felől vezet az út. Éppen ezért azonban bátran kellene prédikálni Isten jó teremtetéséről —, persze nem a felvilágosodás módján —, hiszen éppen a prédikációból kellene a gyülekezetnek a teremtetés művéről hallani.

A prédikáció csúcspontja, hogy benne a bűnbocsánat hirdettetik, *oldozás és megkötés* történik. A bűnbocsánatban nyer a gyülekezet mindig újra új életet. Persze a kulcsok hatalmához hozzátartozik a bűnök megtartása is (retentio). Azonban végeredményben ez is a mentést célozza (I. Kor. 5,5). — B. felveti a kérdést: beletartozik-e a prédikációba az exorcismus? (313. o.) E tekintetben megpróbál a fundamentalizmus és a felvilágosultság között középpályát elfoglalni. Mindenesetre izgatóan veti fel a prédikáció hatásosságának a kérdését.

E nagy szakasz utolsó két §-a a „*Prédikáció és jelek*” és „*Prédikáció és nyelvekenschólás*” kérdését tárgyalja. — A Lélek jelenlétének jelei lehetnek. A csodák és jelek azonban — a Biblia tanúsága szerint is — éppen nem egyértelműek; a démonok is tehetnek csodákat. Ezért meg kell vizsgálni a jeleket, mint a „lelkeket” is.

A prédikáció viszont kíséri és értelmezi a jeleket. B. ezt a szentségekre is érti. Isten jelenvaló cselekvését az Írás segítségével kell a prédikációban értelmezni. A prédikációban a *most élő és munkálkodó* Krisztusról kell tanúskodni és ez a politikai és társadalmi konzekvenciákban is megnyilvánul. B. itt ismét, mint már eddig is többször, a két Blumhardt példájára utal.

B. a nyelvekenschólás jelenségét párhuzamba állítja a modern nyelvtudomány egyes eredményeivel, egyes irodalmi alkotásokkal és a modern képzőművészet némely alkotásaival, amikre szintén érvényes, hogy nem közvetlenül megérthetők. B. *fejtegetései szellemesek, azonban számunkra nem meggyőzőek.*

A könyv *negyedik része az igehirdetőről* szól. B. a következő kérdésekre keres feleletet: Hogyan jut az igehirdető „szóhoz”? — Az emberi és az isteni elem „koprodukciója” a prédikálásban, — Hogyan lesz valaki igehirdetővé (a ministerium v. d. kérdése)? — Mit jelent az igehirdető számára a hallgatóság? — Milyen legyen az igehirdetés módszere?

A prédikációs mondanivaló a *meditációban* születik meg, úgy, hogy azt az igehirdető az ige és a hallgatók között keresi.

B. bibliai példák (1. zolt., Jn 15) bevonásával először általában szól a meditáció jelentőségéről a keresztyén életben s igen gyakorlati tanácsokat is ad, majd a sajátos prédikációs meditáció elemzi (beszélgetés az igével és a gyülekezettel). Közben egy külön fejezetben B. a meditációs szerepéről a modern irodalomban értekezik. Ennél jelentősebb az, amit „*Prédikációs játék*” (Preedigt-Spiel) címen mond arról a gondolatjátékról, ami tkp. jó előgyakorlat lehet a konkrét készüléshöz („*hogyan prédikálnék erről v. arról a textusról*”).

Az *igehirdető mint példakép* szerepel a következőkben. A szokatlan megfogalmazásban a prédikátor hiteléről, a prédikáció személyes tanúságtétel jellegéről, a szó és tett egységéről van szó. Ennek az érdeknek a másik oldala, negatívuma a következő § „*az igehirdető bűnlajst-*

roma”, ahol a többé-kevésbé ismert prédikátori vélkeket szedi ujjhegyre hét pontban. Végül a szakasz utolsó §-ban „*szervezeti kérdések*” címen az újabban sokat vitatott kérdés kerül szőnyegre: maradhat-e a prédikáció monológ-jellege, vagy fel kell azt váltani az istentiszteletben a dialógusnak, sőt esetleg trialógusnak, egy általános vitának, mint azt pl. D. Sölle és követői javasolták. B. itt is bibliai alapozással indul: Izraelben két tanú kellett valamely ügy megerősítéséhez (Deut. 19,15), Jézus kettesével küldi ki tanítványait, egyes apostoli levelek is valószínűleg több szerzőtől származnak. Felsorolja azután a mai dialóg-prédikációs kísérleteket s kénytelen megállapítani ezek gyakorlati nehézségeit. A prédikáció monologikus jellege feloldását B. is abban az irányban látja, hogy egyfelől lehetővé kell tenni a laikusok ige szolgálatát adott esetekben, másfelől a gyülekezet felelősségét érvényesíteni kell a prédikációra készülés és az utólagos megbeszélés alkalmain. Minderre persze a gyülekezetet fel kell készíteni.

A könyv ötödik, utolsó része a *hallgatókról* szól. Könyvének talán ezen a pontján kapcsolódik B. a legizgalmasabban a napjainkban folyó homiletikai vitába. Nevezetesen arról van szó, hogy az igehirdető primér módon a textus (a Bibliai üzenet), vagy a hallgatóság (a szituáció) felől tájékozódva akar prédikálni. B. a két szélső álláspont szemléltetésére két homilétát idéz: E. Thurneysent és E. Lange-t. Thurneysen elutasítja az olyan prédikálást, amely csak „kísérőzeneje emberi helyzeteknek”, kiszolgálja az emberi kívánságokat, esetleg az éppen uralkodó társadalmi osztályokét, ahelyett, hogy Isten eljövendő országát hirdetné forradalmi eszkatológiával. Ne függjön tehát mondanivalójában a prédikátor hallgatótól (Gal. 1,10).

A másik ellenpólust E. Lange képviseli. Szerinte a prédikációt egészen a hallgatók helyzete határozza meg, ezért minden prédikáció tkp. pázuális beszéd. — Ennek a felfogásnak a veszélye, hogy mivel a hallgatóság igénye szabja meg a prédikáció témáját, a „kereslet-kínálat” törvénye érvényesül s a prédikáció így „árúvá lesz egy fogyasztó társadalomban”.

B. megpróbál a két véglet között közvetíteni. Formulája: a prédikáció 1. számú hallgatója Isten, ezért a prédikációért először előtte kell számot adni. Mivel azonban Isten emberszerető, azért a hallgatókról sem feledkezik meg. A hallgatókhoz azonban az út az 1. sz. hallgatón, Istenen keresztül vezet. *A hallgatók mindig a gyülekezet és a „világ” együtt. Ezért nincsen, nem lehet politikamentes prédikáció*, hangoztatja B. újlag. A prédikáció politikum, mert az ember javáért való fáradozás. B. szerint itt nem csupán a hallgatóság minél alaposabb megismeréséről van szó, hanem a velük való azonosulásról (szolidaritásról), ami viszont nem cinkosság és nem is alkalmazkodás, s igazában csak mint a Szentlélek műve valósulhat meg.

A hallgatók „feltalálásának” kérdését fejtegeti a „*Kulcs a hallgatókhoz*” és az „*Út a hallgatókhoz*” című §-okban. Arról van szó, hogyan találjuk meg a valóságos hallgatót (s nem az ún. „modern ember” teologumenonát!). Egyik aspektusban a hallgatókban Isten elhivatottait kell látnunk, Isten ajándékát az igehirdető számára. Pál gyakran kezdi leveleit a gyülekezetért való konkrét hálaadással! Másfelől a hallgatók megismeréséért minden emberit is el kell követnünk (pl. nekünk is hallgatnunk kell rájuk, mint Luther tette bibliafordítása közben). Szemünket, fülünket és szívünket is ki kell nyitnunk előttük ill. a számukra. B. itt bekapcsolja a diakónia fogalmát a prédikálás és a kézzelfogható szolgálat, fizikai segítség együtt kell, hogy haladjon s néha utóbbi előzi meg a másikat. Ebbe beleértendő a társadalmi-politikai diakónia is: *csak a politikailag elkötelezett igehirdető éri el hallgatóit.*

A könyv zárófejezeteiben a *prédikációhallgatás* kérdéseiről van szó (itt érdekes megjegyzések a félreértés lehetőségeiről!) továbbá a hallgatóval való *beszélgetésről*. Utóbbin B. tkp a prédikációs és pásztori munka kölcsönhatását érti: „A prédikáció beszélgetést indít el a hallgatóval s minden ilyen beszélgetés prédikációhoz vezet”. B. ezt a beszélgetést az istentiszteletben is el tudja képzelni közbeszólások, stb. formájában, ez persze nagyon problematikus. A közölt modellek, ill. kísérletek (az ún. gödenrothi beszélgetés, a kölni Politisches Nachtgebet, stb.) nem meggyőzőek.

Összefoglalóan azt kell mondanunk, hogy Bohren szinte egész teológiáját kifejti ebben a terjedelmében is tekintélyes műben. Személyes érdekelttség és meggyőződés fűti, olyan valaki ír a prédikálás elvi és gyakorlati kérdéseiről, aki maga is „szenvédélyesen” szeret prédikálni s ehhez szeretne olvasóinak is kedvet csinálni.

A könyv használatát megkönnyíti az egyes fejezetek élén található irodalom, s a végén a név-tárgy- és bibliai regiszter. Nem utolsósorban tanulságos és sokszor élvezetes a szemléltetésül beillesztett sok prédikációrészlet-idézet s ezek elemzése.

Dr. Groó Gyula

GONDOLATOK EGY KÖNYV OLVASÁSÁKOR

(GERMAN GUZMAN CAMPOS: CAMILO TORRES,
A FORRADALMÁR PAP)

(Kossuth Kiadó 1972.)

Nem akármilyen polgári folyóirat, hanem az Amerikai Államok Szervezetének hivatalos kiadványa keserű gúnnyal jegyzi meg, hogy a latin-amerikai egyházban „beszélnek mindenféléről és főleg Marxról, a négekről, az Amerikai Egyesült Államokról és Vietnámról, de igen kevés szó esik Istenről”.

A társadalmi fejlődés égető problémái nem hagyják érintetlenül a világ egyetlen földrészét sem. Latin-Amerika esetében a probléma hatványozott formában jelentkezik. Gondoljunk csak a chilei helyzetre, ahol egy pontban a március 4-i választásokban csúcsoodott, élesedett ki egyrészt a változások szükségességét látó, másrészt a társadalmi haladást gátolni akaró rétegek közötti összecsapás. Az Unidad Popular, azaz a Népi Egység kormányának sikerült ezt a csatát is (és már nem az elsőt) megnyernie.

A latin-amerikai országokban általában megfigyelhető, hogy az értelmiség és a diákifjúság baloldali irányba fejlődik, de Chilében, Peruban és Bolíviában különösen is. „Ezek a rétegek egyre inkább felismerik — hazáik határain belül, de kontinens méreteken is — a jelenlegi gazdasági és társadalmi struktúra elavultságát és igazságtalanságát, hazájuk és a kontinens külkapcsolataiban pedig az Egyesült Államoktól való függőség káros hatását” — írja Régis Debray francia újságíró Che Guevara egykori harcostársa. Egy-két példa: a hatvanas évek eleje óta az USA összes importja megduplázódott, s 1968-ban már 35 milliárd dollár lett, de a latin-amerikai országokból származó behozatala 1960-tól 1968-ig mindössze 1,2 milliárd dollárral, 4-ről 5,2 dollárra emelkedett. Ugyaneb-

ben az időszakban pedig Latin-Amerikába irányuló exportja 1,5-ről 5,3 milliárd dollárra szökkent, jóval több, mint háromszorosára. Ami pedig az ún. segítséget illeti, Latin-Amerika 1961 és 1967 között kétszer annyit fizetett ki az USA-nak törlesztés, kamatok és nyereség átutalás címén, mint amennyit kölcsönök, vagy támogatás címén kapott tőle.

Az elmaradottság leküzdésében valamennyi latin-amerikai országban kulcsfontosságú szerepet játszik az agrárkérdés megoldása.¹ Mind az evolucionisták, mind a pesszimisták nagy fontosságot tulajdonítanak a kérdés kidolgozásának. Az evolucionisták agrárprogramja a középbirtok, a mezőgazdasági vállalkozói réteg súlyának növelését tűzi ki célul. Ez főleg az állami földek terhére kívánja megvalósítani, s lényegében érintetlenül hagyja a latifundiumot, legfeljebb gazdasági hatékonyságának növelésére törekszik. A pesszimisták szerint a latifundium gazdasági modernizálása, a középréteg megszilárdítása nem szünteti meg az agrárstruktúra elmaradottságának fő okát: ti. a latifundista struktúrát.²

Az evolucionisták és a pesszimisták nemzetközi szinten kibontakozott problémáinak érdekes és izgalmas vetülete Carlos Malpica „A föld problémája” c. könyve. Malpica osztja a pesszimista irányzat véleményét abban a kérdésben, hogy *a fennálló ellentmondások megszüntetésének, az elmaradottság felszámolásának lehetséges útja előbb-utóbb a társadalmi-gazdasági struktúrák gyökeres átalakításához kell hogy vezessen.*

Igen jelentős tehát, hogy a gazdasági-társadalmi kérdésektől feszült helyzetbe miként illeszkedik bele az a katolikus egyház, mely a lakosság 90⁰/₀-át teszi ki. Erről tudósít German Guzman: Camilo Torres című könyve.³ „A társadalmi fejlődés égető problémái a latin-amerikai egyházakban a hatvanas években négy fő áramlatot alakítottak ki: a konzervatív-reakciós „semper idem”, a jobboldali reformista, a baloldali reformista és az ún. forradalmi áramlatot.”⁴ Az ún. forradalmi áramlat (ehhez tartozik a Camilo Torresről elnevezett camilizmus) a *megoldást a demokratikus antiimperialista forradalomban és sokszor teljes nyíltsággal kimondva a szocializmusban látja*. Képviselői sokszor még Helder Camara irányzatát is bírálják. Azt a Helder Camara-t, aki, logikusan fogalmaz: „Amikor valaki erőszakról beszél, mindig fel kell tennünk a kérdést: milyen erőszakról van szó? Mert hiszen az elsőszámú erőszak, minden más erőszak szülője, amely mindenütt jelen van: az igazságtalanság... az igazságtalanságok idézik elő a második számú erőszakot: a forradalmat. És ekkor jön a harmadik erőszak, a kormányok részéről, amelyek kötelességüknek érzik a forradalom elfojtását... Íme, az erőszak eszkalációja.”⁵ Raul Silva Henri Quez, a chilei egyház feje támogatja az Allende-kormány társadalom átalakítási reformjait, s azon a nézeten van, hogy „a szocializmusnak hatalmas keresztényi erénye, értékei vannak, amelyek sok szempontból felülmúlják a kapitalizmust”⁶. Az ateisták és a hívők közötti határvonal a kizsákmányoltak és kizsákmányolók között húzódik meg ténylegesen, s ezzel megteremtik a lehetőséget a társadalom megváltoztatásában érdekelt valamennyi erő egyesítésére. Fidel Castro chilei látogatásakor ilyen megállapításokra jutott: „Latin-Amerikában a keresztények harci mozgalma nem sok éves, hanem inkább mostani jelenség, amelyet értékelünk, üdvözlünk és messzemenően pozitív eseménynek tekintünk... A forradalom az erők összekovácsolásának művészete az imperializmus elleni döntő csatára. Egyetlen forradalom sem engedheti meg magának azt a fényűzést, hogy valamilyen erőt kizárjon, vagy lebecsüljön.”⁷

CAMILO TORRES ÉS A CAMILIZMUS. A könyv előszavában Karczag Gábor írja: „E katolikus pap életútjáról szóló mű megjelenését fő-

képp az indokolja, hogy feltétlenül hiteles írás ez (az író German Guzman Campos katolikus világnézetű kolumbiai szociológus, aki öt éven át Camilo Torres közvetlen környezetében élt és elvbarátja volt) s éppen a maga mívoltában fejezi ki erősen és szemléletesen azt a tényt, hogy a latin-amerikai egyházban — mely korábban a katonaság mellett a jenk imperializmus fő pillére volt — a fennálló rendszerrel, az uralkodó reakciós rezsimekkel és az őket szolgáló egyházi hierarchiával szemben ellenzéki áramlatok alakultak ki. Tegyük hozzá: a legradikálisabb áramlat a Camilo Torres nevéből képzett szóval úgy hívja magát, hogy camilizmus.¹⁸

Camilo Torres — fiatal kolumbiai papként és a szociológia egyetemi tanáraként — a katolikus doktrína és országa valóságának összevetése alapján arra a következtetésre jutott, hogy Kolumbia társadalmi rendszerét gyökeresen és sürgősen át kell alakítani. Nézeteit kidolgozta és széles körben terjesztette. Kezdetben békés, de társadalmi következményeiben radikális forradalmat hirdetett.

Egységfront-tervezetében összhangot igyekezett teremteni a legkülönbözőbb társadalmi erők követeléseai között és olyan államosítási és az egyházi javakra is kiterjedő kisajátítási intézkedéseket javasolt, amelyeknek a szocializmushoz kellett volna vezetniük. Szüntelenül hangoztatta, hogy „kolumbiai, szociológusi, keresztényi és papi mívoltában egyaránt forradalminak tekinti magát”. „Teljes őszinteséggel és határtalan önzetlenséggel vetette magát a forradalmi harcba” — olvashatjuk a Kolumbiai Kommunista Párt főtítkárának szavait a könyvben. Kétségtelen ismerte az alapvető marxista tanításokat, de programtervezetében mellőzte az osztályszemléletet. Így történt az, hogy pl. „az el nem kötelezettek” pártját sem határozta meg, ti. hogy kiket ért ezen. Még az sem teszi kétségessé őszinte forradalmi szándékait, hogy főként a főleg kispolgári forradalmárokból álló Nemzeti Felszabadítási Hadsereghez csatlakozott.

A „camilizmus” hamarosan a legradikálisabb áramlattá vált Latin-Amerikában. Így pl. Argentínában a „Harmadik világ papjai”, Chilében „Fiatal Egyház” nevű szervezetek. 1968 februárjában megszervezték az első latin-amerikai „Camilo Torres Találkozót”. A második találkozóra 1971-ben került sor. Forradalmi törekvéseikhez nem fér kétség, de sokszor megjelenik az ultraforradalmi nézet is.

A keresztények részvétele a forradalmi változásokban azonban nemcsak Latin-Amerikában került előtérbe. „A humanitás individuális megfogalmazása az erős vára azoknak, akik a státuszquo fenntartásában érdekelték. A humanitás szociális értelmezése pedig harci fegyvere az emberiség ama nagy részének, amely az emberi felemelkedés lehetőségét követeli maga számára. De a humanitás közösségi koncepcióján kívül aligha képzelhető el más lehetőség arra, hogy korrigáljuk a humanitás individuális koncepciójának igazságtalan következményeit”.⁹

Burgess Carr¹⁰ idézi Bethel Kilpatat a kenyai Ökumenikus Tanács főtítkárának „Világ” című költeményét. „Halljátok az Igét, különben elvesztek... el, el a világtól, a szekuláris és a szent össze nem férnek. Összesereglettünk a templomban, hogy elzárkózzunk a szabadságharcos gyötrelmetől... Nem, ezt nem lehet tovább elviselni!

Halkan, de tisztán Őt halljuk, amint kiált. Néhányan meghallották a hangot, felálltak és otthagyták az egyházat. A templom ajtaja becsukódott mögöttük. Ők pedig vele együtt csatlakoztak a küzdelemhez”.

„Néhányan meghallották a hangot, s otthagyták az egyházat... s vele együtt csatlakoztak a küzdelemhez”. Ez az egyetlen lehetőség keresztények számára? — kérdezi Carr kanonok az All Africa Conference of

Churches főtítkára. — Kérdezzük meg Camilo Torres atyát! — folytatja Carr. — Figyeljünk válaszára, ahogy az „Üzenet a keresztényekhez” című írásában elmondja: „Feladtam a klérus kötelességeit és privilégiumait, de nem szüntettem meg pap lenni. Hiszem, hogy a felebarátom iránti szeretetből csatlakozom a forradalomhoz...” Nyilvánvalóan nem lehet általánosítani Torres atya tapasztalatait — mondja Carr — meggyőződésem ugyanakkor, hogy van egyetemes érvénye abból a szempontból, hogy ráirányítja a figyelmet arra az agonizáló dilemmára, amelyikkel minden afrikai lelkésznek szembe kell néznie, miközben hivatásának integritását keresi, ami nem származhat máshonnan, mint a Krisztus evangéliumában gyökerező autentikus erkölcsi imperatívusból. Ugyanerre a kérdésre Girardi, francia katolikus teológus így felel: „Kétség nélkül marxista partnereim, kikkel beszélgetésben, dialógusban állok, gyakoroltak rám befolyást. A problémát azonban mindenekelőtt a mi társadalmunk objektív helyzete s az ellentmondások radikalizálódása vetette fel. Még pontosabban azon ellentmondások, melyet a forradalmi keresztények hitük követelményei és forradalmi elkötelezettségük feszült-ségében átélnek.” Arra a kérdésre, hogy Girardi számára a harc olyan társadalmi viszonyok ellen, melyek a haladást fékezik, morális, vagy vallási kötelessége így felel: „Mindenekelőtt emberi. Úgy gondolom sok keresztény ember súlyos tévedése, hogy problémákat vallási alapon akar megoldani, melyek elsősorban emberi problémák... következmény: olyan beállítottságra jutnak keresztények, hogy ellentét támad emberi és valóság között.”¹¹

Számunkra magától értődő, hogy az „egyes keresztény és az egyház politikai cselekvésének indítórugója az Istentől kapott szeretet”;¹² de valószínűségi tény, hogy „az egyház a hívők közössége, tehát emberek közössége, akkor tehát társadalmi valóság is”.¹³

Frenz püspök (Santiago de Chile), — aki nyolc éve él Chilében, s a Német Szövetségi Köztársaságban „a vörös Frenz”-nek neveznek —, a Lutherische Monatshefte munkatársának kérdésére: „Szocialista lett Ön Chilében?” így válaszolt: „Arról van szó, hogy a tényleges szociális és politikai adottságokat országunkban megvizsgálva vesszük észre, hogy az egész Dél-Amerikára jellemző privilégiumok megszűnnek és az elnyomott tömegek igazságosabban részesednek a birtokban, a jogban, a jövedelemben... támogatom az Unidad Popular-t...”¹⁴

A két birodalomról szóló lutheri tanítás segít az etikai helyzet és feladat tisztázására és felszabadít „vallási gátlásoktól, amelyek egy kereszténynél a világi aktivitás útjába állhatnak”.¹⁵

A társadalom, a történelem törvényeinek, törvényszerűségeinek megértése és elemzésének alapossága érdekében a marxisták értékeléseit a teológusoknak is figyelembe kell venniük. Ehhez a tájékozódáshoz nyújt segítséget German Guzman Campos Camilo Torres-ről írott könyve, s annak bevezetője. E könyv többirányú kitekintésre adott és ad alkalmat.

Az olvasó, aki gondosan végigolvassa a könyvet megérti, hogy nem Camilo Torres, a forradalmár pap személye vált szimbólummá, hanem a cél, amely felé törekedett, s amely felé az osztályharc logikája törvényszerűen vitte.

A hatalmas Krisztus-szobor Rio de Janeiro és Latin-Amerika felett a keresztények számára ma még talán csak jelkép; de holnap már szabaddító valóság!

Lehel László

1. 1939—65 között 5,7⁰/₀-kal csökkent az egy főre jutó mezőgazdasági termelés Latin-Amerikában — közli: América Latina y la Educacion. Olas, La Habana 1967. 38. old.
2. Oswaldo Sunkel chilei közgazdász szerint a kontinens gazdasági függőséget kiváltó négy fő ok közül kettő — a belső élelmiszerfogyasztás kielégíthetlensége és monokultúrás mezőgazdasági export világgpiaci hátránya — a hagyományos latifundista struktúra következménye.
3. German Guzman Campos: Camilo Torres a forradalmár pap Kosuth 1972.
4. Campos: C. Torres 15. old.
5. Campos: C. Torres 17. old.
6. Campos: C. Torres 17. old.
7. Campos: C. Torres 19. old.
8. Campos: C. Torres 6. old.
9. Küldetésünk Dr. Pröhle Károly Lp. 1973. febr. 66. old.
10. Keresztények részvétele a forradalmi változásban Teol. Szemle 1973. 1—2.
11. Lutherische Monatshefte 1972/12. 671—672. old.
12. D. Káldy Zoltán: Diakóniai teológiánk továbbfejlesztése Lp. 1972/10. 593. old.
13. Uott.
14. Christen im Allende Sozialismus Luth. Monatshefte 72/7.
15. Dr. Pröhle Károly: Die Revolution als Problem der christlichen Ethik Lutherische Rundschau 1/1969 37—58. old.

Halottunk

MOLNÁR LAJOS

1912—1973

Molnár Lajos testvérünk magán- és szolgálati életében vallotta: „Isten kegyelme által vagyok, ami vagyok.” Az a munkaterület, amely osztályrészül jutott a Barcs—Nagyatád—Somogyszob-i Szórványgyülekezet: Dél-Somogy mintegy $\frac{2}{3}$ része három központi hellyel. Otthona Barcon volt. Innen utazott 36 éven át példamutató igyekezettel és buzgalommal a nagy szórványgyülekezet minden helységébe, ahol csak egy evangélikus hívőt is tudott. Hajnalban indult, három-négy helyen szolgált és késő este érkezett haza. Élete a magyar evangélikus egyház szórványlelkészének fázasztó munkájában nem kopott meg. Magánéletét, egyéniségét az Úrnak való szolgálat magába olvasztotta, de nem semmisítette meg, sőt érlelte annak tartalmát, hogy általa sokakat Istenhez vezessen. Mindennapi élete, igehirdetői és lelkipásztori hivatása megszentelt egységben prédikált. Fénye az alázatosság, a hűség és engedelenség cselekedeteiben teljesedett ki. A kis szórványtemplomokban, családi otthonokban és minden kazuális alkalommal Isten Igéjét világosan kifejtve, szívén átszűrve adta a reabízottak elé. Ezt mindig oly precizitással és lendülettel tette, mintha többszázán hallgatták volna, pedig gyakran előfordult, hogy a kis barcsi templomban családján kívül alig néhányan vettek részt az istentiszteleten. Előtte szent volt a szolgálat, amelyre őt Ura elhívta. Családjában és gyülekezetében a krisztusi szeretet melegét árasztotta. Megbecsült embere volt a községnek, a környéknek, a társadalomnak. Sok ember gondját s baját átvette és segített tanácsával.

Az egyházmegyében több tisztséget viselt. Dolgozataival és meditációival a Lelkészi Munkaközösség értékes tagja volt. Egyházunk életét éber figyelemmel kísérte és fejlődéséhez a tőle telhető mindig odaadta.

A nagy szórványgyülekezetnek jelenlegi szervezeti állapotában utolsó lelkipásztora volt. Nagy úr támadt utána.

Újmalomsokon született szerény anyagi feltételekkel rendelkező szülőktől. Érettségi vizgát a pápai református gimnáziumban tett. Theológiai tanulmányainak elvégzése után nyomban 1935 júniusában a soproni templomban 17 ifjú társával együtt avatta lelkésszé D. Kapi Béla dunántúli püspök. Rövid szendi káplánkodás után visszakerült Sopronba az Erzsébet Tudományegyetem Sopronban működő Hittudományi Karára könyvtárosi minőségben. Innen küldetett ki 1936 októberében a fent említett szórványba mint segédlelkész és 1938-ban a már rendszeresített önálló missziói lelkészi állásba mint egyhangú bizalommal meghívott lelkész beiktatást nyert. Itt szolgált 1973. február 22-én reggel agyvérzés következtében beállt haláláig. Temetése Barcon volt a gyülekezet és a környék őszinte tiszteletet kifejező részvéte mellett Dubovay Géza esperes és Fónyad Pál nagykanizsai lelkész szolgálatával. 15 lelkésztársra kísérte el őt édesanyja mellé elkészített síri nyugvóhelyéhez. Felesége, aki a pásztori szolgálatban is méltó segítőtársa volt, két gyermeke, veje, unokái és mindannyian, akik szerették őt, hálát adunk érte Istennek és a feltámadás reményességében búcsúzunk tőle.

Fónyad Pál

Aki szolgált közöttünk...

Igehirdetés Molnár Lajos barcsi lelkész ravatalánál. Kol 4,17/a

Aki csak egyetlen pillantást is vet a Barcsi Evangélikus Gyülekezet területi és szolgálati térképére, egyszerre megérti, hogy erre a szétszórt gyülekezeti és lelkészi szolgálatra még 30 egnéhány évvel ezelőtt is, tehát fiatalon, a munkakezdés sok belső izgalmával és feszültségével, megálmodott tervek szépségével is csak úgy vállalkozhatott valaki, ha arra az Úrban vállalkozott. Ez pedig nemcsak azt jelenti, hogy Molnár Lajos lelkész, ezt a szolgálatot Jézus Krisztustól vette, Lelkének erejével és Neki tartozó felelősséggel végezte, hanem azt is, hogy a barcsi lelkészi szolgálatot a szó legszorosabb, legmélyebb értelmében szolgálatnak tekintette: önmagát nem kímélő, erejét, tudását, szívét szétszóró, másokért, értetek való szolgálatnak. Tehát nem kenyérkeresetnek, és nem karriernek!

Hogyan is gondolhatott volna ívelő karrierre az a barcsi lelkész, akinek az egykori egyházi Névtár szerint is kb. 60 községben, egy negyed-megyényi óriási területen kellett összegyűjteni, gondozni, pásztorolni az itt-ott szétszórt, maroknyi evangélikusokat! Az ő karrierje, pályafutása a somogyi dombok kanyargó, végtelenbe futó útjai voltak. Emlékeztek egyszerű, fekete papi öltözkékének elmaradhatatlan velejárája: a karjára akasztott öreg esernyőre? — A mindig úton levő, útról érkező és útra induló szórványpapok szolgálati tartozékára? És hogyan is gondolhatott volna busás papi jövedelemre annak a gyülekezetnek a lelkésze, amelyről hivatalvizsgálati jegyzőkönyvében az egyházmegye akkori esperese szóról szóra ezeket írja: „... az egyházmegye leggyengébb, csak közegyházi támogatással fenntartható gyülekezete...”? Molnár Lajos ezen a poszton vállalta a szolgálatot, egy életen keresztül; zokszó nélkül; gondot, örömet, csalódást és papi munkát is megosztva segítségére mindig kész hűséges feleségével. A papi szolgálatok mellett vállalta a házimunkát éppúgy, mint a napokig tartó fárasztó kapálást, vagy az instruálás idegtépő fáradságát komisz kis nebulók között... Értetek! Gyülekezet; barcsi evangélikusok; szeretett gyermekei; s élete utolsó éveit sok-sok meleg sugárral bearanyozó kicsi unokák! De éppen az ő koporsójánál ne feledjétek: papi szolgálatra az Úrban vállalkozni, evangélikus lelkésznek lenni nemcsak Barcon —, mindenhol és mindenkor valami ilyet jelent!

Az Úrban vállalni a szolgálatot azután azt is jelenti, amit Pál Archipposznak, szeretett munkatársának így üzen meg: **V i g y á z z** a szolgálatra! Pál itt nagyon gazdag tartalmú szót használ, ami jelenti azt is, hogy: nézni, látni, látni tudni; azután jelent annyit is, mint: figyelni, gondjának lenni valamire vagy valakire, szemmel tartani valamit vagy valakit. Én nem hiszem, hogy a barcsi lelkészi szolgálatot el lehetett volna végezni enélkül a gondoskodó, szemmel tartó vigyázás nélkül! Hát lehet gyülekezetet formálni, gyülekezetet megtartani egy ilyen óriási területen anélkül, hogy szüntelenül szemmel ne tartsa a pásztor a reábízottakat? És lehet presbitereket, gondnokokat találni, szolgálatba állítani, gyerme-

keket kereszteni, ifjakat konfirmálni, elhagyottakat megkeresni, betegekét vigasztalni egy ilyen nagy szétszórtságban anélkül hogy vigyázó gondja ne legyen a szolgálónak a szolgálatokra? Oh, ne mondjátok, hogy könnyű egy-két embert szemmel tartani; hogy könnyű egy maroknyi kis népben szolgálatokat végezni. Én azt mondom: ezerszer könnyebb zsúfolt templomok nagy gyülekezetein „végiglegeltetni” a tekintetünket, mint 5—8—10 embernek prédikálni vasárnapról vasárnapra; 5—8—10 emberért készülni becsületesen a szolgálatra évről évre, évtizedről évtizedre, egy életen át! Molnár Lajos ezt tette. Ne csodálkozzatok, ha néha ő is megkeseredett; ha néha ő is elvesztette a kedvét; ha néha ő is úgy érezte, hogy nem érdemes... nem bírom tovább. Miért nem álltatok mellé jobban? Miért nem igényeltétek a szolgálatát többen? Miért nem szerettétek, miért nem szerettük őt forróbban?

S ha vigyázó szolgálatának távlatába beletartoztunk mi, szolgatársai, közös lelkészi munkánk is — észrevettétek-e milyen lelkiismeretesen készült csupán egy-egy hozzászólásra az LMK-ban oldalakat teleírva apró gyöngybetűivel — s ha vigyázó szolgálatába beletartozott községe, népe, melyben és melyért szolgált —, a társadalom, hazánk s a nagy világ, — különben miért vállalt volna munkát büszke örömmel a Hazafias Népfront Barcsi Bizottságának Elnökségében —, akkor bezáródó koporsójánál kinyílik előttünk a mai evangélikus lelkész szélestávlatú: gyülekezetét, népét, az egész emberiség kérdéseit átfogó gazdag szolgálata! Mert evangélikus lelkésznek, Jézus Krisztus vigyázó szolgájának lenni ma ezt is jelenti.

Befejezésül hadd olvassam fel néktek utolsó munkatervének legelső sorait: „Munkatervem elkészítésénél ez az ige vezetett: Elég neked az éni kegyelmem, mert az én erőm erőtlenség által végeztetik el. (2 Kor 12,9). Mivel egyre jobban érzem erőtelenségemet ebben a nagy szórványban végzett szolgálatra, igyekszem még erősebben megfogni az én Uramnak, a szolgáló Krisztusnak a kezét, hogy Vele, a Tőle vett erővel ne tudjak mást tenni, csak szolgálni, ahogy lehet, ahogy tudok.” Úgy gondoljuk, hogy Molnár Lajos barátunk és testvérünk, erősen, nagyon erősen fogta az Ő Urának kezét. És úgy hisszük, hogy most már nem is ő, hanem az ő Ura fogja erősen, nagyon erősen a kezét. Hogy soha, soha el ne engedje! Ámen.

Dubovay Géza

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG VASÁRNAPJA

5 Máj 29,29

Szentháromság vasárnapjának homiletikuma állandóan egy súlyos problémát vet fel, a Szentháromság bizonyításának kérdését. Noha igen sokan tudják, hogy Isten személyiségének és háromságának titka nem bizonyítható, nem érvek és ellenérvek feszültségében kialakuló hittétel, hanem csak a hit szemével felismerhető valóság, mégis kísért, hogy hasonlatokkal, képekkel valamiféle bizonyítást, szemléletessé, érhetővé tevést megkíséreljenek. Erről eleve tegyünk le igehirdetésünkben. A Szentháromságra mindenképpen érvényes, hogy tükör által homályosan látunk vagy ahogyan Reményik fogalmazta meg egyik szép versében a szőnyeg visszáját látjuk. Reménytelen vállalkozás a színéről beszélni. A Szentháromság tényét hatásában, munkálkodásában, szolgálataiban lehet csak észlelnünk és megmutatnunk. Ebben az összefüggésben jó tudnunk, hogy éppen a diakónia teológiai szemlélet ad ehhez sok jó segítséget. Bátran lépünk reá erre az útra.

Szövegünkkel kapcsolatban egy megjegyzés szükséges. A Kittel-féle kritikai kiadásban az egész 29. fejezet egy verssel eltolódik. A 28. fejezet végére 65. versként illeszkedik a magyar régi fordításból a 29 : 1 verse és ennek megfelelően a 29. fejezet összesen 28 versből áll. Az új magyar fordítás próbakiadása ezt az eltérést kiigazítja és a kritikai szövegnek megfelelő versbeosztást nyújt. Különben textusunknak — amely csak egyetlen vers — különösebb exegetikai problémája nincsen.

Titkot kutató ember

Az embert ösztönösen izgatja az, ami titok. Gyermekkorunkban egy öreg kút, elhagyott épület, rom, barlang, pince titka. Felnőttként a tudomány, a természet, az élet, a lélektan, úrkutatás, politika, csillagászat vagy éppen a történelem titkai izgatnak. Az öregedő embert pedig az elmúlás, a halál titkai nyugtalanítják. Közben minden korban, ifjan és deres fejjel időről időre kiélesedő kérdésünk az Isten titka. Amíg azonban a tudomány, a történelem stb. titkai jórészt megnyílnak az emberi értelem kutatásai előtt, az Isten személyiségének titka az értelem számára megoldhatatlan.

Még a hit számára is visszatérő kérdés ahogyan Isten maga fogalmazza meg önmaga lényegét: „Könyörülök, akin könyörülök és kegyelmezek annak akinek kegyelmezek” II. Mózes 33 : 19. Gondoljunk Kain és Ábel történetére. Miért éppen Ábel volt kedves előtte. Vagy Ézsau és Jákób történetére. Miért kedvesebb a csaló Jákób, mint a könnyelmű Ézsau. Újra meg újra visszatérő kérdése sok vallásos gyülekezeti tagunknak a tékozló fiú történetében az otthon maradt fiú dolga. Máskor pedig a farizeus és vámszedő példázatában a tizedet adó, böjtölő stb. farizeus elvetése. Ez az Isten titka, amit az értelem, a logika sohasem fejthet meg. Titok, bárhonnán közeledem hozzá. Egyszer azon-

ban mégis felnyílik a titok. Valahogyan úgy, ahogyan Ady Endre vívódó lelke élte át, és énekelte meg az Úr érkezése c. versében.

Amikor a lelkem roskadozva vittem,
csendesen és váratlanul átölelt az Isten.

Ez már nem spekulatív, hanem tapasztalati valóság. Átölelt. Isten megmutatta magát.

Talán úgy, hogy megragad a szeretete. Amit más sehol sem tapasztaltam, amiben már nem is hittem, már nincs is. Ezért vittem roskadozva a lelkem. Most élővé, segítővé, felemelővé vált.

Vagy térdre roskaszt irgalma. Elvétett útjaink csődje nyomán, amikor nincsen kiút, nincsen megoldás, hirdetteti, hogy Fiáért megbocsátott, irgalmat gyakorolt.

Megaláz szentsége. Az önzés, az irigység, a tisztátalanság sokféle bűnétől szennyezett szívünk számára felragyog tiszta szentsége. Ez a szentség pedig vonzó, vágyat ébreszt a bűnből való szabadulásra.

Mindez azonban úgy következik be az ember életében, hogy amint valamit megértettem Isten titkából, szeretetéből, irgalmából, szentségéből, azonnal ez a felismerés arra indít, hogy abban szolgáljam Őt. Nem vallásfilozófiai fejtegetésekre, nem szellemes vagy esztétikus fordulatokra készítek, nem is kontemplatív, befelé forduló ábrándozásra, hanem a Néki való cselekvő szolgálatra. Szeretetének, mint a hozzám lehajló Isten szeretetének hirdetésére, és gyakorlására szűkebb körben éppen úgy, mint széles körre, társadalmi körre is kiterjedő szeretetszolgálatra. Ennek a szeretetnek átélése (átölelt az Isten) arra indít, hogy én is öleljem át, aki inségben van. Itt csak utalok arra, amit ebben a vonatkozásban már sokszor elmondottunk egy igazán tág ölelésű szolgáló életre, amelyet Isten szeretete fűt. Ez tanúskodásom Istenről.

Ha térdre roskasztott irgalma, akkor ismerem fel Jézus Krisztus keresztiének életemben való igazi jelentőségét. Ez a kereszt szabadító erő, a megbocsátás, az irgalom, a békeesség jele. Ha egyszer magam átéltem, akkor annak inkább kell, hogy indítson irgalmasságra embertársaink között. Akik az életükben az önző, csak önmaga érvényesülését hajszoló társaik irgalmatlanságától úgyis annyit szenvedtek. Hirdetni és képviselni az irgalom Jézus Krisztusát. Ennek az irgalomnak nevében élni és szolgálni az emberek között, ez Jézus Krisztusról való igazi tanúskodás. Aki így nemcsak beszél Isten szeretetéről, hanem cselekszi azt, és képviseli azt mindenki felé. Aki nemcsak beszél a Lélek által megújult élet szentségéről, hanem abban jár, az árad belőle, azt sugározza szava, munkája, szolgálata. Ez a szentség ragyog családjában, otthonában, becsületes munkájában stb. Ez láthatóvá teszi Isten Lelkének munkáját a leggyakorlatibb módon ebben az életben. Erre van szükség. Így hordozzuk magunkon, amint igénk is mondja Isten kinyilatkoztatott dolgait. Így válik hitből hitbe generációk útján egyháztörténelemmé a hűséggel szolgálók tanúskodása a megismert Isten titkáról.

Végül igénk a törvény beteljesítéséről szól. Úgy látom, hogy erről a mai embernek úgy hirdethetjük Isten üzenetét, hogy rámutatunk; Isten törvénye (10 parancsolat) kijelentés volt. Valahogyan úgy, ha az én gyermekem akarsz maradni, ha az én népemként akarsz élni, akkor ezeken a kereteken belül kell maradnod. Van élet ezen kívül is. Lehet is, másként élni, de akkor nem vagy az én népem. Egy képpel élve, mint az ún. villanypásztor. Át lehet könnyen lépni rajta, de ha átléptél tilosban vagy. Aki viszont belül marad e törvényen, az megtapasztalja Isten hűségét, gondviselését, védelmét, sokféle ajándékait és az engedelmesség örömét. Rólunk ennek az örömnak kell áradnia és ezzel az

örömmel kell szolgálatunkat végeznünk, mint akik engedelmes eszköz-ként simulunk Atyánk tenyerébe, hogy rajtunk keresztül is végezze szolgálatát az emberek között.

Ez már nem titka az Istennek, hanem meglátása, felismerése.

Ajánlható vázlat

Bevezetés: Az ember titkokat feszeget, de az Isten titka az értelmünknek zárva van.

1. Isten lehajló szeretete.
2. Krisztus felemelő irtalma.
3. A Lélek szent szolgálatában.

Befejezés: Örömmel szolgálva tanúskodjatok.

Sólyom Károly

Laikus kérdések és szempontok 5 Móz 29,29-hez

Ha a Szentháromság valósága megismerhetetlen titok, akkor miért és hogyan alakította ki az egyház a Szentháromságról szóló tanítást? Nem egyszerűen csak leszűkítése ez a sokistenhitnek? Van-e a Szentírásnak olyan helye, ahol a Szentháromság mint isteni egység vitán felülállóan kimutatható?

Isten saját létének a teljességét mutatta meg abban a Jézusban, „akiben lakozott Isten teljessége”. Úgy gondolom, ma kétezer év után nehéz nekünk rekonstruálni azt a képet, amit Istenről „festett” Jézus Krisztus. Egy azonban biztos: emberközel atyai szeretettel hajol oda Isten a teremtményéhez. S ha az Isten titkából semmi többet nem tudnánk is megfejteni, ez a tény életünk biztonságát adná. Ezt a hozzánk-hajló szeretetet azután az embertársakra irányuló szeretetparancs megtartásával és megélésével kell „mindennapivá” és „emberivé” tenni.

Mikor ért véget az az idő, amikor Isten közölte akaratát az emberrel. A történelemben munkálkodó Isten Szentlelkének útmutatására, amely az egyes embert és az egyházat mint közösséget irányítja, nem lehet már rámondani, hogy az is Isten kijelentése? Mennyivel volt „különb” az „akkori” kijelentése Istennek. Vagy a próféták és apostolok is úgy kapták Isten kijelentésének titkát, ahogyan mi kapjuk azt ma?

Mi maradt meg a törvény elkötelezéséből számunkra? Vajon hogyan lehet elfogadni a tanítást, hogy mi „nem vagyunk Isten törvénye alatt”, hanem kegyelem alatt. De a „kegyelemnek” ez a törvénye nem szigorúbb, mint amilyen a mózesi törvény volt? Ha Jézus szavaira gondolunk, akkor csak ezt érezhetjük!

Isten közli akaratát minden engedelmes tanítványi szívre van szükségünk. (14)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 1. VASÁRNAP

Mk 1,14–15

A helyén van Jézus fellépése, első prédikálása akkor, amikor Keresztelő Jánost épp félreállították. A helyén van az is, hogy épp Galileában hangzik el az Isten országának evangéliuma újként (Mt 4,14–16).

Isten igéje, amellet, hogy örök igazság, mindig adott korban, adott földrajzi helyen szólítja meg a népét. Nem esetleges az, hogy ma és itt élünk. Ahogy komolyan veszi ezt Isten, úgy kell nekünk is komolyan számolni vele. Jézus előtt, amikor megszólal, nem valami időtlen, légius koncepció lebeg. Adva van egy család, amelyben hitvestárs, családfő, testvér vagy gyermek az ember, a társadalom, a munkahely, a haza, élő emberekkel naponta adódó kapcsolat száz variációban s mindehhez Jézusnak van szava. Mindez előtte van, amikor a megtérés evangéliumát megszólaltatja. Legyen ott előttünk is miközben Urunkat hallgatjuk.

Gyakori bár, de nem a kedvelt és népszerű témák közé tatarozik a megtérést prédikálni. Az igehallgató unja, az igehirdető tart tőle. Attól félünk, hogy arra kerül a hangsúly, amit az ember tesz. Én a megtért, én és a másik nem is vagyunk egy napon említhetők — hol nem forog fenn a kegyes gögnek ez a veszélye?! A magamét erőltetem a másikra s végül én magam leszek a mércéjévé annak, hogyan kell lenni másoknál. A külsőségek konstatálhatók, azokra esik hát a hangsúly. Magam szabom meg a feltételt, amely mellett a másikat hajlandó vagyok elfogadni hozzám méltó társnak, „testvérnek”, megtértnék. Ahogy én a lényemtől idegent erőltetem magamra s ebben „szerepel”-ek az emberek előtt, úgy erőltetem a másikat is olyanra, ami nem a sajátja, nem illik rá, nem is tud élni benne. Így a megtérésből törvény lesz. Az evangélium merőben más! Jézus „az Isten országának evangéliumát szólva ígnyelt megtérést és hitet.

Mivel Isten országa igazság, békesség és a Szentlélek általi öröm (Rm 14,17) nyoma sincs abban annak, hogy az ember valamit magára erőltetett, ami mindvégig idegen marad rajta. Nincs itt merevség, lelki görcs. Ellenkezőleg. Beállt a feloldódás mint egy hosszú várás után. Miközben várt az ember, valami feszült benne, de most már ennek vége. „Bétölt az idő” — hirdeti Jézus nekünk is itt, mint ahogy ott akkor Galileában abban az időben, mikor Keresztelő János elnémult. A „majd egyszer” ködképébe réved a tekintet mindaddig, amíg ő az „elközelített Isten országá”-val meg nem jelenik. Aki az Isten országát hiszi, az most már erre a Jézusra néz s tudja mit gondoljon. A hibalehetőség, ha nincs is kizárva, de nagyon lecsökkent. Továbbra is hangzik az imádság „Jöjjön el a Te országod”, jelezve, hogy Isten országának kiteljessége az eljövendőben van, de a tekintetünket már odafordítottuk Valakire, aki közénk jött, tőle várjuk a teljességet. (Jel 1,8) Voltak és talán vannak is furcsa elképzelések azoknál, akik szokták említeni Isten országát, mi azonban nem egy ismeretlen valamivel, hanem a hitben megragadott Valakivel számolunk.

Üzenet és üzenethozó soha annyira össze nem forrt mint most, amikor nem más, maga Jézus hirdeti: „Bétölt az idő és elközelített az Isten országa”. Jézusban nem akárci van a színen! Így aktuális lett számot vetni életünk Gazdájával. Időszerű felfigyelni! Jézus az Isten utolsó szava. Most már ezen az egy téten van rajta minden az Isten és az ember viszonyának a rendezésére. Nagyobbra, meggyőzőbbre hasztalan váránk. Végbement, ami egyáltalán történhetett. Ki számított erre? A fiú merészet vállalt: ő otthon lesz, s minden rendben. Aztán hogy? Hát valahogy! S mi történik? Elébe mennek, tárt karok várják, gyűrű, új ruha, lakoma. Ki várt ilyet? (Lk 15,11—32). A szolga is mit mert kérni? Azt mindössze, hogy halasszanak neki míg majd mindent megfizet. Azt, ami történik vele, nem hogy remélte volna, fel se képes fogni. Épp ezért bizonyul rá érdemtelennek s zuhan rá gonoszszívűsége miatt a félelmetes adósság-teher (Mt 18,21—35)

Az egyik írásmagyarázó (Kecskeméthy: Márk evangéliuma) szerint Márk pillanatfelvételeket eszközöl Jézusról. Textusunkban elénk villan a kép: Jézus első prédikációja. Nem lehet egymagában venni. A sorozat egy tagja ez is. Értelmezi, jelentéssel telíti a többi. Mindaz, ami utána jön, ott van a háttérben. Csak épp, hogy magunk mögött hagytuk az ünnepeket. De az üdvösségünk eseményeit ott tudjuk mind a mögött, ami istentiszteleteinken, sőt keresztyéni életünkben történik. Az Isten országa evangéliumának sarkpontja az, ami nagypénteken történt, hogy Krisztus meghalt értünk. A nagypéntekre húsvét jött, meghozta a feltámadást és ezzel igazolta az Isten fiát. De mint ahogy Jézus tanítványai arra ígéretet kaptak, kiáradt a Szentlélek is, akinek erejéből Isten a „keresztyénységben minden hívőnek minden bűnt naponként megbocsát, az ítélet napján engem és minden holtat feltámaszt és nekem a Krisztusban hívőkkel örök életet ad. „Az egész Krisztus mindenestül, mindennel amit tett és ami történt rajta, ott van az Isten országának evangéliumában.” Mindez Istentől van. Az adóslevelet nem rendezheti el az adós, csak úgy, ha fizet. Elengedést magának senki se eszközölhet. Isten nyújtott és nyújt mind egyre lehetőséget arra, hogy másképp tehesünk, hogy újat kezdhesünk. Az a Jézus, aki beállt a keresztségre váró bűnösök sorába és aki a kísértések pusztájának fenevadjai közt helytállt értünk, a végtelékeny szolidáris velünk, nem hogy magunkra minket. Lehetetlen eltitkolnunk életünk csődjét. Kiszolgáltatottakká, mert fizetésektelenné lettünk. Erre ő megfizetett értünk. Kiváltott lehetetlenült helyzetünkéből (1 Pt 1, 18—19). Ez a forrása a keresztyéni szabadságnak és örömnak. Ez tesz minket újra hitelképesekké.

Most már egész sajátos hangzása van a megtérésre való felszólításnak. Eddig talán így hangozhatott: Térjete meg, hogy kárhozatba ne jussatok, térjete meg, hogy üdvözíttessetek. Most így hangzik: Térjete meg, mert elfogadott titeket az Isten az Ő Fia által. Ne gyötörjete magatokat félelemmel, ne próbálgassatok ilyen-olyan magatok-kitalálta, vagy ember kínálta megoldásokat. Egyszerűen térjete meg, mint a fiú, aki azt mondta: „felkelek és elmegyek az én Atyámhoz”. A félelem nem elegendő, hogy a bűntől távortartson, a megfizetésre való számítás kevés ahhoz, hogy a jóra felbiztasson s abban megerősítsen. A félelem csak bénít. A számottartás a megfizetésre csak átfesti bennünk az önző embert kegyessé. Itt más tényezők hatnak közre a gonosz ellen, a jó irányában. Isten tetten hit, hála és bizalom támad életünk megújítója iránt. Isten nem tesz le rólunk, nem jelenti ki, hogy számára használhatatlanok, neki alkalmatlanok vagyunk. Nem magunkban néz minket, ahogy épp vagyunk, hanem fiára tekint, aki „igazságunk, szentségünk és váltságunk” (1 Kor 1,30)

A megtérés prédikálását komolyan kell vennünk. Meg kell gondolnunk, hogy a próféták leggyakoribb felhívása népünkhöz ez: Térj meg! S ez a Jézus első szava is. Ilyenformán tőle senkise kapott és nem is kap bátorítást arra, hogy a bűneiben megmaradjon. Jézus a bűnt a lehető hátréztartottabban ellenzi. Ez már abban is kifejezésre jutott, hogy bűnt soha nem tett. (Jn 8,46) Azt akarja, hogy „álljon el a hamisságtól, aki az Ő nevét vallja”. Kegyelmeiből élni a bűnt cselekedve csak rossz lelkiismerettel lehet. Irgalma eggyel több ok nekünk, hogy ne vétkezzünk, de még arra is, hogy ne mulasszuk el a jót megtenni. A bűn, amely ellen Ő fellép, túlnő egyes emberek egyes bűnein. Főlibénk magasodottan jelentkezik a közös vétkezésnek olyan elburjánzása és következménye, mint amilyen a háború, a gyarmati elnyomás, a faji megkülönböztetés, az igazságtalan társadalmi rend. Jézus a bajsújtotta emberekkel szolidáris. Megtérésre hívó szava ellenünk szól, a felelőtlenségünk,

a kapzsiságunk miatt. A megtérés pozitív oldala; a jó, se csupán egy olyan intim lelkiiségnek a kiépülése, amelynek zavartalan megtartásához el kell zárkóznunk másoktól. *A megtérés Istenhez-térés, de nem csak azért, hogy az ember Isten közellétét élvezze, hanem azért, hogy Istennél a feladatát, a tennivalóját Isten napiparancsa formájában átvegye.* A jó az, ami másoknak jó, a jóság útja a szeretet útja.

A megtérésnek csak egyik tényezője a bűnkárhoztatás, a bűnellenzés, a bűnbánat, a másik része: a hit. Jézus felhívásában külön jelentősége van ennek: „higgyetek az evangéliumnak”. Mély szégyenkezéssel fordulunk el attól, ami edigi életünkben vádol, de erre csak azért vagyunk képesek, mert erős bizalommal vagyunk az evangélium felől, amely Istennek életünket megújító ereje. (Rm 1,16) Ismét ott vagyunk, ami kimondottan új és Jézus-szerű. Nem kényszerzubbony, merev formák magunkra-erőltetése a megtérés, hanem élő kapcsolatba-jutás az ige és a hit által a Krisztussal. Ez idő szerint ő van nekünk Isten országa jelenvalóságának a realizálására, de arra is, hogy túl azon, amit lát a szemünk, hall a fülünk, felmér az értelmünk, reménykedjünk a teljességben, a végső kibontakozásban. Ennek a reménységnek a belénk évdőtt és közöttünk burjánzó gonosznak. Ugyanakkor nem lehetséges, hogy az őszinte igyekezet a jóra ne találna áldozni-fáradnikész szövetségesre abban, akinek Isten országához valami köze, a felől hite és reménysége van. Az Isten országának evangéliumára építő hit és emberi magatartás a Diakonosz-Jézuson orientálódik. Az Isten országa elközelítésének az evangéliumával a szívében Jézus nemcsak szóra nyitotta ajkát, hanem a szeretet cselekedeteire is indult. Ezekre az „eredmények”-re is rámutatott, miközben intette kortársait, figyeljenek fel rá. (Lk 11,20)

Isten országát nem mi valósítjuk meg. Nem a mi felülkerekedésünkben áll az, miközben nekünk való ellenállást magunk mögött hagyhatunk. Ellenkezőleg alább kell szállanunk s minél szélesebb horizonton a hit és reménység lankadatlanságával és a szeretet találékonyságával szolgáljunk.

Szabó Lajos

Laikus kérdések és szempontok Mk 1,14—15-höz

Azért kellett Keresztelőnek a börtönbe kerülni megtérésre hívó igehirdetése miatt, mert át kellett adni a helyét Jézusnak? Mert Keresztelő küldetése már befejeződött? Az a Jézus, aki sok más bűnöst meggyógyított, aki már mennybemenetele után a börtönök ajtaját is megnyitotta Pál előtt, miért nem szabadította ki Jánost a fogságból? Talán Jánosnak is szüksége lett volna hallani a megtérés evangéliumát, mert „kishitűsége” a börtönbe arról beszél, hogy igazán nem is ismerte meg Jézust!

Jézussal a földre szállt le Isten országának egy élő, cselekvő része. Általa a földre közénk jött Isten élő és megtartó szeretete. Isten országának ilyen közénk jöttét még nem tudta hirdetni az, aki a „szórolápatról” prédikált. Ezért kellett Jézus új örömhírének jönni. (8/a)

Isten országa helyett nem lenne helyesebb Isten uralmáról beszélni? Az „ország” statikus fogalom, a másik megfogalmazásban Isten hatalmának, erejének dinamikus megjelenési formáját láthatjuk. Isten uralma ott valósul meg, ahol Isten akaratának engedelmeskedik az ember. A legalkalmasabb időben Isten országa az embervilágba. Jézus az evangélium által szolgálatra hívja el a tanítványokat.

Isten teszi meg az első lépést mindig, ma is az emberek felé. Lehetőséget és alkalmat ad a megtérésre.

Az igehirdetésben arra a kérdésre szeretnénk határozott feleletet kapni: Kinek a munkája a megtérés? Mennyiben emberi döntés, mennyiben Isten megragadó ereje az az életünkben? Az ember csak passzív szereplője, vagy a maga aktivitása is szükséges ahhoz, hogy megtérhessen és hinni tudjon? Mit tegyen az ember, hogy megtérhessen?

A megtérésben két mozzanat van: Eddigi életutamtól elfordulás és odafordulás Istenhez és a felebaráthoz. (17)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 2. VASÁRNAP

Lk 4,22—30

Meg ne vessétek azt, aki szól!

Megvetni Jézust, aki magához, vagyis Isten országába hív minket!? Megbotránkozunk még a gondolon is és istenkáromlásnak tartjuk. Pedig, milyen sok esetben magatartásunk az Ő megvetését jelenti! Ha úgy kielemeznénk, vagy átgondolnánk elhangzott szavaink, vagy emberi magatartásunk lényegét, hányszor megdöbbenénk magunk miatt is!

Az egyházi esztendő ún. szentháromsági félévének 2. vasárnapja van. Nemcsak történetileg, de az egyházi év drámájában „felfrissítve” is mögöttünk van az a „minden”, az a „legnagyobb” és „legtöbb”, amit Isten megtett az üdvösségünkért. Karácsonykor Jézusban emberré lett. Szolgai formát vett fel, de nemcsak formálisan, hanem lényegileg is. Elhordozta mindenki keresztjét, elvégezte váltságyszerző munkáját, meghalt és feltámadott megigazulásunkra. Mennybe ment, hogy ott helyet készítsen nekünk. Szentlelkét elküldte, hogy ne csak költői, szárnyaló páthosz legyen, de boldog valóság is az ének szava: Itt az Isten közöttünk! — vagy amaz ígérete az Úrnak: ... veletek vagyok minden napon, a világ végezetéig. Láthatjuk, hogy minden gondolata, minden cselekedete az emberért történt szolgálati ügy volt.

Ezért megveti Őt az, aki nem akarja hallani, vagy nem fogadja úgy, ahogyan szól. Tudjuk, hogy a zsidók s köztük a názáretiek Messiásvárása milyen irányú volt. Hadvezért és ítéletet tévő „erősebbet” vártak, földi dolgok elrendezőjét. És Ő kegyelmet hozott mindenkinek! A kegyelem üdvösségre vivő kegyelem. A CHARIS-ban benne van a földi jellemzője — kedvesség, jóság stb. — is a kegyelemben való életnek. Ezt az életet, aminthogy Isten országát sem (!), nem lehet áttolni „odaáttra”, vagy „ottfentre”, vagy a „másvilágra”. Baj lenne, ha Jézus Urunk váltságyszerzése nem jelentené nekünk itt az „egészen mást”, a megtérést és az új életet, hanem ez csak a másvilág dolga lenne. De az is igaz, hogy ha csak e világra nézve reménykedhetnénk a Krisztusban, akkor minden embernél nyomorultabbak lennénk. Ő már eljött, itt van s ahol Ő van, ott megtört a bűn és halál uralma. Az ember Isten közelségébe került Általa. Isten közelsége pedig, oly igen jó nékem! — mint a zsoltáros mondja. Alapigénk epistolai párja 1. Ján 3,13—18 is vallja: Mi tudjuk, hogy általmentünk a halálból az életre...” És ennek az általmenetelnek az útja: Jézus; jelei pedig a szeretet cselekedetei. Ezért: „Fiacskáim, ne szóval szeressünk, se nyelvel, hanem cselekedettel és valósággal.” A názáretiek süketek voltak az evangélium meghalására, amellyel Jézus önmagára mutatott, mint akiben nem a nép egyéni váradalmi, de Istennek minden embert átölelő, kegyelmes ígérete tel-

jesedett be. Ők inkább gögösen behúzódtak az ősi botránkozás szentnek képzelt „erődjének” falai mögé s ilyen formán duzzogtak: „Józsefnek, az ismert ácsmesternek fia, hogy jön ahhoz, hogy így megcsúfolja nemzeti és vallási reményeinket?” Hiába voltak Vele egybehangozóak a próféták, hiába volt az igei bizonyoságtétel, hiába hirdették a messiási üdvkor elérkeztét a Kapernaumból hallott csodák, hiába hívta őket is, nekik nem kellett az ilyen Krisztus. Talán, ha csak őket hívta volna, csak őket szolgálta volna, mindent „megbocsátottak” volna Néki. De ők nem akartak a szegényekkel, samaritánusokkal és pogányokkal még az üdvösség ajándékában sem egyszintre kerülni.

Elteltek a nemzeti és vallásos göggel. Mert ilyen is van! Nem vagyunk szegények, töredelmes szívűek, betegek és foglyok, vakok és süketek semmilyen értelemben sem! Mi Abraham s a többi atyák ivadékaik vagyunk s a még tőlük örökölt buzgósággal igyekeztünk mindig megfelelni az Úr törvényének! — így gondolkoztak. Mi jó gyermekek vagyunk. Mintha csak a tékozló és megtérő fiú megsértődött bátyját hallanánk! Nincs bennük egy szemernyi szeretet sem, egy szikrányi gyermeki, vagy testvéri jóság sem, de az atya iránti tisztelet is hiányzik belőle. S e vallásos embereken gyilkos harag vesz erőt, Jézust kiviszik a városon kívüli hegyszakadékhöz, hogy letaszítsák, de még „nem jött el az Ő órája”.

Sajnos, a názáreti zsinagóga népe nem egy történetileg adott idő embereiből állott s a farizeusok sem csak egy régi idő társadalmának már kipusztult osztálya voltak, hanem olyan emberi önző és hamisan hívő magatartást képviseltek, amely még ma is kísért. Kísért akkor, amikor Isten hűségében és szeretetében való bizalmunk megrendül, ha földi szemekkel nem csupa-csupa diadalt látunk vezetése nyomán. Nehéz elfogadni a tételt: itt a kereszt terhe is reánk nehezedik és majd csak „ott” vár ránk a korona. Nem lehet a sorrendet sem megfordítani, sem bármelyik elhagyásával megcsonkítani. Tudomásul kell vennünk azután végre azt is, hogy senki sem üdvözül azért, mert jó gyermek. Ez utóbbi „érdemrendnek” mindig nagy a kísértése. Az érdemdús ember mindenki mást pokolra valónak tart és úgy is kezel. Milyen visszataszító az, amikor valaki a hitet tudja be ilyen érdemnek s ezen az alapon vet meg másokat, embereket, akik ugyancsak Krisztus megváltottjai s akik velünk egyképpen szorulnak rá a gyógyító „Orvosra”, a Megváltó Jézusra.

Itt van már e földön is Isten országa, mert Jézus Urunk élő és mindenütt, tehát itt is jelenvaló Úr, aki egyetemes üdvserzésével megtörte az Isten és embert s az embert és embert egymással szembe állító bűn uralmát.

Jó, hogy Istenhez, mint Atyámhoz nyugodtan járulhatok minden nyomorúságomban! Milyen jó, hogy a Jézus érdeméért s az Ő nevében teljes bizalommal kopogtathatok Isten ajtaján, s gyermeki hála tetézheti a meghallgattatás boldogságát! Nem az a boldogító tudat, vagy érzés, hogy különb vagyok másoknál, sokkal inkább erősít és feleml az, amit az ige alapján az énekköltő így szövegez meg: Egy Istenünk és egy Urunk van, egy testnek vagyunk tagjai. Egyek legyünk...! A farizeusi beképzelttség feszültté, fáradttá, arithmiássá teszi az életet, testvéri szív békességet és meglegedést munkál is és nyer is. Ezt nekünk nemcsak azért kell elmondanunk, hogy itt szebb és jobb legyen az emberi életünk — pedig már magában véve ez is roppant nagy eredmény lenne! — hanem azért is kell az Evangélium Urához vezetnünk másokat, mert mi ama másokra, az örök életre nézve is reménykedünk a Krisztusban. Meg ne vessétek azt, aki szól!

Vagy azért élsz vissza helyzetekkel, mert lehetőség van rá? Azért, mert Jézus olyan lett az életedben mint a mindennapi kenyér? Fogyna csak ki kamrából a kenyér, majd megtudnád, hogy mi az ínség! Megszoktad a szüleidet, családodat, népedet, hazádat, egyházadat, ígét-imádságot-közösséget s megszokott természetessé vált, hogy mindezek vannak. De ezen értékek állandósága, hűsége életedben ne közömbösítsen, hanem inkább buzdítson fel ezekért is Isten iránti hálaadásra. Az áldás bősége ne tegyen elkapatottná! Ne légy az ilyen „szürkék hegedőse”, akik miatt is idézte az Úr a közmondást: Egy próféta sem kedves a maga hazájában! Akiket Isten egyházadban s hazádban adott az istenfélelem és emberszeretet nem két útjának, de két koordinátával meghatározott egyetlen útnak prófétái hirdetésére, becsüld meg, szeresd és főleg kövesd őket nem személyükért, de Küldőjük miatt s azért is, mert a te javadat akarják.

Bizalmunk Isten hűségén és szeretetén alapszik. Ehhez pedig más kö-zünk nincs mint az, hogy Isten hűsége és szeretete felénk irányul a nél-kül, hogy mi erre méltók, vagy érdemesek lennénk. Isten ezen szeretete még abban is tündöklök, hogy az engedetleneket sem veti el magától, ha-nem kiábrázolja, elibénk tárja buzdításunkra az engedelmesek életében megmutatkozó „nagyaságos dolgait”. Gondolj a sareptai özvegy kifogy-hatatlan vékabeli lisztjére és korsóbeli olajára, vagy a siriai Naaman egyszerűen csodás gyógyulására! Meg ne vessétek azt, aki szól, hanem becs-üljétek meg az Üzenet küldőjét és hozzáját is hitetek engedelmessé-gével! Milyen szomorú a názáretiek Krisztust elutasító magatartása! Szor-morú, mert kegyelem helyett ítéletet szereztek maguknak. De milyen ha-talmas dolog az, amit Dr. Pröhle Károly Lukács ev. kommentárjában ekképpen fogalmaz meg: „Isten kegyelmét el lehet utasítani, de nem lehet neki határt szabni.” Így gyógyult meg nemcsak Naamán, de így fordult az Evangélium a pogányok felé. Így kaptuk mi is! Határtalan isteni kegyelemből. E határtalan isteni kegyelem viszi, hordozza az Evan-géliumot, benne minket is és összekapcsol bennünket embereket egyetlen Családba. Mert a kegyelem éppúgy mint a kenyér, nem az enyém, hanem a miénk; mert Isten sem az én Atyám csupán, hanem Ő a „mi Atyánk”.

Tartozunk az Evangélium hírével és erejével, vetésével és gyümölcs-termesével... szolgálatával az egész világnak, emberiségnek. Nem fenn-költ tanítással, még csak nem is dogmatikai igazságok ismertetésével, nem nemes eszmékkal, hanem az Evangélium újjászülő erejével, jó ízével, sójával. Csak akkor járunk a Krisztus útján, ha legalább tör-lesttjük ezen tartozásunkat. Ha megtagadjuk az embereknek való szolgál-atot, amelyet pedig Isten is végez, s ezért Fiát is odaadta és erre ren-delte anyaszentegyházát is, akkor gőgös önbálványozásunkban magunkra maradunk. Magunkra... mert így nemcsak emberek fordulnak el tő-lünk, hanem ebben még az Isten is. Milyen helyénvaló és találó lenne ak-kor a csúfolódás az így „önállósult” egyháznak: „Orvos, gyógyítsd meg magadat!” Nem mi vagyunk az Orvos, nem az egyháztagok az orvosok, hanem az Egyház feje az egyetlen Orvos. Ellenkezőt ne hazudjunk se magunknak, sem másoknak, hanem kövessük Őt, kinek receptjére ez a gyógyszeres utasítás van írva: Meg ne vessétek azt, aki szól, hanem SZOLGÁLTATOK!

Sikos Lajos

Az emberek igénylik, hogy Isten hatalma és tekintélye minden körülmények között ellenállhatatlanul érvényesüljön. Itt azért marad el a messiási, isteni jel megmutatása, mert nincs bennük hit? Nem ezen alapszik az is, hogy egymás mellett levő falvak, települések, gyülekezeteink lelki eleveisége vagy erőtlensége és közömbössége nemzedékeken keresztül „öröklődik”?

Nem hallgatnak-e gyakran a „véletlenül bevetődők”, az alkalmi érdeklődők nyitottabb szívvel ígét és éneket a gyülekezetben, mint a megszokott kör? Isten bőven cselekedett nagy dolgokat életünkben, de mi elfelejtettük és nem magasztaltuk érte. (27/a)

Sok igehirdetés hangzik ma a „tudatos egyháztagságról”. Szükséges ez, mert nem lehet keresztyén az, aki csak szülei után „örökségként” akar keresztyén lenni.

Jézus miért nem Názaretben kezdte működését? Miért csak most hangzik el, hogy nem lehet próféta a maga hazájában? Jézus odaáll rokoni, a család barátai és a falu lakossága elé. Ők mindent tudnak Jézusról, ami „látványos” volt és „csodálatos” az életében. Jézusnak itt nincs „mutatnivalója”, csak „mondanivalója”.

Honnan tudjuk megállapítani, mikor van itt az óra, amikor Isten valami cselekedetre késztet?

Nem biztos, hogy Jézus „földijeit” a feltett kérdéseket „froclizásnak” szánták. Talán arra is gondolhatnánk, hogy ezzel azt akarták Jézus tudára adni, hogy életét távollétében is figyelemmel kísérték. (39)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 3. VASÁRNAP

Jn 8,1—11

Néhány versben tömören áll előttünk egy színes történet, amely anyyra szíven üti, megdöbbsenti az embert, hogy felteszi a kérdést: ilyen súlyos bűnre van-e bocsánat? Felmerülhet-e egyáltalán gondolatunkban: menteni a bűnöst? Amikor az Újszövetség keletkezett, ez a történet több kéziratból kimaradt, mert úgy érezték az írók, hogy ilyen súlyos és nagy bűnt megbocsátani nem lehet. Pedig éppen ilyen nagy bocsánatra van szüksége minden embernek. Tehát nem állhatunk azok közé, akik ki-pellengérezik az asszonyt, akik meg akarják vonni tőle a bűnbocsánatot.

Jézus nem bírói pulpitus mögött ül. Nem tárgyalóteremben mond ítéletet, tehát nem tárgyalásról van szó. A megvádolt asszonyt nem menti, mert bűnt követett el, mégis megbocsát neki annak ellenére, hogy tetten érték. Reflektorfénnyel világítja meg a vádolók magatartását, lerántja a leplet a farizeusok és írástudók lelkivilágáról, és példát ad arról, hogy benne milyen lelkület van, és hogy milyen magatartást kell nekünk is tanúsítanunk.

I.

Szokrázva szóródott szét a napsugár a jeruzsálemi templom kupolájáról, és megtört a házak falai között. Megszokott kép tárul elénk: Jézus körül sokan vannak, a történet szerint az egész nép, mert tanított. Amit mond, az mindig döntő. Az egyes ember és a közösség számára is. Jézus közelében meg kell nyílni az emberi szíveknek. Hallgatói minden szavára figyelnek, szemüket valósággal rászégezik Jézusra.

A csendet megtöri néhány ember, farizeus és írástudó, akik egy két-

ségbeesett, tettenért asszonyt vezetnek elé. Az asszony tudja azt, hogy milyen sors vár rá. Magam előtt látom a vádolókat, amint kiszínezve sorolják az asszony bűneit, és követelik az igazságot. Tégy igazságot, dönts, mi legyen veled! Ismered a törvényt, annak értelmében meg kell kövezni! De te dönts.

A farizeusok és írástudók magatartása cselvetés, mert ha a törvény szerint dönt, ki kell mondani a kemény ítéletet: halál. Ha nem így dönt, akkor bevádolható a rómaiaknál, hogy nem tartja meg a törvényt.

Jézus nem menti az előtte némán álló asszonyt, sem az elkövetett bűnt, még akkor sem, ha megbocsát, de megvilágítja a vádolók arcát. A hangsúly a történetben nem az asszonyon van, aki fejét lehajtva áll vádolói pergőtüzében, hanem Jézuson, aki beelát a farizeusok és írástudók szívébe, látja azoknak minden bűnét és embertelenségét. Miközben a vádolók lelkivilágát vizsgálja, új élet lehetőséget nyit meg az asszony előtt.

Kik voltak a vádlók? Látszólag tiszta, vallásos, kegyes, megbecsült emberek, akiknek a szava döntően számít. Annak ellenére, hogy megszokott dolog volt, és sajnos ma is a mások kritizálása, leértékelése, bűneinek kitergetése. Jézus előtt ez nem volt szimpatikus. Ma sem az! Sem a hívő keresztyén ember, sem az egyház nincs feljogosítva arra, hogy felülemelkedjék a világon, pálcát törjön felette, beleüljön a „szereztelenség” bírói székébe. Pedig hányszor kritizálnak felelőtlenül, és jóvátehetően. Ma is vannak olyan „hívők”, akik elvárják azt, hogy kritikát gyakoroljon az egyház a világ felett.

A farizeusok és írástudók szívébe lát Jézus, tudja, hogy úgy vádolnak, hogy kétségbeejtsék az asszonyt, hogy ne legyen visszaút a számára, még akkor sem, ha megbánná bűnét. Ő leleplezi őket! Leleplezi azokat, akik igaznak tartják magukat, akik őt Mesternek szólították, de nem tartottak annak, akiknek az egész élete tiszta képmutatás.

A vádolók mindenképpen ítéletet akarnak. Jézuson minden tekintet. Ő pedig lehajolva a homokba ír, aztán felemeli tekintetét, és szelíden szólal meg: az vesse rá az első övet, aki közületek nem bűnös. Döntő pillanatot volt ez. A vádolók kezében ott volt a kő. Az lett volna kötelességük, hogy eldobják. És mi történt? A vádlók vádlottakká váltak, az ökölboszorult kezekből lehullott a kő, és szóltanul eltávoztak.

Nyilvánvalóvá lett hazug voltuk azért is, mert csak az asszonyt akarták elítélni, a férfit nem! Pedig a törvény nem tesz különbséget. Másféle mértékkel mérték az asszonymak és más mértékkel a férfinak. Jézus ezt a farizeusi magatartást és lelkületet ma is megítéli. Gondolhatunk rágalmozókra, akik jóvátehetően bűnt követnek el valaki ellen, és egy életre megbélyegzik, névtelen levelekre, amelyek igaztalan vádakot tartalmaznak, az ilyenfajta megnyilatkozásokra: úgy kell neki, mért nem vigyázott, stb. Jézus az ilyenektől is azt kérdezi, miért nem gondoltok a sajátmagatok bűneire?

Az asszonyt bűnösnek kiáltották ki. Odavonszolták Jézus elé minden bűnével együtt. De csak az asszony bűneit tették le Jézus lábaihoz, a sajátmagukét nem. Amikor az ítéletet végre kellett volna hajtani, eldobni az első követ, akkor egy pillanatra talán befelé tekintettek, vádolta őket is a saját lelkiismeretük, de megtérni nem tudtak. Így a vádlók a vádlottak padjára kerültek.

II.

Jézus példát ad arról, hogy a bűnös számára van új kezdet.

Nem vádolt senkit. Sem az asszonyt, sem a farizeusokat. Célja egy volt: életmentés. Ő nem azért jött, hogy elveszítse a bűnösöket, hanem

hogy megtartsa őket. Ő volt az, aki megbocsátásból leckét adott az embernek, hogy nemcsak hétszer, hanem hetvenszer hétszer is meg kell bocsátani. Ő minden emberben a megváltásra szoruló látja.

Jézus az asszonyt nemcsak nem vádolta, hanem új élet felé is elindította. Annyit akart tőle, hogy többé ne vétkezzék. Jézus szeretete itt abban mutatkozik meg, hogy új életre segíti a másik embert. Milyen jó lenne az, ha ezt a jézusi lelkületet magunkévá tennénk, és az élet elesettjeit ugyanezzel a szeretettel segítenénk mi is új élet felé. Sokszor nem kellene több és más, csak néhány jó szó, útbagazítás, mással törődő emberszeretet.

Jézus az asszonyt teljes bocsánatot adott. A történetben nincs szó arról, hogy tartott-e bűnbánatot, remélt-e kegyelmet, Jézus azonban tudta, hogy mi ment végbe ennek az asszonynak a lelkében. Az asszony útja attól a pilianattól kezdve, ahogy a farizeusok és írástudók kezébe került, a „menthetetlen” úton való járás volt. Sem a farizeusok, sem az asszony nem gondoltak arra, hogy van még egy közbeeső állomás: találkozni Jézussal. Vajon megalapozott ítélet volt-e Jézus döntése? Erre az a válasza, hogy igen, mert ő csak akkor oldoz fel, ha ennek megvan minden feltétele. A feloldozás után hangzik el: Eredj el, és többé ne vétkezzél. Ez a bocsánat új kezdésre jogosít, és egyben kötelez is.

A komolyan vett bocsánat minden esetben győzelem a bűn felett. Az asszony előtt kitarult az új élet kapuja, és bizonyos vagyok abban, hogy hitben megerősödve, a bűn ellen felvértezve ment tovább az élet útján. A bűnbocsánat egyben olyan erőforrás, amelyet csak Jézustól kaphatunk meg, s amelynek megtapasztalása kizár minden ítélezést, és amelynek drága ajándéka ez a jézusi üzenet: eredj el és többé ne vétkezzél.

Koszorús Oszkár

Laikus kérdések és szempontok Jn 8,1—11-hez

Többről van itt szó, mint arról, hogy minden vétkezünk, ezért „ne ítélj, hogy ne ítéltesz.” Jézus azt mondja: Többé ne vétkezzél. A gyónásban sem csak bűnvallás és feloldozás van, hanem hozzátartozik a régi étellel, a bűnnel való szakítás is.

Mi a házasságtörés? Hogyan függ egymással össze a 6. és a 10. parancsolat? Csak a házások vétkezhetnek ezek ellen a parancsolatok ellen? A statisztikák arról szólnak, az emberek túlnyomó többsége házasságtörő. Nem elavult akkor a házasságtörésről, mint bűnről beszélni?

Képes az ember a kísértésnek ellentállni? Vagy mindig „kénytelen” elbukni? Ha arról hallunk, hogy mindig vétkezünk és elesünk, akkor az igehirdetés igen negatív! Még Isten kegyelmének hangoztatásával is! (30/a).

Miért írt Jézus a porba? Van ennek zsidó vallástörténeti jelentősége?

Miért kísértették Jézust? Mi a lelkiismeret szerepe az igében és ma közöttünk?

Miért csak a nőt vitték Jézus elé? A férfi, akivel „rajtakapták” éppen úgy vétkezett?

Jézus tiszta életre vezető hatalmát kell meghirdetni az igehirdetésben. Ez hozna sok „válságba jutott” családnak megoldást.

Ne ítéljük el, hanem segítsük Jézushoz a házasságban vétkezett embertársainkat. Ő újíthatja meg őket és segítheti új élethez.

Gyakorlati példákat hallanánk szívesen, ahol Isten kegyelme a botlások után is megújította a házastársak szeretetét.

Ne a bíróság előtt, hanem Isten előtt tárják ki szívüket azok, akiknek a házassága csődbe jutott. Ő az új kezdés lehetőségét adja. (9)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 4. VASÁRNAP

Mk 10,1—12

Ervényesüljön minden közösségben Isten akarata!

Megdöbbenő statisztikai adatot olvastam egy szakkönyvből arról, hogy Magyarország a házassági válások tekintetében az ezer házasságkötésre eső válások arányszámát illetően a világon az első helyek egyikén áll. Minden öt megkötött házasságra egy válás esik, tehát átlagban minden ötödik házasság válással végződik! Nem olyan rekord, amivel büszkén dicsekedhetnénk. Sőt a kérdést alapjaitól végig gondolva minden következményével együtt, olyan, társadalmunk egészséges életét veszélyeztető „betegségnek” kell felismernünk, amelyet nem elég regisztrálni, felette sopánkodni, hanem kinek-kinek a maga lehetőségei és a rendelkezésére álló erő szerint népünk egészséges társadalma érdekében minden lehetőséget meg kell tennie. Mert a házassági elválás nem két embert érintő olyan személyes ügy, amihez senkinek semmi köze nincs. Gondoljunk csak arra: mi minden történik két ember között, aki rövidebb-hosszabb házasság után arra az elhatározásra jut, hogy jobb, ha elválnak az útjuk. És mi minden történik a környezetükben: a szomszédok, rokonságuk, munkatársaik körében, sokszor nagyon hosszú időn át! Aztán a bíróságokon hány ember idejét, munkáját, energiáját, idegeit veszi igénybe mindaz, ami ilyenkor leplezetlenül nyilvánosságra kerül! Aztán ami ezzel összefügg: a széttrött családi közösségben mi lesz a gyermekkel, vagy gyermekekkel, ki lesz a közös lakás? És az ezekből adódó erkölcsi és anyagi problémák sora! Bizony nem két ember magánügye, hogy házassági közösségüket nem akarják tovább fenntartani, hanem az egész társadalom ügye is, amely az egyén és társadalom érdekeinek lehető összhangba hozásával igyekszik a problémát megoldani.

Evangélikus egyházunk reformátor őseink felismerése alapján a házasságot „világi dolognak” tekinti, amelynek létrejöttét és esetleges felbontását az állam törvényei határozzák meg, ugyanakkor azonban vallja, hogy a házasság az ember számára adott alapvető isteni rend, amelynek mindenfajta megtörése Isten akaratával való szembehelyezkedés, tehát bűn. A teremtés rendje ellen lázadó ember itt keresi a „szabadságot”, a „szabad-e” kérdés felvetésével, vagy fel sem vetésével.

Nem újkeletű probléma ez, nem is csak a modern világban lett égető kérdés. Az Ótestamentum népét is „szorította a cipő”, pedig minden más népnél világosabb felismerése volt Istennek arról a rendjéről, amit a házassággal és családdal, a legtermészetesebb emberi közösséggel és közösségben az ember számára kijelölt. Ezen a félreérthetetlen, egyértelmű renden ütött rést maga a kijelentést közvetítő Mózes, amikor bizonyára a korszellem követelésének és népe keményszívűségének (= hitlenség!) engedve kivételesen lehetővé tette a feleség elbocsátást, az elválást. Amikor pedig ez a „rés” már olyan szélesre tágult, hogy az elbocsátó levél kiadására, tehát magára az elválásra elég ok volt, ha a férj egy szebb, tetszetősebb, ízletesebben főző nőt ismert meg, mint amilyen a fe-

lesége, még ennél is tovább akartak jutni a „szabad-e” kérdés felvetésével (mindig a rend szorít és a rend mögött álló Isten, ezért keresi: meddig mehetek el, hogy azért még hozzá tartozzam?), Jézus visszaautal a házasságot szerző Istenre, aki az embert férfiúvá és asszonnyá teremtve, csak a kettőben együtt (és nem háromban, vagy még többen) adja az emberi lét értelmét és lényegét. A két fél egyvé léteiben teljesedik ki az ember ember volta, az ember Isten képére és hasonlatosságára teremtettsége az egymással összekapcsoló szeretetben, és emelkedik fel oda, hogy az ember Isten életet teremtő erejének eszközévé válhat. Mindebben Isten javunkat célzó rendjét ismerve fel, tud a két fél (magában mind-egyik torzó, töredékes, nem teljes) valóban egy szívvel-lélekkel élni, nem uralkodni a másodikon, nem kiszolgáltatni magát ilyen vagy olyan jogcímen, hanem az egymásért élés, az egymásért lét örömeiben és gondjában élni „holtomig-holtáig”. Aki a házasságban Isten teremtési rendjét ismeri fel, és a házastársban az Istentől nekem adott „felet”, az nem azon fog fáradozni, hogy hogyan szabadulhatna meg a másik féltől, hanem azon, hogy hogyan lehetne még teljesebben, még zavartalanabban, még igazabban egy lenni a neki adott másik féellel.

„Az élet zavartalan öröme egy földi embernek sem jutott osztályrészül” a költő szerint. Ez a tény és tapasztalat, ha életünk boldogsága bármilyen okból megzavarodni látszik, ne arra indítson, hogy magunk is segítsünk abban, hogy beboruljon felettünk az ég, hanem ellenkezőleg: egymást elhordozó, hibákat megbocsátó, hosszútávú szeretettel várjuk, amíg elvonul a felhő és újra kisüt a nap. Mert a felhők el szoktak vonulni, és a nap ott van a felhők mögött is! Ezt csak az nem tapasztalja meg, aki vagy mindjárt azzal indul neki az életnek; ha nem férünk össze, legfeljebb elválunk, vagy nyomban másutt keres vigasztalást, amivel csak a felhők válnak sötétebbé... Nemegyszer olyan sötétté, hogy csakugyan nem látszik más megoldás, mint az elválás. De amíg ez valóban, visszahozhatatlanul meg nem történik, mindent meg kell tenni azért, hogy a házaspár megbéküljön egymással, a bizalom helyreálljon közöttük, a szeretet elmélyüljön közöttük (lehetetlen elképzelni, hogy úgy kerültek össze, hogy nem szerették egymást!) — és így váljon egészségessé ez az alapvető emberi közösség: a házasság.

Sok házasság azért kerül ma válságba nagyon korán, mert sokan nem elég meggondoltan lépnek egymással házasságra. Nem azokra gondolok elsősorban, akik túl fiatalon házasodnak össze. A „tizenévesekből” még természetszerűen hiányzik az a komolyság, megfontoltság, ítéletképesség és még sok minden, ami nélkül jó reménységgel aligha lehet az életnek nekiindulni. Szeretném ezeknek a fiataloknak megmondani: ne siessenek! Előttük még az egész élet, amely csak a végén rohan gyorsan, fékezhetetlenül. Várjanak egy kicsit türelemmel, készüljenek az életre komolyan, mert ez biztosíthatja a kevesebb csalódást és kiábrándulást. Azokra a fiatalokra gondolok, akik koruk és érettségük folytán nyugodtan házasságra léphetnek. Egy-két hetes, vagy egy-két hónapos ismeretség után készek is erre És aztán hamarosan kisül, hogy tulajdonképpen nem is ismerték egymást, sem egymás gondolkodását, sem szokásait, sem érdeklődési körét — és rendszerint későn jönnek rá, hogy tulajdonképpen nem illenek össze; két, össze nem illő félből akartak egy egészet létrehozni. A házasság nagyon komoly dolog, amelyet nagyon komolyan kell venni mindenkinek, aki nem akar benne hajótörést szenvedni.

A házasság két embernek egy egész életre szóló közössége, amelyhez kívülről nem tiszta indulattal senki se közeledjék!

A házasság természetesen hozza létre a családi közösséget. A két házaspár már magában is a legkisebb család, amely teljessé a gyermek

és a gyermekek megjelenésével válik. Ez az a közösség, amelyben senki semmijét nem mondja többé magáénak, hanem mindnyájan egymásért vannak. A család tagjai itt a családban gyakorolják napról napra az egymás mellett élés gyakorlati szabályait, amelyek nélkül elképzelhetetlen a társadalom élete, azé a társadalomé, amelynek egészsége a családi életek egészségétől függ. Ahol a családban annak tagjai megtanultak egymásért élni, egymást önzetlenül szeretni, azok fogják igazán megtalálni helyüket a „nagy családban”, a társadalomban is, és válnak annak hasznos, önzetlen, építő, szolgáló tagjaivá. Az evangélikus családoknak hazánkban ebben példaként kell előljárniok. Ha ugyan az életünk Krisztus-követő, keresztény élet a családban. A Krisztusban való hit szabja meg egész életünk rendjét. De vigyázzunk: nem mindenkié a hit!

Vigyázzunk rá és őrizzük, hogy életünk jó példája is megtartani segíthesse Isten jó rendjét, amelyet a házasságban és családban — minden emberi közösség e legkisebb sejtjében — nekünk ajándékozott!

Detre László

Laikus kérdések és szempontok Mk 10,1—12-höz

Szívesen hallgatnánk meg igehirdetéseket ilyen témáról: szerelem, eljegyzés, házasságkötés, házaselet, elválás. Jó lenne, ha erről a kérdésről egyházunkban könyv jelenne meg!

A farizeusok kérdése az elválás. Mi egyházunk álláspontja ebben a kérdésben? (31) Egyházunk nem kezeli „lazán” ezt a kérdést? Az egyik lelkész megesketti az elváltakat, a másik nem. Bizonytalanság, vagy legalábbis óvatosság tapasztalható ebben a kérdésben. Jézus döntése egyértelmű. Ezt csak el „csürni-csavarni” lehet, de letagadni nem. (32/a)

Az elválásnak más oka is lehet, mint a paráznság, pl. az alkoholizmus! — Bűnös ilyen esetben is mindkét fél?! Jézus a házasság isteni eredetéről akar itt beszélni! A házasság szent dolog! Pénzen mindent meg lehet vásárolni, de a hitvestársat Isten ajándékozza. A hitvestárs kifejezésben benne van az is: az élettárs a hitben is társ! Ezzel felmerül a vegyesházasságok kérdése is! (31)

Mit jelent Isten teremtő akarata: „lesznek ketten egy testté”? Sokan még ma is szégyenlik a házasság „nemi kapcsolatait”. Elég nagy a bizonytalanság a családtervezés, a születésszabályozás terén is. Jó lenne ezekről a kérdésekről keresztényen szót is hallani! A „lesznek ketten egy testté” nem azt jelenti a családra nézve, hogy az egymás iránt szeretetben lesz „egyenjogú” és „egyenrangú” a férfi és a nő?

Mit tudnánk tenni azért, hogy a gyermekeink lelkileg érettebben érkezzenek házasságkötésükhöz? (32/a)

A GYÜLEKEZETI SEGÉLY VASÁRNAPJA

Mt 5,13—16

A textus elolvasása után először meghökkenünk. Alkalmas-e textusunk alapigéül erre az alkalomra? A Gyülekezeti Segély a *gyülekezetekre* irányítja figyelmünket. Az erőtelen, a gondokkal küzdő gyülekezetek iránt megnyilatkozó szeretetszolgálat. „Egymás terhét hordozzátok” — ez az íge fejezi ki klasszikusan a Gyülekezeti Segély szolgálatát.

Ebben az is kifejezésre jut, hogy gyülekezeteink egy olyan egység részesei, amelyben nem szabad senkinek magát elhagyottan, magánosan éreznie, és ahol lehetetlen a másik, az egész iránt felelősséget nem érezni. Egy test tagjai.

Textusunkban másról van szó. Jézus a Hegyi Beszéd e szakaszában a tanítvány figyelmét nem a másik tanítványra, a gyülekezetét nem a másik gyülekezetre, hanem a *világra* irányítja. „Ti vagytok a föld sója” — „Ti vagytok a világ világossága.” Mindkét esetben szolgálatról, *diakóniáról* van szó, de az egyik szolgálat arcával a gyülekezetek, a másik pedig a világ felé fordul. Valóban vigyáznunk kell. Ne keverjük össze a dolgokat. De az se jó, ha az összefüggéseket nem látjuk, ha az egyik diakóniát a másikkal szemben játsszuk ki.

Textusunk jó!

Jó éppen azért, mert meggazdagíthatja a Gyülekezeti Segély szolgálatával kapcsolatos nézeteinket. Aktuális tartalmat ad egymásért gyakorolt szeretetszolgálatunknak. A Gyülekezeti Segély tevékenysége nem csupán technikai és szervezési feladat ellátása. Még annál is többről van szó, hogy együvé tartozásunkat, a gyülekezetek szeretetközösségét kifejezésre juttassuk és erősítsük. Amikor egy-egy építkezést, renoválást közös erővel megsegítünk, *küldetésünk gyakorlásában* akarjuk egymást kölcsönösen erősíteni. Nem egymáshoz küldettünk, hanem a világba küldettünk szolgálatra. Hogy szolgálatunkat teljesen betöltsük (II. Tim 4, 5) — ezért segítjük egymást. Textusunk képeivel így fejezhetjük ki magunkat: végső soron azért van Gyülekezeti Segély, azért segítjük egymást, hogy a só ízetlenné ne váljék, a világosság ki ne hunyjon, a hegyen épített város ne próbálja meg a lehetelent: az elrejtézt, a gyertya véka alá ne kerüljön. Szabó Pál szavaival élve: hogy keresztyénységünk ne legyen „hat napig láthatatlan, hetedik nap érthetetlen”.

Jézus féltő szeretete

Érdemes megfigyelni, mennyire hangsúlyozza Jézus textusunkban a „kosmos” szót. Földi életében nem lépett túl Palesztina határain. Tanítványai pedig inkább Galileában, a Genezáret-tó környékén érezték otthon magukat. Jézus kiszakította azonban őket a szűk, provinciális szemléletből. Ahogy ma mondanánk: világtávlatokat nyitott meg előttük. Értik vagy nem értik, egyszerűen kimondja: ti vagytok a föld sója, a világ világossága. Amikor kiválasztja, követésére szólítja fel és szolgálatra küldi őket, nem egyszerűen értük teszi, hanem az egész embervilágért, a kosmosért. A hegyen, amikor a gyülekezetnek a gyülekezetről szól — a világra gondol. A világért teszi.

Jézus szereti azt az embervilágot, amelyet az Atya megtartani akar. Szeretetét azzal is megmutatja, hogy nem valami új tant ad az emberiségnek. Még a Bibliát se akarja mindenkire ráerőszakolni. *Tanítványait adja*. Gyülekezetét. Embereket, akik hallgatnak az Írás szavára, akiknek megújítja életét. A gyülekezetet biztató jel a világban. Isten megtartó, mentő szeretetének jele. Ezt tudatosította tanítványaiban a hegyen. Ebben a tudatban kell erősíteniük egymást a gyülekezeteknek a Gyülekezeti Segély keretében is.

Jó azt is megfigyelni, hogy Jézus textusunk szerint nem az egyházat félti a világtól, hanem fordítva: *a világot félti az egyháztól*, pontosab-

ban: a hűtlen, a tőle elszakadó, a kishitű, a hitetlen egyháztól. Az ilyen egyház felesleges, kivetni való. Sőt, káros, el fogják taposni. Később, az ún. főpapi imában kérés formájában is megfogalmazta Jézus, amit gyülekezetéről tanítványainak mondott a hegyen, és Atyja elé vitte (Jn 17, 15). A világ iránti szeretetből kérte: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból.” A világtól félve elvonuló, vagy benne elvtelenül elmerülő egyház nem erősíti a reménységet a világban. A világot féltő szeretettel mondja: „Őrizd meg őket a gonosztól.” A hitetlen egyház, a krisztustalan keresztyénség alkalmatlan a szolgálatra. Átok az emberi társadalomban.

Igehirdetésünkben az egyházát tanító, egyházáért imádkozó, Isten világát féltve szerető Jézust juttassuk szóhoz. Ezzel elősegítjük a Gyülekezeti Segéllyel kapcsolatos nézeteink gazdagodását is.

Jézus élő gyülekezete

Jézus tanítványai nagy szemeket mereszthettek, amikor Mesterük rájuk mutatott és nem azt mondta: de jó lenne, ha lennétek és azt sem mondta, hogy legyetek, hanem így szólt: *ti vagytok*. Jézus döntötte el és nem ők döntenek majd el, hogy mi lesz szolgálatuk tartalma. Jézus döntése szembefordulni készítette őket szerénység formájába öltözött és alacsonyabb rendűségnek álcázott kishitűségükkel. Ma is erre készíti gyülekezetét. Statisztikai adatok, sociográfiai megállapítások, történelmi tények elgondolkoztathatnak. De hogy kik vagyunk és milyen szolgálatra küldettünk, azt egyedül csak Jézustól tudhatjuk meg. *Ő alakítja ki helyes tudatunkat*. Hozzá kell tartani magunkat.

A gyülekezet azzal szolgál a világban, hogy él, mégpedig Jézus követésében él, vele jár és neki szolgál. *Csak a Jézust követő, neki szolgáló gyülekezet válik „diakóniailag strukturált gyülekezetté”*. A Gyülekezeti Segély keretében nemcsak egy-egy templom renoválását segíthetjük meg, hanem kishitűségünk, vagy nagyzásaink leküzdésében is segíthetjük egymást.

Jézus látható egyháza

Jézus félreérthetetlenül tanítja követőit a hegyen arra, hogy egyháza látható egyház. Szinte érthetetlen, miért terjedt el éppen a protestánsok és ott is éppen a magukat „intelligencia egyházának” nevező evangélikusok között a nézet (és az ezzel együttjáró gyakorlat), amely szerint az igazi egyház láthatatlan. *Jézus maga teszi láthatóvá azokat, akiket követésére hív*. A hegyen épített város nem bújhat el. Lehet kicsi vagy nagy, jókarban tartott vagy romhalmaz — látják. A láthatatlan egyház, különösen a „földalatti egyház” — ha van ilyen — nem egyház.

Luther annak idején nem a látható egyház ellen küzdött, hanem *a látványos, az önmagát propagáló egyház ellen*. Küzdött az ellen, hogy a keresztyénség gazdagságával, világszervezetével, az általa befolyásolt tömegekkel, múltjára való hivatkozással igézzé meg az embereket. Az egyház láthatóvá, valósággá csak Krisztust követve és nem önmagát propagálva válik. Ma Luther nemcsak a látványosságra törekvő egyház ellen küzdene, hanem az öntudatát veszítő egyház ellen is. Öntudatában akkor gyöngül keresztyénségünk, amikor az emberek — sokszor éppen a gyülekezetek — szája íze szerint beszélünk, és félünk mindentől, ami elhatárol a megszokott, közhellyé vált magatartástól és megnyilatkozástól.

Jézus a napfényről, a hegyen épített városról és a mécsvilágról (gyertyáról) mondott hasonlataival bátorítja, öntudatosítja tanítványait: ne féljenek attól, hogy másokká váltak, mint a többi ember. *A hitben, az ő követésében mindig van valami rendkívüli, amit a józan ész észrevesz, de nem tud hová tenni. Miatta van ez. Ő maga a rendkívüli.*

Amikor gyülekezeteink egymást támogatják, éppen a rendkívüliben, Jézus Krisztusban szeretnők megerősíteni egymást. Ne féljünk, ha ma rendkívüli úton vezet, ha épületeink felhasználásánál, átalakításánál, építésénél eltérünk elődeink szokásaitól és ízlésétől. Vigyázzunk közben arra, hogy ne mi akarjunk öncélúan, erőszakoltan rendkívüliekké válni. Így csak különcök leszünk. Rendkívüli csak az, ami Mesterünktől jön. A vele összekapcsoló hit a rendkívüli. Erre nem is kell külön felhívni az emberek figyelmét. Észreveszik maguktól is.

Jézus aktív gyülekezete

Jézus nem hagy kétséget tanítványaiban az iránt, hogy az Ő élő, látható gyülekezete aktív gyülekezet. Mi ez az aktivitás? A sokat emlegetett diakónia. *Az aktív gyülekezet az emberek felé fordul.* Komolyan veszi őket és az életben rájuk váró feladatokat. Sokszor komolyabban, mint ahogy ők vélekednek magukról és feladataikról.

Itt két végtől kell szabadulnunk. Az egyik a *télenség*: maradjon minden úgy, ahogy van, nem érdemes áldozatot hozni. A másik véglet a *hamis aktivizmus*, a magunkat kellető nyüzsgés: lám, mi előbb hoztuk rendbe a templomot, mint a község az iskolát, vagy a tanácsházát. A Gyülekezeti Segély szolgálata ebből a két téves végletből segít kiemelkednünk, az öntudatlanságból és a hamis öntudatból. Ne így fényl-jék a ti világosságotok! — fogalmazhatjuk meg negatíve Jézus intó szavát. Hát hogyan?

Úgy, hogy lássák az emberek: itt Jézus követői áldozatot hoznak pénzükből, idejükből, lelkesedni tudnak, társadalmi munkára vállalkoznak, és ugyanígy *lehet számítani rájuk másutt is*, meg lehet bízni bennük. Az olyan cselekedetek, amelyeket Jézus indít fel bennünk az emberek javára, amelyeket teljesen nekünk ad, úgy, hogy a mi cselekedeteink lesznek — a jócselekedetek. A jócselekedetekre *Ő indít*. Általuk nem magunkat igazoljuk Isten vagy az emberek előtt, nem mi dicsőülünk meg, hanem *Isten neve dicséretetik*. Ilyen Istent dicsérő aktivitásra ösztönöz a Gyülekezeti Segély szolgálata. Belül, szívünkben veszi kezdetét, hogy mind szélesebb körben váljék láthatóvá.

Benczúr László

Laikus kérdések és szempontok Mt 5,13—16-hoz

Általában problémát okoz mindenféle kiemelt „alkalom” és az ige alapján megkövetelt prédikálás feszültsége. Itt az alkalom és a textus nagyon szerencsésen találkoznak. — Már elmondták nekünk az izraeli kenyérsütési módszert, a hasonlatot értjük. A só hasonlat jobban tesz, mint a tündöklő világosságról szóló. Az utóbbi ui. a „nagy” embereknek, a vezetőknél való, míg a só szolgálatát az egyszerű kisember is megvalósíthatja (25a). — Lehet, hogy „felülről” nézve a keresztyén ember az egyedüli világosság a földön, de ez már gögre, beképzeltségre

vezet, hiszen arra tart igényt, amire annak idején a farizeusok igényt tartottak, hogy ti. a „nép vezetői” (25a). — A Gyülekezeti Segély szolgálata a só funkciójához hasonlít inkább: ha én beteszek egy százast a perselybe, jócselekedetem egyáltalán nem fog tűndökölni, csak pont olyan észrevétlenül beleolvad az egész egyház életébe, ahogy a só íze a levesbe (25a). — A só használata tanítja: jelenlétünk a világban nem nagy felhajtással járó önmutogatás, hanem észrevétlen, de nélkülözhetetlen izzadás. A hit nélkül unalmasabb, ízetlenebb, szürkébb lenne az élet (25a). — A só a bányá mélyén vagy a tengerben nem ér semmit, csak a megfelelő helyen. Így kell a hívőnek is megtalálnia helyét (25a). — Könnyen érthető sorok, egyszerű embereknek vázolják fel a tanítvány kötelelességeit. Nekünk is fénylenünk kell hitünkkel és belőle fakadó jócselekedetekkel, hogy bevilágítsuk az élet sötét utcáit, akár kisebb, akár nagyobb „világítótestként” (12). — A só az ételnek ízt ad és konzervál. Amikor Krisztus a tanítványokat jelképesen sónak mondja, akkor azt kívánja tőlük, hogy a rájuk bízott evangélium hirdetésével és bizonyosátevő életükkel a világ számára jó ízt jelentsenek és őket a romlástól megóvják (12). — A világosság maga Jézus, mi a világosságunkat csak Tőle nyerhetjük. „Világosság” és „hegyen épített város” értelme: ha a hívők élete valóban Istennek átadott, engedelmes élet, akkor ennek meg kell látszania a magatartásukon (12). — Olvas-tam valahol, hogy a „véka” keleten Krisztus idején nemcsak úrmérték volt, hanem azt a célt is szolgálta, hogy a nehezen gyűjthető tüzet alája rejtse, s a kialvástól megőrizze. Ha ez igaz, akkor Krisztus szavai azt jelentik, hogy a Tőle kapott világosságot nem szabad megőrizni, hanem azzal szolgálni kell embertársainknak (12). — A fényt, nem a magunk, még csak nem is az egyház dicsőségére kell továbbadnunk, hanem Isten dicsőségére (12). — A legszebben felépített, ragyogó prédikáció sem felel meg ennek a követelménynek, ha csak emberi bölcsességet hirdet, de nem vezet Istenhez, Krisztushoz a hallgatót (12).

FELVÉTEL A TEOLÓGIAI AKADÉMIÁRA

Evangélikus egyházunk lelkészeinek képzése a budapesti Teológiai Akadémián történik.

Akik a Teológiai Akadémiára felvételüket óhajtják, felvételi kérvényüket — az Akadémia Felvételi Bizottságához címezve — legkésőbb *június 30-ig*, küldjék meg az Akadémia dékáni hivatalának (Budapest VIII., Üllői út 24. II.)

Az akadémiai felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell mellékelni: 1. születési bizonyítvány, 2. a legmagasabb iskolai végzettség bizonyítványa, 3. helyhatósági vagy más bizonyítvány, amely a kérelmező lakását, szociális helyzetét, szülei foglalkozását és keresetét, illetve szociális viszonyait feltünteti, 4. orvosi bizonyítvány (részletes), 5. keresztelési bizonyítvány, 6. konfirmációi bizonyítvány, 7. részletes önéletrajz, mely feltárja a kérvényező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkészi szolgálatra jelentkezés okait, 8. esetleg egyházi működésről szóló bizonyítvány. A felvételhez szükséges továbbá az illetékes lelkésznek és esetleg még a vallástanító lelkésznek részletes bizonyítványa, mindenesetre annak a lelkésznek a jelentkezőt részletesen jellemző bizonyítványa, a lelkészi pályára való alkalmasságáról, aki a folyamodónak a legutóbbi években lekipásztora volt. Ezt a lelkészi bizonyítványt a lelkészi hivatal a kérvénnyel egyidejűleg küldje meg külön levélben, közvetlenül az Akadémia dékánjának címezve. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolatot „egyházi használatra” megjelöléssel egyházközségi lelkész is hiteltelítheti. Az akadémiai tanulmányi idő öt esztendő.

Az Akadémia leányhallgatókat is felvesz, akiket azonban elsősorban a diakóniai szolgálatban kíván foglalkoztatni az evangélikus egyház. Tanulmányaikat az Akadémia ennek megfelelően irányítja.

Az Akadémia hallgatói kötelezően a lakói a Teológus Otthonnak, ahol lakást és teljes ellátást kapnak. A jó tanulmányi eredményt elért és rászoruló hallgatók ösztöndíjban is részesülhetnek.